

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ОБЛАСТНА АДМИНИСТРАЦИЯ - ХАСКОВО

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ
НА ОБЛАСТ ХАСКОВО
ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2020 Г.

СЪДЪРЖАНИЕ:

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ.....	3
ЧАСТ I: АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА	4
1. Кратка обща характеристика на областта.....	4
2. Състояние на областната икономика	6
2.1. Брутен вътрешен продукт	6
2.2. Брутна добавена стойност	7
2.3. Структура на предприятията от областната икономика	8
2.4. Малки и средни предприятия.....	14
2.5. Туристическо развитие.....	16
2.6. Селско стопанство.....	22
2.7. Горско стопанство	26
3. Развитие на човешките ресурси.....	30
3.1. Демографско състояние и тенденции	30
3.2. Етно-демографска характеристика на населението	37
3.3. Образователна структура на населението	38
3.4. Заетост и безработица.....	40
3.5. Образование	42
3.6. Здравеопазване и социални услуги	46
3.7. Доходи	53
3.8. Култура и културно-историческо наследство	54
4. Инфраструктурно развитие	60
4.1. Транспортна инфраструктура	60
4.2. Водоснабдяване и канализация.....	66
4.3. Енергийна инфраструктура.....	70
4.4. Телекомуникации.....	75
5. Екологично състояние и рискове.....	78
5.1. Атмосферен въздух	78
5.2. Води.....	81
5.3. Земи и почви	84
5.4. Биологично разнообразие	86
5.5. Отпадъци	89
5.6. Шумова натовареност	92
5.7. Екологичен риск.....	93
6. Териториално-урбанистична структура	95
7. Административен капацитет, междуинституционална координация и съгласуваност на политиките.....	100
8. SWOT анализ	101
ЧАСТ II: СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ.....	104
1. Стратегия за развитие на област Хасково	104
1.1. Резултати и изводи от междинната оценка за изпълнението на Стратегия за развитие на област Хасково за периода 2005-2015 г.	104
1.2. Предпоставки за формулиране на стратегическата рамка за развитие на област Хасково за периода 2014-2020 г.	106
1.3. Визия, цели и приоритети за развитие на областта.....	107
2. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на ОСР.....	136
3. Райони за целенасочена подкрепа, Област Хасково, 2011 г.	141
4. Наблюдение, оценка и контрол на изпълнението на ОСР. Критерии за оценка.	145
5. Стратегически насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие.....	153
6. Партньорство, информация, публичност.....	158
Приложения:.....	163

Списък на използваните съкращения

АМ	Автомагистрала
АД	Акционерно дружество
АУЕР	Агенция за устойчиво енергийно развитие
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водоелектрическа централа
ГПСРВ	Градска пречиствателна станция за отпадни води
ДГС	Държавно горско стопанство
ДМА	Дълготрайни материални активи
ДКЦ	Диагностично консултативен център
ДЛС	Държавно ловно стопанство
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕС	Европейски съюз
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ИЗП	Използвана земеделска площ
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
КПС	Канално помпена станция
МБАЛ	Многопрофилна болница за активно лечение
МВЕЦ	Микро водоелектрическа централа
МПС	Моторно превозно средство
МСП	Малки и средни предприятия
НПО	Неправителствени организации
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ОДЗ	Областна дирекция земеделие
ОЕТК	Общоевропейски транспортен коридор
ОПУ	Областно пътно управление
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадъчни води
ПСПВ	Пречиствателна станция за питейни води
ПЧП	Публично частно партньорство
РОУКАВ	Райони и агломерации за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух
РПМ	Републиканска пътна мрежа
РПР	Регионален план за развитие
ТЕЦ	Топлоелектрическа централа
ФЛ	Физическо лице
ФЛАГ	Фонд за органите на местното самоуправление
ФСМП	Филиал за спешна медицинска помощ
ФПЧ	Фини прахови частици
ФТЕЦ	Фотоволтаична електрическа централа
ЦСМП	Център за спешна медицинска помощ
ЮЛ	Юридическо лице
ЮЦР	Южен централен район

Част I: Анализ на социално-икономическото състояние на областта

1. Кратка обща характеристика на областта

Област Хасково е разположена в югоизточната част на Южен централен район. Тя включва 261 населени места, организирани в 11 общини: Хасково, Димитровград, Харманли, Симеоновград, Свиленград, Маджарово, Ивайловград, Любимец, Минерални бани, Стамболово и Тополовград с обща площ 5543 км². На контролираната територия от област Хасково живеят 246 238 души към 01.02.2011 г., което представлява 3,3 % от населението на страната. Десетте града на областта обитават 177 778 души, или 72,2 % от населението на областта.

Карта 1: Административно-териториално устройство.

Релефът на областта е твърде разнообразен. Северната и централната част е заета от Горнотракийската низина, характерни са обширните приречни ниски земи и високи подпочвени води, които благоприятстват интензивното използване на селскостопанските площи. Равнинният характер на релефа и плодородните почви влияят положително за развитието на всички отрасли и подотрасли на селското стопанство, изграждането на напоителни системи и транспортни артерии. На юг обширна територия от областта е заета от ниските разклонения на Източните Родопи и склоновете на Сакар планина. Източните

Родопи са една уникална територия, отличаваща се с богат растителен и животински свят. Силното средиземноморско влияние, геоложкото минало на планината и особеностите на местния бит и култура са спомогнали за формирането и съхраняването на разнообразни хабитати, а това е довело до изключително високо биологично разнообразие

Полезните изкопаеми са представени от горивно-енергийни ресурси, руди на цветни метали и нерудни изкопаеми. В Хасковска област се намира част от Маришкия басейн, в който геоложките запаси от лигнитни въглища представляват 18,3 % от тези на страната. Към момента добивът на лигнитни въглища в Хасковска област е приключил – закрити са старите рудници и такъв добив се извършва само от мини извън областта. В последните години добивът на оловно-цинкови руди е прекратен, но в същото време се разработи находище на златосъдържащи руди.

С по-голямо значение в икономически аспект са източниците на нерудни изкопаеми. Районът разполага с доказани големи запаси на нерудни полезни изкопаеми: варовик, мраморизирани варовици, андезити, доломити, риолити и скалнооблицовъчни материали (гнайсошисти) и глини. Най-голямо значение и запаси имат варовиците, чийто добив в последните години се увеличи, както за нуждите на циментовата промишленост, така и като суровина за сярочистните съоръжения в ТЕЦ „Марица изток“. Разраства се и добивът на полезни изкопаеми за общо и пътно строителство (мраморизирани варовици, андезити, доломити, риолити) и най-вече на гнайсошисти в района на Ивайловград.

Водните ресурси се формират главно за сметка на оттока на река Марица и нейните притоци - Харманлийска, Върбица и Бяла река. Този воден оток представлява 5,8 % от речния отток на страната без река Дунав. Друг източник за формиране на водно-ресурсния потенциал са подземните грунтови води, които представляват 7,3 % от общия им количествен обем за страната.

На територията на областта съществуват няколко минерални извора при село Минерални бани, град Мерицлери, село Троян, община Симеоновград и други.

От промишлените отрасли с традиции са машиностроенето за хранително-вкусовата промишленост, производството на климатични и хладилни техники, на металорежещи машини и други. На територията на община Димитровград е застъпена традиционно химическата промишленост. Развити в областта са още са още мебелната,

обувната, кожарската и хранително-вкусовата промишленост. Бързо се развива производството на вино.

Малките и средни предприятия в област Хасково играят важна роля за ускоряването на икономическите процеси и за оптимизиране на производствената структура на областната икономика. Повечето от тях действат в сферата на услугите и търговията, след тях се нареждат шивашките, трикотажните фирми, тези за производство на хляб и хлебни изделия, цехове за месо и млекопреработка и други.

Селското стопанство е един от водещите отрасли за област Хасково и създава заетост на голяма част от населението. В района съществуват изключително благоприятни почвено-климатични условия за развитието на растениевъдството. Отглеждат се най-разнообразни селскостопански култури сред които: пшеница, ечемик, царевица. От техническите култури най-широко отглеждани са слънчогледа, памука и тютюна. В Хасковска област има изключително благоприятни условия за отглеждането на масиви от трайни насаждения - ягоди, малини, вишни, череши, кайсии, праскови и други.

Традиционно в областта се отглеждат лозови масиви. Региона е известен с добрите сортове “Мерло”, “Каберне Совиньон”, “Памид” и “Болгар”. Няколкото винарски центъра на територията на областта привличат привържениците на т. нар. “винен туризъм”. Подотрасъл животновъдство е развит изключително концентрирано в частния сектор. Отглеждат се предимно крави, овце, кози и свине. В последните години се наблюдава значително увеличение на стопанствата за отглеждане на патици и др.

2. Състояние на областната икономика

В икономически план област Хасково е сред първите три области от Южен централен район. Тази тенденция не е променена от годините след 2007 г.

2.1. Брутен вътрешен продукт

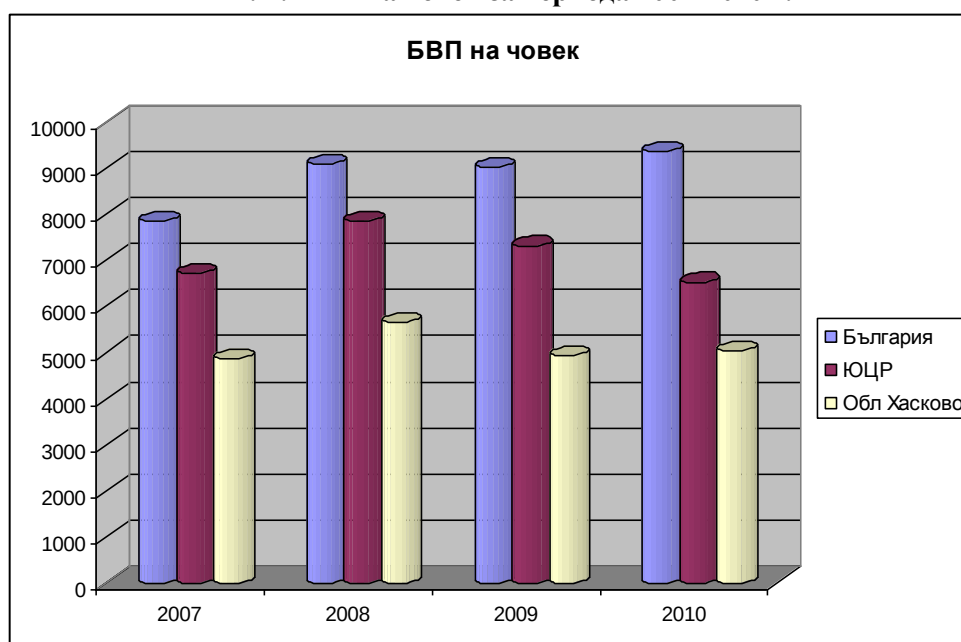
Брутният вътрешен продукт (БВП) е основен индикатор за икономическото развитие. Произведеният БВП в област Хасково нараства плавно като 2010 г. достига най-високата си стойност 1 274 млн. лв., което се наблюдава рядко на областно ниво, особено в три последователни години на криза (табл. 1). Неговата стойност представлява 12,83 % от този на Южен централен район и 1,81 % от националния БВП

Табл. 1: БВП за област Хасково, Южен централен район и България (хил. лв.)

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
България	60 184 616	69 295 031	68 321 610	70 511 200
ЮЦР	8 741 470	9 776 169	9 532 033	9 924 000
Област Хасково	1 278 878	1 468 524	1 271 943	1 274 000

Източник: ТСБ Хасково и НСИ.

Фиг. 1: БВП на човек за периода 2007-2010 г.

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

Брутният вътрешен продукт на човек от населението по паритет на покупателна стойност (PPS) в област Хасково достига най-висока стойност през 2008 г. - 5 640 лв., през 2009 г. намалява на 4936 лв., а през 2010 г. е 5033 лв. (фиг. 1). През 2010 г. БВП на човек в област Хасково (5460 лв.) е много по-нисък от средния за страната (9339 лв.) и от средния за Южен централен район (6525 лв.).

2.2. Брутна добавена стойност

Брутната добавена стойност (базисни цени) е равна на брутната продукция (базисни цени) минус междинното потребление (цени на купувач). Този икономически показател (БДС) в област Хасково има колебливо поведение за годините след 2006 г. Той нараства за 2007 г. на 1 074 675 хил. лв., 2008 г., достига 1 223 494 хил. лв., докато през 2009 г. намалява до 1 092 734 хил. лв., а през 2010 г. постига леко увеличение до 1 097 388 хил. лв., Тази стойност представлява 12,0 % от БДС на Южен централен район.

Табл. 2: БДС за област Хасково, Южен централен район и България (хил. лв.)

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
България	50 574 727	57 732 834	58 695 489	60 716 130
ЮЦР	7 345 687	8 144 970	8 189 024	8 545 364
Област Хасково	1 074 675	1 223 494	1 092 734	1 097 388

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

Най-висок в областната БДС е дялът на сектор услуги 62,91 % и сектор индустрия 26,06 %, а на аграрния сектор е 11,03 %. Дялът на услугите в областта повтаря националния модел на прогресивно нарастване, но не със същата сила, дължащо се на добрите показатели на другите два сектора на икономиката, като за отбелязване е, че той е под средното за страната (65,6 %).

Индустриалният сектор (26,06 %) е малко под средното ниво за България (29,5 %). Дялът на аграрния сектор (11,03 %) е много над средното за страната (4,9 %) и Южен централен район, за който това е традиционно значим отрасъл.

Заетостта по икономически сектори в областната икономика също показва установената тенденция - голям дял на заетите в сектора на услугите – 52,62 %, спрямо – 41,1 % в индустрията и само 6,27 % в селското стопанство (Табл. 3). За разлика от много други области, този модел на заетост е условно балансиран.

Табл. 3: Заетост по икономически сектори за периода 2008-2011 г.

Икономически сектори	2008	2009	2010	2011
	%			
Селско, ловно, горско и рибно стопанство	3,39	4,89	5,6	6,27
Индустрия	51,21	44,37	43,02	41,1
Услуги	44,84	50,74	51,38	52,62

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

Основните икономически показатели за нефинансовите предприятия в областта могат да се резюмират в приложение 3.

2.3. Структура на предприятията от областната икономика

От предишната таблица става ясно, че в област Хасково, икономиката има разнообразна структура и икономически показатели. Най-добре развити са отраслите винопроизводство, химическа промишленост, консервна промишленост и производство на

машини за хранително-вкусовата промишленост. Основните фирми, формиращи облика на областната икономика са:

- Производство на хранителни продукти (Хранително-вкусова промишленост)

1. „Алайънс Уан Тъбако България” ЕООД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство и търговия на тютюн и тютюневи изделия;

2. „Югоплод“ АД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство на замразени плодове и зеленчуци;

3. „Дерони“ ООД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство и преработка на плодове и зеленчуци и производство на хранителни продукти;

По-големите винарски дружества в областта за производство на вина и спиртни напитки са: „Нова индустриална компания” Хасково, Винарска къща „Сакар” АД Любимец, „Катаржина естейт” Свиленград, „Тера Тангра” ООД Харманли, „Винарска изба Стамболово”, Изба „Ямантиеви” Ивайловград и др.

- Производство на химически продукти

4. „Неохим“ АД – гр. Димитровград

Основен предмет на дейност: Производство и търговия на минерални торове, неорганични и органични химически продукти;

- Производство на изделия от други неметални минерални суровини

5. „Вулкан Цимент“ АД – гр. Димитровград, част от Италчementигруп

Основен предмет на дейност: Производство и търговия с цимент;

- Производство на електроенергия

6. „ТЕЦ „Марица 3“ АД – гр. Димитровград

- Производство на машини и оборудване

7. „Елпром Харманли“ АД – гр. Харманли

Основен предмет на дейност: Производство и търговия с електродвигатели;

8. „ЗММ Хасково“ АД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство на дървообработващи машини;

9. „Донидомашининдъстри“ АД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство на машини за хранително-вкусовата промишленост -технологични линии и оборудване за млекопреработка;

10. „ПИМ“ ООД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство на машини, съоръжения и технологични линии за хранително-вкусовата промишленост;

11. „Родина – Хасково“ АД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство и търговия с машини и съоръжения за хранително-вкусовата промишленост;

- Производство на облекло

12. „Делена ДД“ ЕООД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: Производство и търговия със спортни, ежедневни и работни облекла;

- Строителство

13. „АБ“ АД – гр. Хасково

Основен предмет на дейност: строителство, ремонт и поддържане на пътища, пътни съоръжения, градски комуникации;

14. „ТИ ВИ БИ“ ООД – гр. Димитровград

Основен предмет на дейност: Проектиране, строителство и ремонт;

- Търговия

15. „Евро ферт“ АД – гр. Димитровград

Основен предмет на дейност: Продажба на химически торове и технически соли

Според броя на нефинансовите предприятия по групи на заетите в тях лица и по общини, областната икономика има следния вид:

Табл. 4: Нефинансови предприятия по групи на заетите в тях лица и по общини

Област/Община Групи предприятия	Предприятия		
	Брой		
	2009	2010	2011
ОБЩО ЗА ОБЛАСТ ХАСКОВО	11367	11 053	11 089
Микро до 9 заети	10443	10 184	10 263
Малки от 10 до 49	781	737	709
Средни от 50 до 249	131	122	106
Големи над 250	12	10	11
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ДИМИТРОВГРАД	2656	2 532	2 535
Микро до 9 заети	2438	2 339	2 349
Малки от 10 до 49	184	160	155
Средни от 50 до 249	..	30	28
Големи над 250	..	3	3
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ИВАЙЛОВГРАД	170	174	168
Микро до 9 заети	152	156	149
Малки от 10 до 49	..	16	17

Средни от 50 до 249	..	..	..
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ЛЮБИМЕЦ	352	345	350
Микро до 9 заети	329	323	330
Малки от 10 до 49	19	18	18
Средни от 50 до 249	..	4	..
Големи над 250	..		
ОБЩО ЗА ОБЩИНА МАДЖАРОВО	28	32	38
Микро до 9 заети	..	29	34
Малки от 10 до 49	..	3	4
Средни от 50 до 249			
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА МИНЕРАЛНИ БАНИ	146	151	169
Микро до 9 заети	133	139	158
Малки от 10 до 49	..	11	10
Средни от 50 до 249	..	..	..
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА СВИЛЕНГРАД	1204	1 200	1 234
Микро до 9 заети	1117	1 117	1 154
Малки от 10 до 49	77	73	73
Средни от 50 до 249	10	10	7
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА СИМЕОНОВГРАД	159	177	184
Микро до 9 заети	151	172	178
Малки от 10 до 49	..	5	5
Средни от 50 до 249	..		..
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА СТАМБОЛОВО	124	141	145
Микро до 9 заети	..	131	136
Малки от 10 до 49	7	8	7
Средни от 50 до 249	..	..	..
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ТОПОЛОВГРАД	316	317	311
Микро до 9 заети	293	296	296
Малки от 10 до 49	..	20	15
Средни от 50 до 249	..	..	
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ХАРМАНЛИ	1024	995	1 009
Микро до 9 заети	951	928	944
Малки от 10 до 49	63	57	57
Средни от 50 до 249	10	10	8
Големи над 250			
ОБЩО ЗА ОБЩИНА ХАСКОВО	5188	4 989	4 946
Микро до 9 заети	4736	4 554	4 535
Малки от 10 до 49	374	366	348
Средни от 50 до 249	72	62	55
Големи над 250	6	7	8

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

В периода 2008 – 2011 г. се наблюдават определени промени в икономическата дейност на областта. Произведената продукция в 2008 г. е 2,25 млрд. лв., 2009 г.- 1,78 млрд. лв., 2010 г. е отчетено увеличение до 2,86 млрд. лв., а в 2011 г. има намаление до 2,02 млрд. лв., но като общо има стабилни показатели.

Нетните приходи от продажби намаляват - за 2008 г. са 3 203 487 хил. лв., през 2009 г. същите намаляват до 2 685 184 хил. лв., а през 2011 са 3 045 442 хил. лв.

Наблюдава се леко намаление на дълготрайните материални активи (ДМА) в периода 2008-2010 г. от 1 166 572 хил. лв. до 1 107 193 хил. лв.. Този факт се дължи на закриване на фирми и изтегляне на инвестиции.

Преките чуждестранни инвестиции в икономиката, са индикатор за надеждност на вложенията. Този показател в областта за периода до 31.12.2011 г. има следните характеристики (табл.5,6 и 7):

Табл. 5: Преки чуждестранни инвестиции в икономиката

Икономически дейности (A38)	2011 хил. €
ОБЩО ЗА ОБЛАСТТА	103049,9
A СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	-5901,7
B ДОБИВНА ПРОМИШЛЕННОСТ	¹ .
CA ПРОИЗВОДСТВО НА ХРАНИТЕЛНИ ПРОДУКТИ, НАПИТКИ И ТЮТЮНЕВИ ИЗДЕЛИЯ	985,1
CB ПРОИЗВОДСТВО НА ТЕКСТИЛ, ОБЛЕКЛО, ОБУВКИ И ДРУГИ ИЗДЕЛИЯ ОТ ОБРАБОТЕНИ КОЖИ БЕЗ КОСЪМ;	4248,6
CE ПРОИЗВОДСТВО НА ХИМИЧНИ ПРОДУКТИ	..
CG ПРОИЗВОДСТВО НА ИЗДЕЛИЯ ОТ КАУЧУК, ПЛАСТМАСИ И ДРУГИ	..
CH ПРОИЗВОДСТВО НА ОСНОВНИ МЕТАЛИ И МЕТАЛНИ ИЗДЕЛИЯ, БЕЗ МАШИНИ И ОБОРУДВАНЕ	..
CK ПРОИЗВОДСТВО НА МАШИНИ И ОБОРУДВАНЕ, С ОБЩО И СПЕЦИАЛНО ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ	..
CL ПРОИЗВОДСТВО НА ПРЕВОЗНИ СРЕДСТВА	..
CM ПРОИЗВОДСТВО, НЕКЛАСИФИЦИРАНО ДРУГАДЕ; РЕМОНТ И ИНСТАЛИРАНЕ НА МАШИНИ	..
D ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛ. И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗО. ГОРИВА	3306,5
E ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ	..
F СТРОИТЕЛСТВО	-1030
G ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	34245,5
H ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	..
I ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЪОРСТВО	..
JS ДЕЙНОСТИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИНФОРМАЦ. УСЛУГИ	..

¹ ... Данните са конфиденциални

L ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	393,1
MA ЮРИДИЧЕСКИ, СЧЕТОВОДНИ, АРХИТЕКТУРНИ И ИНЖЕНЕРНИ ДЕЙНОСТИ, и др.	..
MC РЕКЛАМНА И ВЕТЕРИНАРНОМЕДИЦИНСКА ДЕЙНОСТ; ДРУГИ ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ	..
N АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	820,1
R КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	..
S ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, НЕКЛАСИФИЦИРАНИ ДРУГАДЕ	..

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

Табл. 6: Чуждестранни инвеститори по страни

СТРАНИ НА ЧУЖДЕСТРАННИТЕ ИНВЕСТИТОРИ	Общ размер на чуждестранните инвестиции хил. €
ОБЩО ЗА ОБЛАСТТА	103049,9
Австрия	1011,5
Армения	..
Белгия	-69,3
Британски Вирджински острови	-693
Кипър	..
Естония	..
Франция	..
Германия	..
Гърция	1246,2
Италия	3332,9
Ливан	..
Лихтенщайн	..
Молдова	..
Нидерландия	..
Холандски Антили	..
Панама	..
Полша	..
Русия	671,3
Сейшелски острови	..
Испания	355
Швейцария	..
Сирия	..
Турция	33307,3
Украйна	..
Великобритания	-138,9
САЩ	4824,6
Узбекистан	..

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

Табл. 7: Чуждестранни инвеститори по общини

Общини	2011, хил. €
ОБЩО	103049,9
ДИМИТРОВГРАД	55706,3
ИВАЙЛОВГРАД	-11,2
ЛЮБИМЕЦ	1763,7
МАДЖАРОВО	-
МИНЕРАЛНИ БАНИ	..
СВИЛЕНГРАД	45356,2
СИМЕОНОВГРАД	..
СТАМБОЛОВО	..
ТОПОЛОВГРАД	-21
ХАРМАНЛИ	2391,3
ХАСКОВО	-1927,6

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

Кризата наложи и тук своя отпечатък. Върхова е 2008 година, след която има колебливо поведение на обема ПЧИ, което се дължи и на изтегляне на инвестиции от стратегически инвеститори, както и на банкови операции, които не могат да бъдат отчетени статистически.

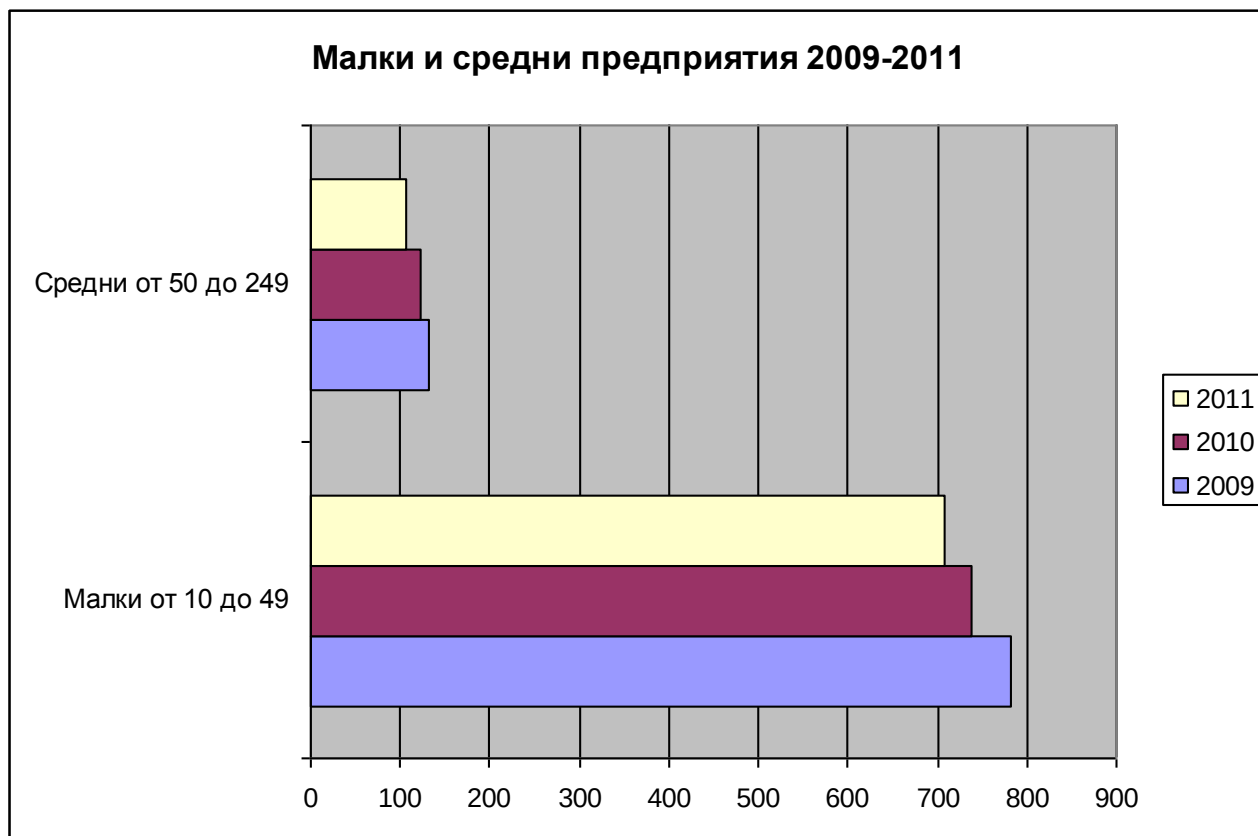
2.4. Малки и средни предприятия

Те са гръбнака на областната икономика. Броят им по години е както следва :

- 2009г. - 912 бр.;
- 2010 г. – 859 бр.;
- 2011 г. – 815 бр.

Намалението на общия брой стопански единици след 2009 г. се дължи на закриването предимно на малки фирми, породено от кризата. По интересна е картината на вътрешното разпределение на тези предприятия (фиг. 2).

Фиг. 2: Малки и средни предприятия за периода 2009-2011 г.

Източник: ТСБ Хасково и НСИ

Микро предприятията са 10 263 или 92,55 % от стопанските единици в областта. Основно те са в общините Димитровград (2 535), Хасково (4 946), Свиленград (1 234) и Харманли (1 009). Те създават и основната трудова заетост по общини.

2.5. Туристическо развитие

Стопански измерения на туризма.

Предходни анализи изтъкват големия туристически потенциал на област Хасково. Един от приоритетите в действащата до 2013 г. областна стратегия е «Превръщане на туризма в печеливш и перспективен отрасъл».

В регионален план, област Хасково твърдо отстоява предпоследната, четвърта позиция след центъра на зимните спортове – Смолян, регионалната столица Пловдив и Пазарджик(фиг.3).

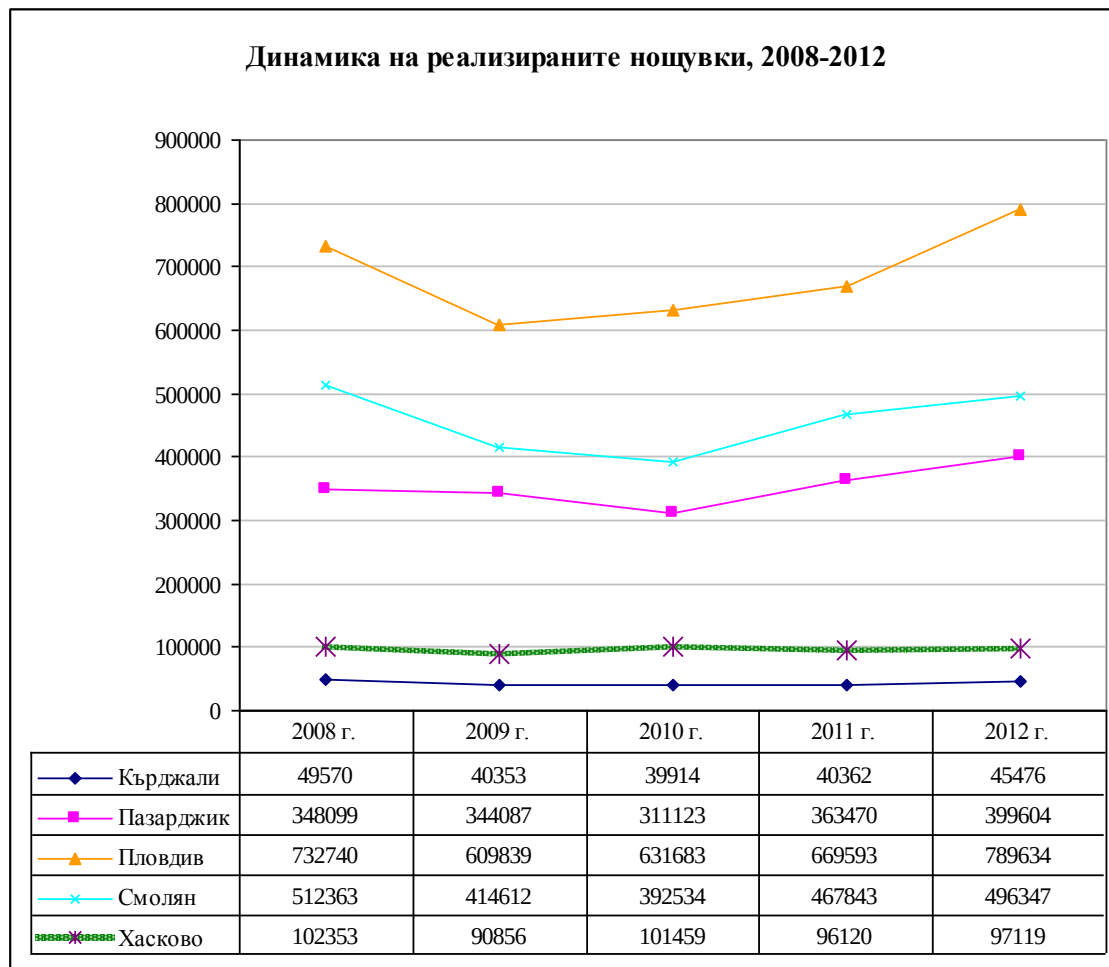
Фиг. 3: Капацитет, реализирани нощувки и приходи от туризъм в ЮЦР

Източник: НСИ, 2012 г.

Обнадеждаващ е фактът, че макар и на относително ниско ниво, броят на реализираните в областта нощувки се е запазил стабилен и с лека тенденция на увеличаване през последната година от проследения период 2008-2012 г.(фиг.4).

Фиг. 4: Реализирани нощувки за периода 2008-2012 г.

Източник: НСИ, 2012 г.

Реализираните нощувки през визирания период се колебаят в диапазона 90-102 хиляди. Първенец по брой е община Хасково (26 хил.), следвана от граничния Свиленград (22 хил.) и Димитровград (13 хил.). В общините Маджарово и Стамболово има регистрирани символични следи от туризъм – съответно 107 и 263 нощувки за 2011 г. Долните таблица и фигура (табл. 8 и фиг.5) илюстрират стопанските параметри на областния туризъм към 2011 г. по общини.

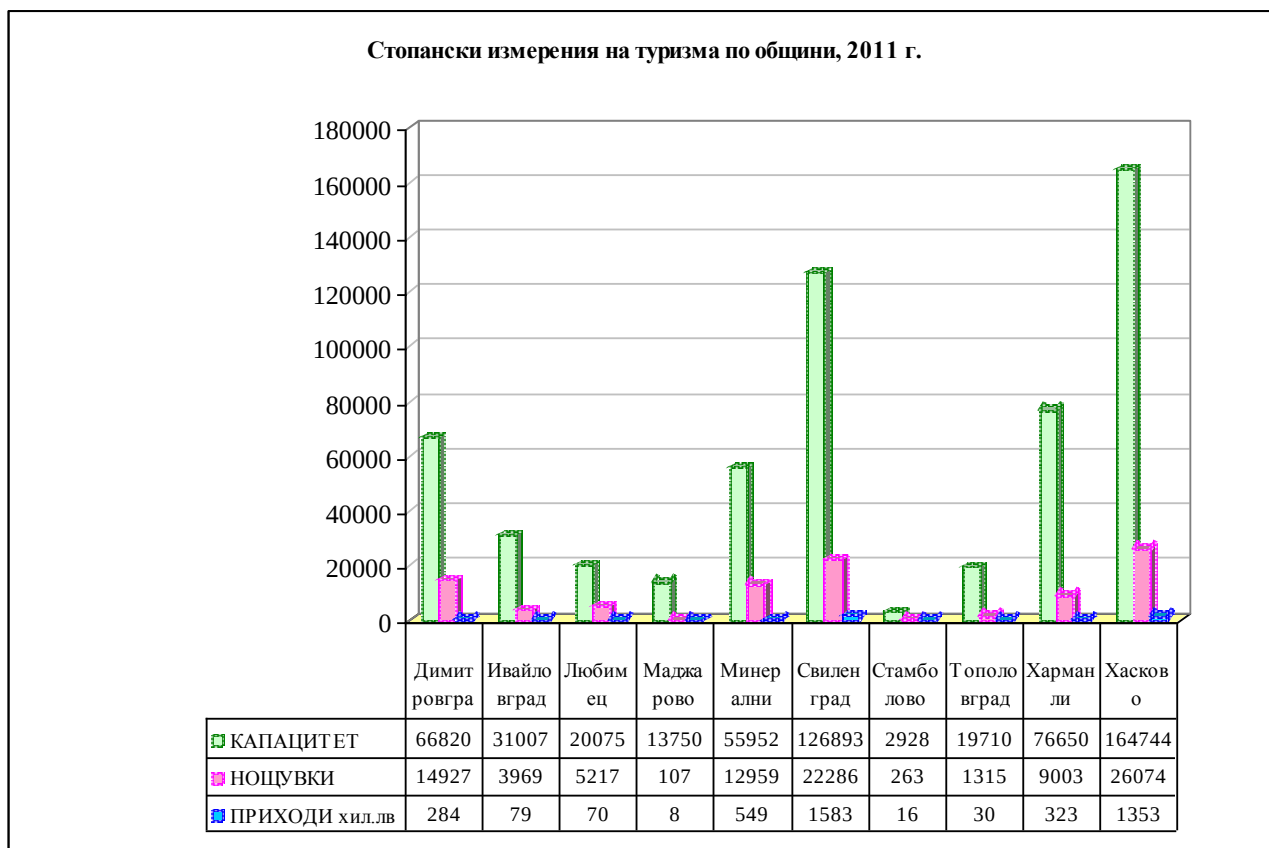
Делът на туризма в областната икономика е твърде скромен – под 0,2%. Най-значим е делът му в икономиката на община Минерални бани – 3,9 %. За останалите общини, туризмът присъства в местните икономики със символични дялове – от 0,03 % (Димитровград), до 0,57 % (Свиленград). В една от съставните общини - Симеоновград, няма регистрирана туристическа дейност, тъй като няма регистрирани средства за подслон и места за настаняване.

Табл. 8: Стопански измерения на туризма по общини, 2011 г.

Стопански измерения на туризма по общини.			хил. лв.
	КАПАЦИТЕТ	НОЩУВКИ	ПРИХОДИ
Димитровград	66820	14927	284
Ивайловград	31007	3969	79
Любимец	20075	5217	70
Маджарово	13750	107	8
Минерални бани	55952	12959	549
Свиленград	126893	22286	1583
Стамболово	2928	263	16
Тополовград	19710	1315	30
Харманли	76650	9003	323
Хасково	164744	26074	1353

Източник: НСИ, 2012 г.

Фиг. 5: Стопански измерения на туризма по общини.

Източник: НСИ, 2012 г.

Средната пълняемост на базите е 19,9 % - трета по ефективност в Южния централен район (21,7 %) след област Пазарджик (28,5 %) и Пловдив (26,6 %). На общинско ниво, най-оползотворен капацитет регистрира Любимец (26,0 %), а най-неоползотворен – Маджарово (само 0,8 %). На практика, това означава провален туризъм за тази община. Визуализацията на графиката (фиг.5) подчертава както разликите в обемите, така и в цените на нощувките. Най-евтина услуга „нощувка” предлага Димитровград (средно 19 лв.), а най-скъпа – Свиленград и Маджарово – близо 4 пъти по-скъпа (средно 71 лв.). Именно тази разлика формира изразителния обем на приходите от нощувки в община Свиленград.

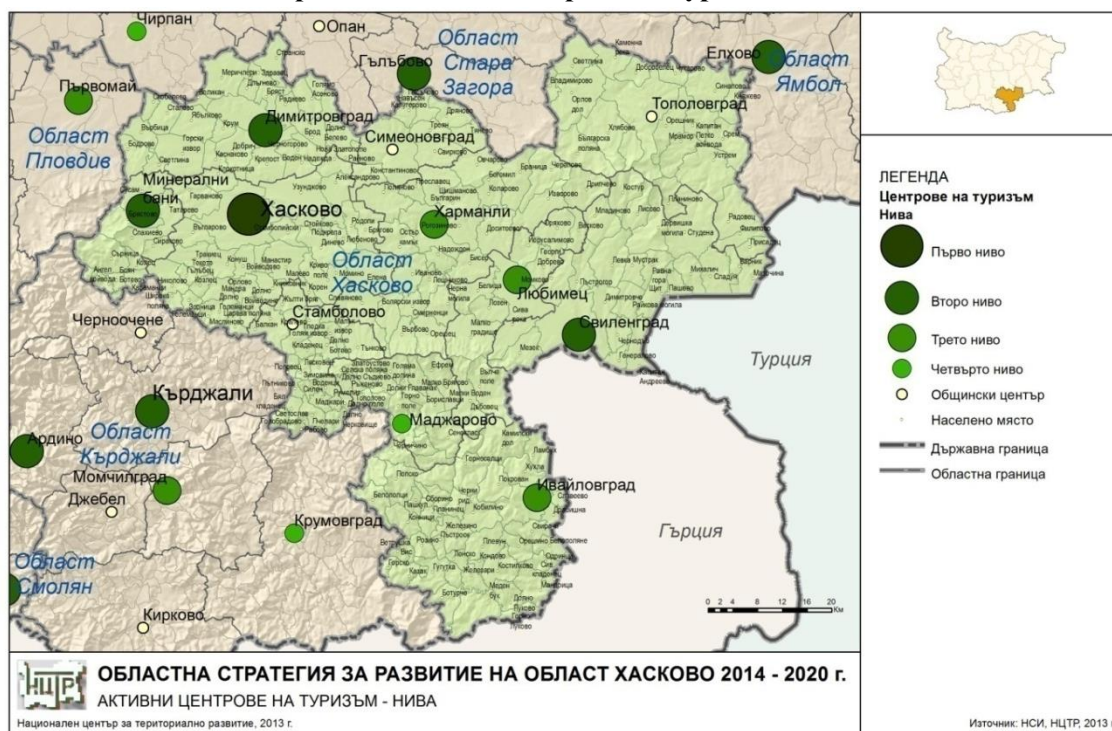
Средният престой на регистрираните лица е твърде кратък. Той варира от 1-1,6 дни в полосата на транзитните потоци (Хасково - Харманли – Свиленград), до 2-4 дни за Минерални бани, средището на пазари – Димитровград и Любимец. Това характеризира туризма в областта като «транзитен», с малък престой в една локализация и най-вероятно, с преобладаващи бизнес-поводи, а не с повод «туризъм». Фактите сочат, че в областта е развит туризъм със скромни измерения. Хасково, Свиленград и Димитровград донякъде оползотворяват ресурсите си за транзитен и «пазарен» туризъм. Голяма част от регистрираните нощувки всъщност са хотелски услуги на бизнеса. Анкетираното мнение на общинските администрации в областта потвърди проблемната картина в сферата на туризма:

- Недобре развитият туристически продукт като цяло;
- Неразвитата мрежа от фирми за услуги и доставки в туризма;
- Недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги;
- Лошата транспортна достъпност към повечето места за туризъм;
- Лошо състояние и ограничен достъп до обекти на природното и културно наследство.

Безпроблемни са само средствата за подслон. Област Хасково разполага с адекватна база за настаняване – както в количествено, така и в качествено отношение. Големите дефицити са в туристическите продукти и тяхното маркетингово.

Диагнозата в сектора е поставена от информираното мнение на анкетираните хора от областта: „ неоползотворени туристически ресурси, слаб туризъм”.

Карта 2. Активни центрове на туризъм - нива

Туристически ресурси и потенциали:

Пренасяйки предишна оценка, че „Област Хасково е регион с богат потенциал за развитие на туризъм ...”, препотвърждаваме и едно от приоритетните направления в новия планов документ на областта.

Хасково е в полосата на ОЕТК №4 и №9, маркирана с една от най-активните „порти” на България – Свиленград. Този факт определя и типът на туристическото развитие на областта. Най-често Хасково е „кратка спирка” на транзитните магистрални потоци а напоследък, и дестинация за обогатяване на черноморските туристически продукти.

Хасково е съхранил и постепенно развива условията и ресурсите си за туризъм:

- Благоприятни физико-географски дадености - мек климат, красива и екологично чиста природа, богата флора и фауна с изключително биоразнообразие, наличие на множество природни забележителности;
- Интересно културно-историческото наследство, включващо архитектурно-исторически паметници от античността и средновековието, археологически ценности, паметници от епохата на Възраждането /монастири, стари къщи и църкви/, исторически места и др.;

- Добре развита мрежа от места за настаняване големите градове и сравнително добра инфраструктура;
- Наличие на богат културен календар в отделните общини;
- Засилваща се инициатива сектора на туризма: възраждане на традиционни занаяти, откриване на нови музейни сбирки, подобряване достъпа до туристически обекти, разработване на редица проекти в сферата на туризма и откриване на туристически информационни центрове, разширяване на рекламата на региона като туристическа дестинация.

Недоразвит и неизползван потенциал има в богатата палитра от форми на туризъм:

Балнеоложки туризъм: Макар и със сравнително скромни измерения, областта разполага с потенциала на лечебни минерални води и развитие на балнеоложки туризъм в Хасковски минерални бани (национален курорт от 1952 г.) и гр. Мерицлери. Моментното състояние на балнеоложкия туризъм е критично, което се дължи на остаряла материална база и липса на активна политика за намиране на инвеститори.

Културно познавателен туризъм: Местоположението на областта на кръстопът обуславя богатото културно напластяване и наличието на множество ценни обекти и артефакти. Историческите и археологическите обекти са предпоставка за развитие на културно-познавателен и маршрутен туризъм (т.нар. „културни маршрути”).

Ловен туризъм – дейността се осъществява от четирите горски стопанства в областта, а държавното ловно стопанство в Тополовград има три ловни полета, където се практикува и международен ловен туризъм. Специфична форма е фото лова, който е характерен за Природозащитен Център “Източни Родопи” в Маджарово. Там са създадени условия за орнитоложки и любителски наблюдения на белоглав и египетски лешояд, картал и бял щъркел.

Селският туризъм не е развит в областта, макар, че за него има добри предпоставки. Неизползван потенциал има и в развитите центрове на винопроизводство - за винен туризъм (част от новите частни изби в района са включени във винената карта на България). Основните обекти на този туризъм са: Винарска къща „Сакар” АД Любимец, „Катаржина естейт” Свиленград, „Тера Тангра” ООД Харманли, „Винарска изба Стамболово”, Изба „Ямантиеви” Ивайловград и др.

Туристическият потенциал на област Хасково е съхранен и се пренася в новата стратегия като съществен ресурс за развитие. Развитие във всички изброени проблемни насоки. Развитие, насочено към всички форми на туризъм – балнеоложки (Хасково и Мерицлери), културен (Хасково, Ивайловград, Димитровград), маршрутно-познавателен, ловен, риболовен, селски.

Набелязаното и многократно мотивирано развитие ще стане възможно само след преодоляване на «местния егоизъм» (всяка община се стреми да развие собствен продукт). Необходима е единна областна, дори регионална туристическа стратегия и координирана програма с приоритизирани намеси. Необходими са решителни действия за да се повиши туристическата привлекателност на района, да се увеличи броя на посетителите и в резултат, да се повиши значимостта на туризма в структурата на местните икономики. Новата стратегия на областта следва да ги подкрепи със съответни специфични цели и мерки, както и с препоръки към общинските планове.

2.6. Селско стопанство

Дейността е традиционна за областта. Нейното развитие във времето се е обуславяла от добрите качества на почвите и благоприятните агро-климатични условия. Териториалният обхват, в който общинските служби осъществяват своите правомощия по провеждане на държавната политика в сектора е с площ 3 484 642 дка. Основните площни показатели за 2011 година са представени в следващата таблица (табл.9):

Табл. 9: Основни площни показатели

Общини (ОСЗ)	Обработваема Земя (ха)	Използвана земяделска площ(ха)	Площ(ха) със Селскостопанско Предназначение	Използвана Площ(ха) с със Селскостопанско Предназначение	Брой ЗС
2011					
Димитровград	30309	31131,9	37636,94	31131,9	648
Ивайловград	3059,4	5382,86	13279,79	5382,86	1196
Любимец	7743,17	9715,25	14820,81	9715,25	531
Маджарово	505,49	2377,29	3540,95	2377,29	287
Минерални бани	2851,49	3900,45	7680,36	3900,45	865
Свиленград	15875,3	21234,43	34656,09	21234,43	1193
Симеоновград	9350,1	9310,65	11819,45	9310,65	152
Стамболово	4827,93	9467,16	10173,93	9467,16	1294
Тополовград	12108,5	14079,16	33251	14079,16	752
Харманли	14447,2	21388,8	28944,16	21388,8	1304
Хасково	26853	27415,91	37641,57	27415,91	2124
ОБЩО:	127930,58	155403,86	233445,05	155403,86	10346

Източник: ОДЗ - Хасково

На лице е сравнително ниска използваемост на обработваемата земя , като за 2011 г. процента е 82, като в предишните години той е бил в рамките на 86-83 %.

Растениевъдството, като отрасъл произвежда по-голям дял от общата селскостопанска продукция в областта. Застъпени са най-вече зърнените, техническите и фуражните култури. Отглеждат се и зеленчуци; трайни насаждения – лозя, овощни видове и др.

Основните видове отглеждани култури през 2011 г. са(табл. 10):

Табл. 10: Видове отглеждани култури през 2011 г.

Община	Заети площи	Среден добив	Произведени количества
	дка	кг/ дка.	Т
Пшеница	427 086	286	121 803,50
Ечемик	54 268	305	16 535
Ръж	1740	139	242,4
Тритикале	5955	271	1611,75
Маслодайна рапица	43 913	223	9781,22
Слънчоглед	253 623	202	51106
Царевица	11970	468	5606,88
Пипер	3700	1220	4514,6
Домати	1667	1615	2692,8
Картофи	1438	849	1220,5
Дини	8394	2445	20525,6
Пъпеш	2613	982	2565,9
Ябълки	615	860	528,9
Праскови	369,2	1090	402,48
Сливи	575	470	270,05
Череш	1418	214	303,15
Вишни	260	1178	306,3
Лозя десертни	10 295,1	613	6313,53
Лозя винени	73 696	534	39345
Памук	8600	94	443
Тютюн ориенталски	41 795	144	6020,25

Източник: ОДЗ - Хасково

От данните за областта (базирани на сбора по общини), може да се направи извод, че е на лице определено териториално разпределение на отделните групи земеделски култури. Това е продиктувано от климатичните и почвени особености, а така също и от

възможността за комасиране на земеделските площи. Рязка граница се наблюдава в преобладаващите култури в равнинната и планинска част на областта. Като цяло доминиращи в отглеждането на зърнено-житни култури са общините Димитровград, Хасково, Харманли, Симеоновград. Водещи в зеленчукопроизводството и отглеждането на трайни насаждения са общините Любимец, Свиленград, Харманли, Димитровград. Отглеждането на ориенталски тютюн има традиции в областта, като основно е застъпено в полупланинските части на общините - Стамболово, Минерални Бани, Ивайловград, Тополовград, Свиленград и Хасково.

Като цяло на база обща обработваема земеделска площ, община Любимец е лидер в отглеждането на целия спектър земеделски култури. Община Димитровград се характеризира с най-комасираните площи и най-високи средни добиви от декар. Областта е известна с високите добиви от череши, ябълки, сливи, праскови, дини и пъпеши – над средното за страната.

По отношение на броя на регистрираните земеделски стопанства на база юридическият им статус данните за последните години са (табл.11):

Табл. 11: Брой земеделски стопанства по общини.

Общини (ОСЗ)	Брой Земеделски Стопанства		Брой Земеделски Стопанства		Брой Земеделски Стопанства		Брой Земеделски Стопанства за 2010	Брой Земеделски Стопанства за 2011
	за 2007		за 2008		за 2009			
	ФЛ	ЮЛ	ФЛ	ЮЛ	ФЛ	ЮЛ		
Димитровград	420	42	496	47	491	48	636	648
Ивайловград	540	8	590	10	535	9	1143	1196
Любимец	256	24	326	27	335	27	436	531
Маджарово	144	2	160	1	166	3	277	287
Минерални бани	151	8	225	9	267	8	886	865
Свиленград	564	35	680	37	659	43	1045	1193
Симеоновград	126	9	140	13	110	12	128	152
Стамболово	234	16	291	19	273	18	1294	1294
Тополовград	300	33	427	33	319	32	649	752
Харманли	388	41	495	53	502	51	959	1304
Хасково	496	52	643	49	570	49	1768	2124
ОБЩО:	3619	270	4473	298	4227	300	9221	10346

Източник: ОДЗ - Хасково

По показателя размер на ИЗП , земеделските стопанства от областта се разпределят (табл.12):

Табл. 12: Размер на ИЗП по общини

Община	0 - 50 дка	50 - 150 дка	над 150 дка	Общо
Димитровград	2425	129	132	2686
Ивайловград	1512	64	42	1618
Любимец	1452	72	79	1603
Маджарово	367	21	18	406
Минерални бани	1194	34	24	1252
Свиленград	2374	180	136	2690
Симеоновград	467	21	44	532
Стамболово	1446	25	37	1508
Тополовград	1886	65	85	2036
Харманли	2125	139	119	2383
Хасково	3626	107	103	3836
Общо	18874	857	819	20550

Източник: ОДЗ - Хасково

Положителен е факта, че стопанствата с ИЗП над 150 декара е 4 % , което говори за окрупнено интензивно земеделие.

Област Хасково разполага и е на водещо място в страната по размер на земеделските площи заети с трайни насаждения и най-вече- винени лозя. Отглеждането на винени сортове лозя се обуславя от изключително благоприятните почвено-климатични условия- като доказателство са добиваните висококачествени винени сортове грозде ,служещи за суровина във винарската промишленост. Винопроизводството , наистина е поставено на промишлена основа , като основната част от преработвателните мощности са нови , реализирани , чрез проекти по Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. Тези нови окрупнени земеделски стопанства , в едно с преработвателните мощности ангажират немалко работна ръка и до голяма степен са структуроопределящи за икономиката на някои общини-Любимец, Ивайловград, Свиленград, Харманли, Стамболово.

В област Хасково се отглеждат основните видове селскостопански животни , като почти на 100% то е концентрирано в частния сектор. В общините Димитровград, Хасково и Харманли, където има фуражен ресурс от зърнено-житни култури и поливни площи с

подходящи условия за отглеждане на люцерна и фуражна царевица, е концентрирано говедовъдството. В полупланинските и планинските части на общините Свиленград, Тополовград, Ивайловград, Маджарово, Стамболово и Минерални бани преобладава овцевъдството и козевъдството. За общини Ивайловград, Маджарово и Тополовград е характерно отглеждането на редки и застрашени от изчезване породи говеда и овце. Птицевъдството е съсредоточено в големи птицеферми в общини Хасково и Димитровград. В общини Харманли и Хасково функционират и биволовъдни ферми. На територията на цялата област е развито пчеларството.

2.7. Горско стопанство

Горскостопанската дейност в областта е съсредоточена в три поделения – ДГС Хасково, Свиленград и Ивайловград и едно ДЛС Тополовград. Тяхната дейност обхваща територията на цялата област.

Държавно горско стопанство Хасково (от 10.2010 г. се слива с ДГС Харманли):

Административните граници на стопанството съвпадат с общините Хасково, Димитровград, Харманли, Симеоновград, Минерални бани, Стамболово и Маджарово. Обща площ на горските територии – 91412 ха, от която залесена 79552 ха. В района на стопанството преобладават чистите и смесени издънкови дъбови гори (предимно от благун, цер, зимен дъб и космат дъб). На второ място са иглолистните насаждения, които почти изцяло са представени от бялборови и черборови култури, смесени с издънков дъб. Широколистните високостеблени насаждения са представени предимно от топови и други култури. Естествените широколистни високостеблени насаждения представляват малка част от площта на стопанството. По видове гори залесената площ на стопанството е разпределена както следва: Иглолистни – 10 %, Широколистни високостеблени – 6 %, Издънкови за превръщане – 73 %, Нискостеблени – 11 %.

Държавно горско стопанство „Ивайловград“:

Представлява един голям горски комплекс, обхващащ територията на едноименната община. От цялата площ на Д Г С - 51650,8 ха, залесена е 47617,1 ха (92.2 %), незалесена дървопроизводителна е 664.4ха(1,3 %) и недървопроизводителна е 3369,3 ха (6,5%). От залесената площ 41107.1 ха(79,6 %) са гори с естествен произход, а 6510,0 ха (12,6 %) са култури. Естествената растителност е предимно от издънкови чисти и смесени насаждения от благун, зимен дъб, цер и космат дъб, в състава на които участват келявия

габър, мъждряна, клена и др. В резултат на извършените голи сечи и сечи за реконструкция са създадени култури от бял и черен бор, атласки кедр. От храстите най-голямо разпространение има хвойната, която заема обширни пространства, както на открити площи, така и под склопа на насажденията. Тя, както и споменатия по-горе келяв габър, също затруднява естественото възобновяване на насажденията.

Държавно горско стопанство „Свиленград“:

ДГС Свиленград развива дейността си на територията на общините Свиленград и Любимец. ТП ДГС Свиленград стопанисва горски фонд - държавна собственост 20026,3 ха. Върху тях са разположени насаждения от благун, космат дъб, зимен дъб, цер, червен дъб, съпровождащи се от мъждрян, габър, липа, и култури от бял и черен бор, кедр, акация, топола. Средно годишното залесяване на стопанството е 108 ха. Създават се предимно култури от дъб, топола, акация, бор, атласки кедр.

Държавното ловно стопанство „Тополовград“:

Осъществява своята горско стопанска и ловна дейност на територията на едноименната община.

Държавно ловно стопанство “Тополовград” стопанисва 25300 ха горска площ, като в това число 7817 ха – ловно стопански район. Залесената площ на ДЛС „Тополовград” е 20143,5 ха, което е 80,9 % от общата му площ. Горите са предимно широколистни, представени от издънкови – благун, цер, зимен дъб, габър, липа, акация и др. значителна е площта на иглолистните култури от черен бор, бял бор, акация, червен дъб и др. създадени предимно в достъпните басейни и в близост до средищата с активна човешка дейност.

На територията на ДЛС има добри условия за развитието на лова и риболова:

- Ловностопанският комплекс “Сакар” е с площ 6306 ха и обхваща централната част и северните склонове на Сакар планина, разположен сред широколистни гори;
- Ловностопанският комплекс “Княжево” с площ 1511 ха е разположен в близост до река Тунджа. Преобладават широколистни, иглолистни и смесени гори.
- Ловностопанският комплекс “Сакара” е с площ 2365 ха и обхваща южните склонове на Сакар планина, разположен сред широколистни гори.

Ловува се на благороден елен, дива свиня, чакал, лисица, фазан, горски бекас и др. Основните площни показатели на горските територии са представени в следващата таблица(табл.13):

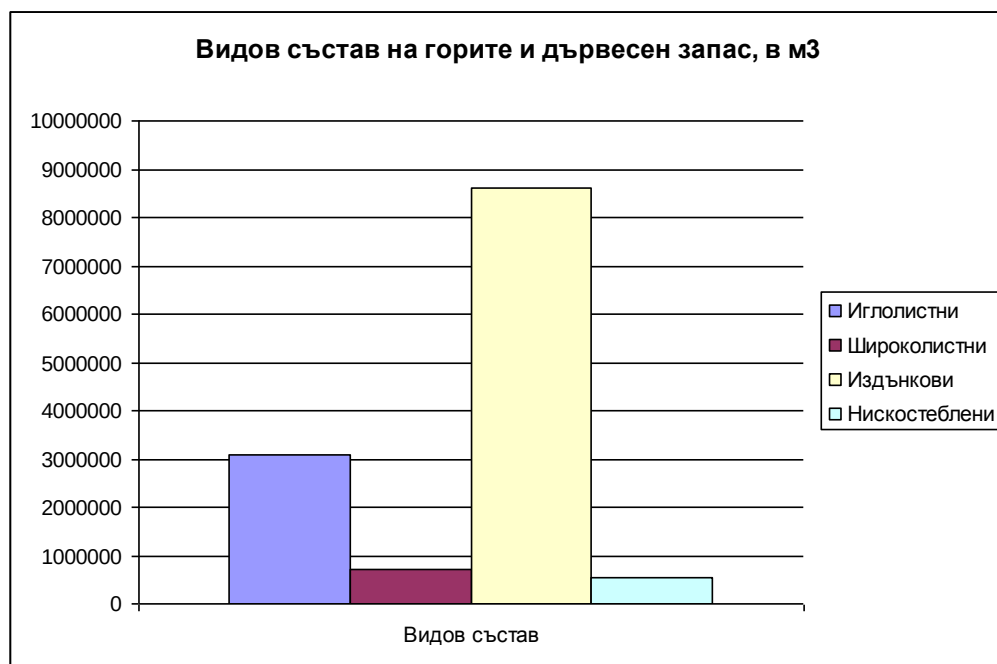
Табл. 13: Площ на горските територии в област Хасково по видове собственост за периода 2007-2011 г.

Вид собственост	2007	2008	2009	2010	2011
	ха				
Части физически лица	6487	6674	6680	6681	6686
Частни юридически лица	36	1493	2 352	2352	2422
Общинска собственост	56746	56099	54 237	54237	54027
Религиозни организации	486	486	486	486	486
Държавна собственост	121793	124461	124449	124446	104570
МОСВ	13	13	13	13	13
Гори в земеделски територии	13748	11270	11 270	10341	10341
ОБЩО	199309	200496	199487	198556	178545

Източник:РДГ на обл. Хасково

По отношение на видовия си състав горите, те могат да се разделят на иглолистни, широколистни издънкови и нискостеблени. Техните дървесни запаси са дадени във фиг.6

Фиг. 6: Дървесен запас по видове гори.

Източник:РДГ на обл. Хасково

Приходите от добив на дървесина по години са условно постоянни (табл.14).

Табл. 14: Приходи от добив на дървесина за периода 2007-2011 г.

ТП ДГС	2007	2008	2009	2010	2011
	лева				
Хасково (ДГС Хасково+ДГС Харманли)	911 807	1 870 321	974 425	1 209 626	1 305 949
Ивайловград	486 140	595 556	612 448	505 397	793 363
Свиленград	571 756	525 172	581 575	697 331	794 344
ДЛС Тополовград	1 169 235	1 325 339	1 256 369	1 169 545	1 717 291
Общо обл.Хасково	3 138 938	4 316 388	3 424 817	3 581 899	4 610 947

Източник:ДГС на обл. Хасково

Същото може да се каже и за приходите от ловна дейност/(табл.15):.

Табл. 15: Приходите от ловна дейност

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Приходи (лева)	281 496	315 518	403 230	370 731	303 267	298 465

Източник:ДГС на обл. Хасково

Основната дейност на горските стопанства е насочена в залесителната дейност , залегнала в лесоустройствените проекти. За последните години извършеното в тази насока , има следните резултати(табл. 16):

Табл. 16: Залесени площи за периода 2007-2011 г.

Година	Общо залесена площ	в т.ч. Държавна собственост	в т.ч.Общинска собственост
	ха		
2007	224,7	224,7	0
2008	236,9	231,1	5,8
2009	228,9	189,1	39,8
2010	220,2	174,5	45,7
2011	68	54,5	13,5
2012	54,1	54,1	0

Източник:ДГС на обл. Хасково

Производствената база е раздробена. Като цяло оборудването е амортизирано и неефективно , въпреки направените през последните години собствени инвестиции и използването на европейски средства. Недостатъчно ефективна е политиката за подпомагане на недържавните собственици при залесяване и изпълнение на необходимите

лесовъдски мероприятия. Ограничено се прилагат лесозащитни мероприятия в горите ,изключителна държавна собственост.Необходимо е да се увеличат приходите, чрез регламентирани такси за събиране на билки и диворастящи плодове и гъби;трябва да се предприемат сериозни мерки по отношение на опазването на горския фонд от пожари, които за последните години в областта са сериозен проблем.

3. Развитие на човешките ресурси.

3.1. Демографско състояние и тенденции

Област Хасково е на 11 място сред областите в България по **брой на населението** – 246 238 души към 01.02.2011 г., което представлява 3,3 % от населението на страната. Населението е разпределено в 11 общини и 261 населени места.

За периода между двете преброявания населението на област Хасково намалява с - 31 240 души (-11,3 %), което се дължи на високия отрицателен естествен и механичен прираст.

Табл. 17: Население в област Хасково към 1. 02. 2011 година

Статистически район, област, общини	Население към:		Прираст абсолютен брой	Прираст (%)
	01.3.2001	01.2.2011		
България	7 928 901	7 364 570	-564 331	-7.1
Южен централен район	1 608 102	1 479 373	-128 729	-8.0
Хасково	277 478	246 238	-31 240	-11.3
Димитровград	64852	53557	-11295	-17,4
Ивайловград	8107	6426	-1681	-20,7
Любимец	11536	10214	-1322	-11,5
Маджарово	2157	1665	-492	-22,8
Минерални бани	6838	5899	-939	-13,7
Свиленград	25375	23004	-2371	-9,3
Симеоновград	10638	8755	-1883	-17,7
Стамболово	5833	5934	101	1,7
Тополовград	15414	11681	-3733	-24,2
Харманли	27545	24947	-2598	-9,4
Хасково	99181	94156	-5025	-5,1

Източник: НСИ

Средната **гъстота на населението** в област Хасково е 40,2 д./км² и е значително по-ниска от средната за страната (66,34 д./км²). Гъстотата на населението в рамките на областта варира значително, като тя е най-висока в община Хасково – 127,3 д./км², а най-ниска в община Маджарово – 6,7 д./км².

Табл. 18: Брой и гъстота на населението в област Хасково към 01.02.2011 г.

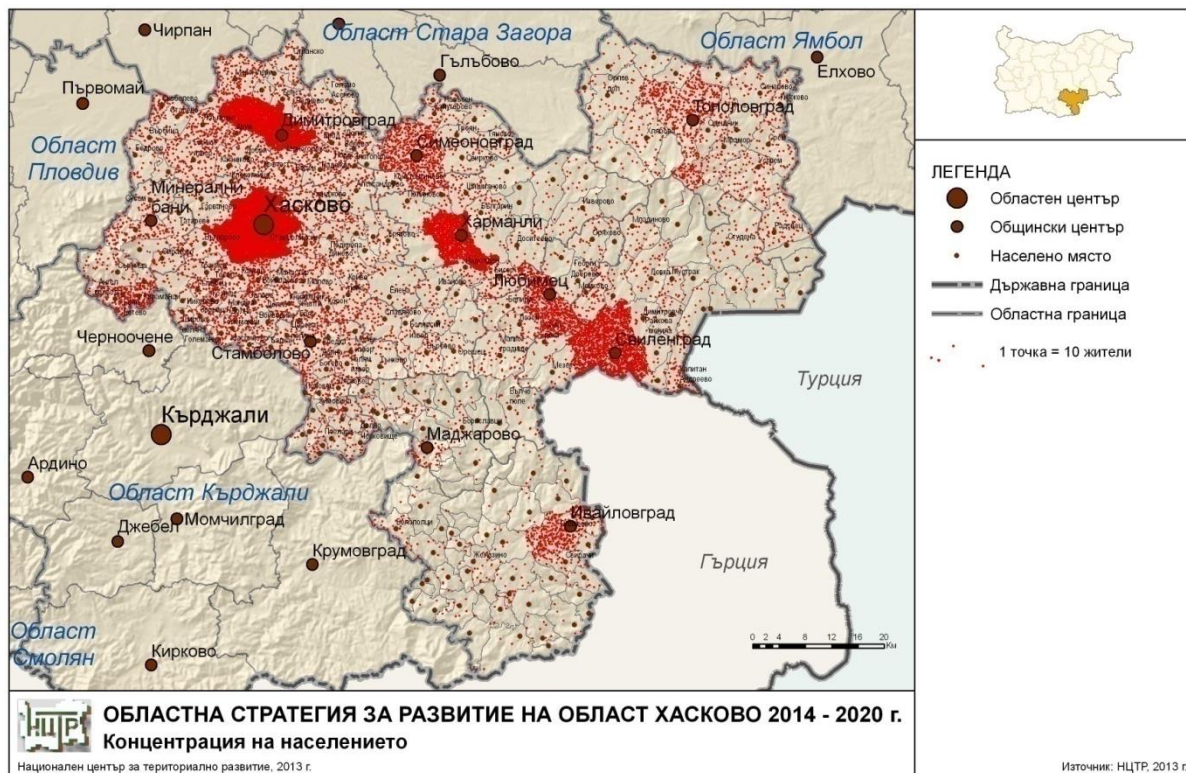
Статистически район, област, общини	Територия (км ²)	Население (брой)	Гъстота на населението (д./км ²)	Населени места (брой)
БЪЛГАРИЯ	111 001.9	7 364 570	66,34	5302
ЮЦР	22365.1	1 479 373	66,14	1306
Хасково	5533,3	246238	44,5	261
Димитровград	567,6	53557	94,4	27
Ивайловград	814,1	6426	7,9	51
Любимец	344,3	10214	29,7	10
Маджарово	247,2	1665	6,7	19
Минерални бани	214,7	5899	27,5	12
Свиленград	700,3	23004	32,8	24
Симеоновград	222,9	8755	39,3	9
Стамболово	276,8	5934	21,4	26
Тополовград	710,9	11681	16,4	21
Харманли	694,6	24947	35,9	25
Хасково	739,8	94156	127,3	37

Източник: НСИ и Агенция по кадастър

По данни на преброяване 2011 г. в 10 града в областта живеят 177 778 души, или 72,2 % от населението на областта, което съвпада с дела на градското население на страната 72,5 %. В областният център град Хасково живее (43,0 %) от градското население. В периода 2001 – 2011 г. населението намалява във всичките градове.

Според броя на населението им градовете в областта се категоризират, както следва: 1 среден град Хасково – 76 397 д., 1 среден град Димитровград – 38 738 д., 2 малки града Харманли (18 589 д.) и Свиленград (18 115 д.), останалите 6 града са в категорията много малки градове. Т.е. град Димитровград е с население над 30 хил.д., като допълва и балансира областния център, в известна степен такава роля изпълняват Свиленград и Харманли.

Карта 3: Концентрация на населението

Параметрите на възпроизводството на населението се определят от развитието на основните демографски процеси – естествен (раждаемост и смъртност) и механичен (изселени и заселени) прираст. В област Хасково те са:

Раждаемост. В областта през 2007 г. г. са родени 2367 деца (9,0 ‰), а през 2011 г. 22232 деца (9,1 ‰). Коефициентът на раждаемостта в страната през 2007 г. е (9,8 ‰) и 2011 г. (9,6 ‰), или по този показател областта изостава с 0,5 п.п. Тенденцията в развитието на раждаемостта се проследява и чрез *коефициента на плодовитост* – 1,61 живородени деца (2011 г.) за област Хасково – една стойност отдалечена от теоретично необходимия минимум за осигуряване на простото възпроизводство на поколенията – 2,1 живородени деца от една жена.

Смъртността е със значително по-високи стойности от раждаемостта. През 2007 г. в областта са умрели 4 095 д. (15,6 ‰), а през 2011 г. са умрели 3840 д. (15,7 ‰). Коефициентът на смъртността в областта за 2011 г. е по-висок от средната за страната (14,7 ‰) с 1 п.п.

Карта 4: Прираст на населението по общини и общински центрове за периода 2001-2011 г.

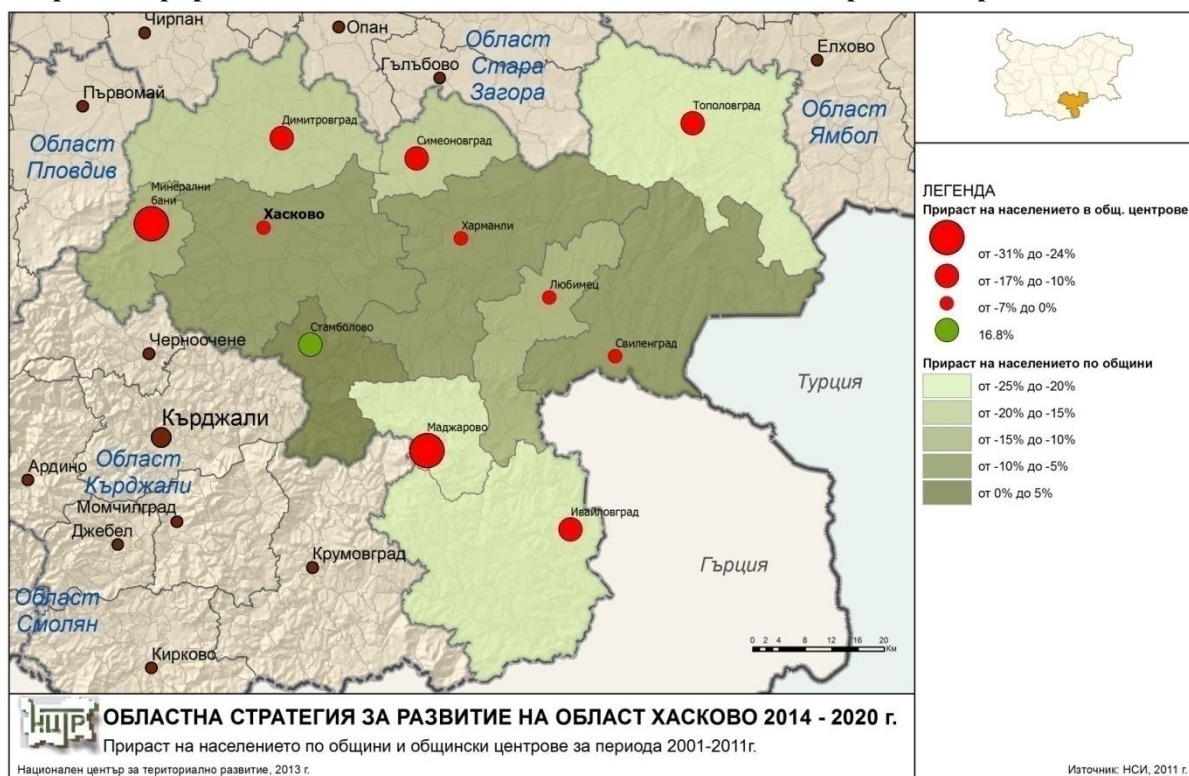

Табл. 19: Коефициент на естествен прираст (‰)

Статистически район, област и общини	2007	2008	2009	2010	2011
България	-4,9	-4,3	-3,6	-4,6	-5,1
Южен централен район	-4,1	-3,8	-2,8	-3,8	-4,5
Хасково	-6,6	-6,7	-5,4	-6,3	-6,6
Димитровград	-8,8	-9,8	-8	-8,9	-9,4
Ивайловград	-11,8	-10,1	-11,2	-9,4	-11,6
Любимец	-9,8	-6,2	-9,8	-10,4	-8,1
Маджарово	-11,1	-17,1	-11	-14,2	-14,8
Минерални бани	-7,6	-5,6	-7	-7,8	-9
Свиленград	-5,7	-6,7	-6,3	-5,8	-4,9
Симеоновград	-3,4	-6,4	-2,9	-4,1	-4,4
Стамболово	-10,1	-8,6	-4,4	-8,7	-7,6
Тополовград	-12,8	-14,7	-12,4	-16,8	-17,6
Харманли	-8	-6,5	-5,1	-7,8	-8,1
Хасково	-3,4	-3,5	-2,1	-2,4	-2,9

Източник: НСИ

Естественият прираст за периода 2007-2011 г. на населението на областта е отрицателен, като бележи нарастване на стойностите през 2010 и 2011 г.(табл. 19). С високи отрицателни стойности се отличават общините Тополовград (- 17,6 ‰), Маджарово (- 14,8 ‰) и Ивайловград (- 11,6 ‰).

В резултат на вътрешен **механичен прираст** общото население на областта (табл.20) между двете преброявания намалява с (-2888 д.) в резултат на миграция на контингенти от населението в трудоспособна възраст в градовете Пловдив, София и Стара Загора. Отрицателният механичен прираст оказва отрицателен ефект върху възпроизводството на населението, тъй като чрез изселването на жени в детеродна възраст се понижава равнището на потенциалната бъдеща раждаемост.

Табл. 20: Механичен прираст на населението 2001 – 2011 г.

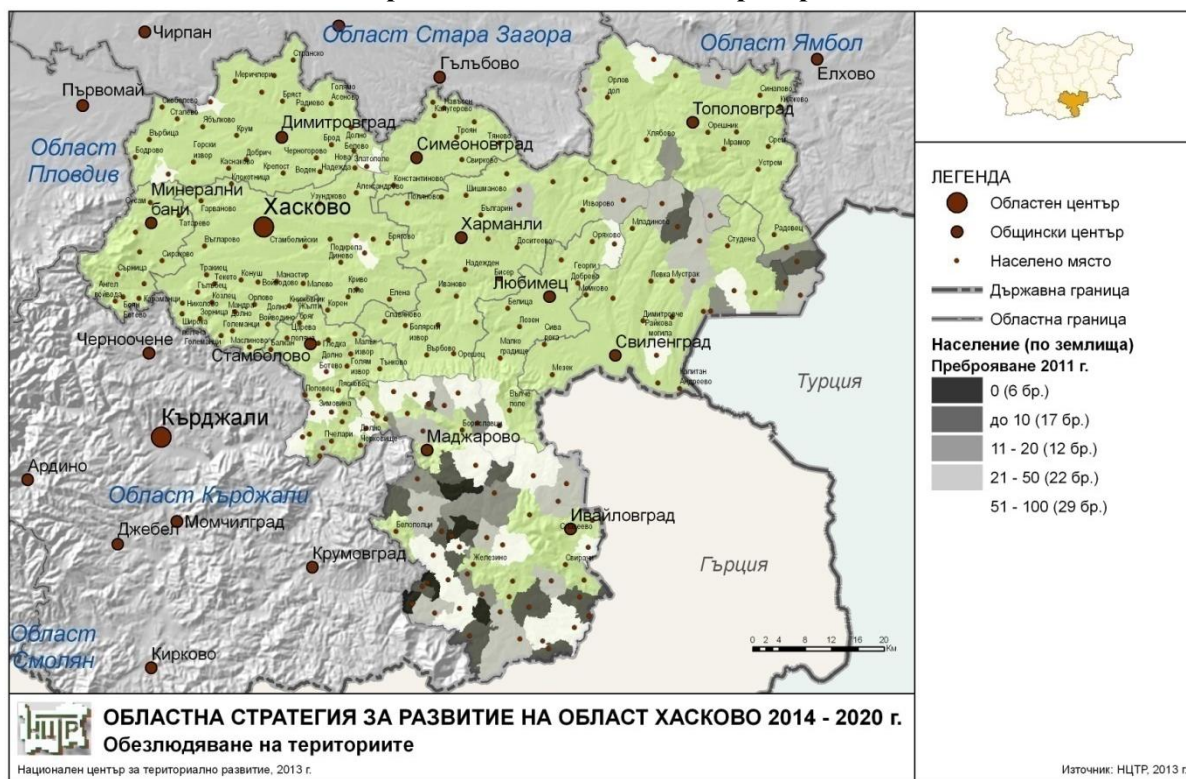
Област, общини	Заселени	Изселени	Механичен прираст
Хасково	10630	13518	-2888
Димитровград	2015	3052	-1037
Ивайловград	245	558	-313
Любимец	322	478	-156
Маджарово	112	182	-70
Минерални бани	310	306	4
Свиленград	1027	1245	-218
Симеоновград	282	579	-297
Стамболово	550	287	263
Тополовград	576	1036	-460
Харманли	1176	1280	-104
Хасково	4015	4515	-500

Източник: НСИ

По данни от текущата демографска статистика населението на областта продължава да намалява и към 31.12. 2011 г. населението наброява 243 955 души, или за около 1 година намалява с 2 282 д.(0,9 %).

Към 1.02.2011 г. жените са 125 928 (51,1 %), мъжете са 120 310 души (48,9 %), или на 1000 мъже се падат 1 047 жени.

Карта 5: Обезлюдяване на териториите.

По отношение на възрастовата структура на населението в област Хасково се потвърждават неблагоприятните тенденции в демографското развитие, характерни за страната като цяло. Налице е продължаващ процес на застаряване на населението, който се изразява в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението под 15 години и увеличаване на броя и дела на населението на 65 и повече години (табл.21). Възрастното население на 65 и повече години е по-лоши стойности от средните за страната. Аналогична е ситуацията и с възрастовата група от 15- 64 години. Най-голям е относителният дял на населението на 65 и повече години в община Маджарово – 31,2 %, а най-нисък в община Хасково – 16,8 %. Делът на населението на възраст под 15 г. е с най-висок относителен дял в община Симеоновград - 17,0 %, а най-нисък в община Маджарово – 8,4 % . Населението във възрастовата група 15 - 64 години е с най-висок относителен дял в община Хасково – 68,9 %.

Табл. 21: Възрастова структура на населението към 01.02.2011 г. (в %)

Област и общини	0-14 г.	15-64 г.	65 г. +
България	13,2	68,3	18,5
Южен централен район	13,3	68,5	18,2
Хасково	13,2	66,7	20,1
Димитровград	11,3	66,6	22,1
Ивайловград	10,9	66,3	22,8
Любимец	15,2	61,7	23,1
Маджарово	8,4	60,4	31,2
Минерални бани	12	66,1	21,9
Свиленград	12,7	67,8	19,4
Симеоновград	17	62,2	20,8
Стамболово	13,3	64,7	22
Тополовград	10,8	60,6	28,7
Харманли	13,7	65,5	20,8
Хасково	14,2	68,9	16,8

Източник: НСИ

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира най-добре чрез **коефициента на демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 - 64 г.). Към 01.02.2011 г. общо за областта това съотношение е 71 % и сходно с това за страната 70,0 %.

На общинско ниво с най-благоприятно съотношение е община Стамболово (88) със стойност над средната за областта, а в най-неблагоприятно – община Тополовград (59).

Общият коефициент на възрастова зависимост към 01.02.2011 г. за областта е 49,3 %, тоест на 100 лица във възрастовата група 15–64 навършени години се падат около 49 лица под 15 г. и над 65 г.(табл.22). На общинско ниво в най-благоприятно съотношение е община Хасково -45,0 %, а в най-неблагоприятно - община Тополовград (65,1 %).

Табл. 22: Коефициент на демографско заместване и на възрастова зависимост в област Хасково към 01.02.2011 г.

Район, област, общини	Коефициент на демографско заместване (брой)	Коефициент на възрастова зависимост (%)
България	70	46,5
Южен централен район	76,8	46,9
Хасково	71	49,8
Димитровград	61	50,1
Ивайловград	63	50,9
Любимец	69	62,2
Маджарово	60	65,5
Минерални бани	83	51,4
Свиленград	73	47,4
Симеоновград	86	60,8
Стамболово	88	54,6
Тополовград	59	65,1
Харманли	78	52,6
Хасково	75	45

Източник:НСИ

3.2. Етно-демографска характеристика на населението

Лицата, които са се възползвали от правото на доброволен отговор на въпроса за етническо самоопределение, са 92,3 % от населението (227 382 д.).

Българската етническа група обхваща 180 541 лица, или 79,4 % от лицата, доброволно декларирали етническото си самоопределение, при 84,8 % средно за страната(табл.23).

Турската етническа група е втората по численост, като към 01.02.2011 г. 28 444 лица са се самоопределили като етнически турци. Те представляват 12,5 % от всички лица в областта, при 8,8 % средно за страната. Преобладава в общините Стамболово 68,5 % и Минерални бани 54,4 %.

Ромският етнос е третият по численост, като към 01.02.2011 г. наброява 15 889 души, според самоопределянето на лицата, с относителен дял от 7,0 %, при средно 4,9 % за страната. Лицата от ромската етническа група в областта са разпределени териториално

по общини, както следва: Община Димитровград – 3 370, Ивайловград – 54, Любимец – 1 606, Маджарово - 22, Минерални бани – 197, Свиленград 1 700, Симеоновград – 1 480, Стамболово – 464, Тополовград – 982, Харманли – 2 145, Хасково – 3 859 души.

Към други етнически групи са се самоопределили 894 лица, или 0,4 %. Лицата, които не са се самоопределили са 1617, или 0,7 %.

Табл. 23: Самоопределение на населението по етническа принадлежност - 1.02.2011 г.

Област, община	Етническа група - %				
	Българска	Турска	Ромска	Друга	Не се самоопределям
България	84,8	8,8	4,9	0,7	0,8
Хасково	79,4	12,5	7	0,4	0,7
Димитровград	90,8	1,6	6,7	0,3	0,5
Ивайловград	88,3	7,7	1	0,7	2,3
Любимец	82,2	1,2	16	0,2	0,3
Маджарово	62,2	35,5	1,6	0,3	0,4
Минерални бани	41,5	54,4	3,5	0,1	0,4
Свиленград	89,9	1,5	8	0,3	0,3
Симеоновград	79,6	0,7	19	0,2	0,6
Стамболово	23	68,5	8,3	0,2	0,1
Тополовград	90,3	0,2	8,8	0,4	0,3
Харманли	79,6	10,3	9,3	0,3	0,6
Хасково	74,3	19,6	4,5	0,5	1

Източник: НСИ

3.3. Образователна структура на населението

По отношение на образователната структура, една от водещите цели на общоевропейската стратегия „Европа 2020“ е подобряване на образователното равнище на населението, по-специално намаляване на дела на преждевременно напусналите училище и увеличаване на дела на населението с висше или еквивалентно на висше образование.

Към 1.02. 2011 година броят на лицата с висше образование в област Хасково са 32 342 (14,0 %), като по този показател областта заема средно положение в страната(табл.24). Лицата завършили средно образование, към момента на преброяването са 95 539 (41,4 %).

Значителни са вътрешно общинските различия в относителния дял на висшистите. Делът на високообразованото население в община Хасково е най-висок 17,9 %. Останалите общини с изключение на Свиленград са с по-ниски стойности от средните за областта.

С начално образование са 23 986 лица (10,4 %), а с незавършено начално 11 851 лица (5,1 %).

За първи път през настоящото преброяване е включена категорията “никога не посещавали училище”. Броят на тези лица в областта е 4 197, или 2,8 % от населението на 7 и повече навършени години. С висок относителен дял по този показател са общините Стамболово – 4,8 %, Маджарово – 4,7 % и Симеоновград – 4,0 %. Това са основно лица от ромската етническа група.

Табл. 24: Население на 7 и повече години и степен на завършено образование към 1.2.2011 г. - в %

Област, общини	Степен на образование на населението - в %						
	Висше	Средно	Основно	Начално	Незавършено начално	Никога не посещавали училище	Дете до 7 г.
България	19,6	43,4	23,1	7,8	4,8	1,2	0,2
Хасково	14	41,4	27	10,4	5,1	1,8	0,2
Димитровград	13,2	46,6	26,3	8,4	4,2	1,1	0,2
Ивайловград	10,4	40,5	30,7	12,3	4,2	1,7	0,1
Любимец	11,9	34,8	28,8	15,8	6,3	2,1	0,3
Маджарово	6,9	31,2	37,7	13,9	5,3	4,7	0,4
Минерални бани	7,1	33,6	39,7	11,1	5,5	2,8	0,1
Свиленград	15,7	41,1	24,8	11,9	4,7	1,5	0,2
Симеоновград	6,3	34,8	30,7	16	8	4	0,4
Стамболово	4,2	22,7	46,2	15,1	6,9	4,8	0,1
Тополовград	8,5	35,5	35	15,3	4,2	1,4	0,2
Харманли	11	39,9	28,2	12,7	6,1	1,8	0,3
Хасково	17,9	42,8	23,7	8,3	5,2	1,8	0,2

Източник: НСИ

3.4. Заетост и безработица

Трудовият пазар е силно инерционен, неговата стагнация или възстановяване се проявява със значителен времеви лаг след проявите на финансовите и икономически фактори.

Коефициентът на заетост на населението на възраст 15+ в област Хасково за периода 2007-2011 г. намалява с 6,5 процентни пункта (табл.25). Стойността на коефициента през 2011 г. възлиза на 39,5 %, което е по-ниско от средното за страната – 45,6 %. За ЮЦР коефициентът на заетост е 43,6 %, или областта е с по-ниски показатели за заетост от района с 4.1 процентни пункта, като всички останали области са с по-добри показатели (Кърджали -39,8 %, Пазарджик-50,2 %, Пловдив -50,3 % и Смолян – 43,8 %).

Тъй като НСИ не отчита показателя коефициент на заетост на възраст 20-64 г. на областно ниво, данните за заетостта на областно ниво са от стойностите на коефициента на заетост на населението 15-64 г. През 2011 г. за областта той е 53,1 % и е по-нисък от средния за страната 58,5 %, а за ЮЦР 55,8 % и от него областта изостава със 2,7 процентни пункта.

Табл. 25: Заети лица и коефициент на заетост на населението в област Хасково 2007-2011 г.

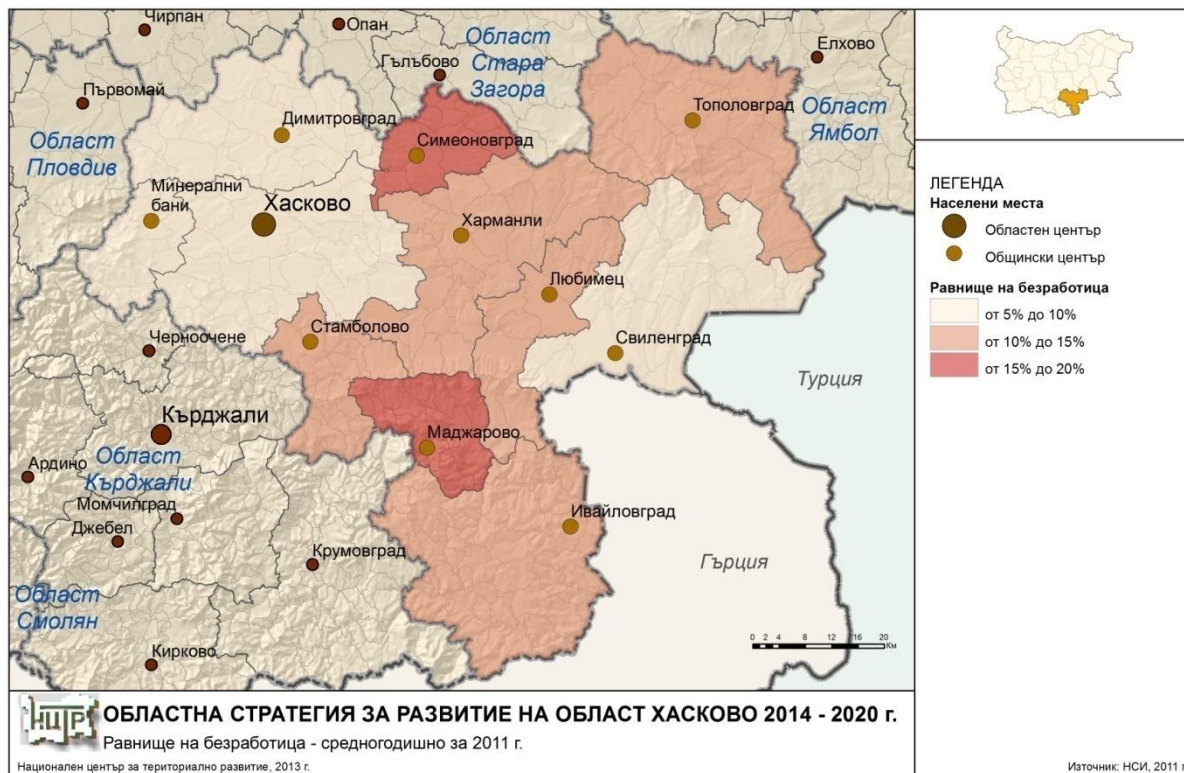
Години	Заети лица – хил.		Коефициент на заетост - %	
	на 15 г.+	15 - 64 г.	на 15 г.+	15 - 64 г.
2011	86,7	85,5	39,5	53,1
2010	101,9	100,3	45,8	60,5
2009	109,5	107,6	48,7	63,7
2008	111,4	108,7	49,1	63,4
2007	105,1	п.а.	46	п.а.

Източник: НСИ

Финансовата криза и настъпилата икономическа рецесия доведе до нарастване на безработицата. Коефициентът на безработицата на населението в област Хасково за периода 2007-2011 г. е с по-високи стойности от средните за страната, но малко по-добри ЮЦР, като през 2008 г. достига най-ниското си равнище от 7,19 %. В резултат на финансовата криза през следващите години настъпва повишаване на показателя до 9,37 % и 9,97 % съответно за 2010 г. и за 2011 г., при стойности средно за страната съответно 9,47 % и 9,67 %.

Във вътрешнообластен план проблемът с безработните лица и през 2011 г. е най-сериозен в община Симеоновград, където коефициентът на безработица възлиза на 19,94 %, при 12,86 % през 2010 г. (табл.26). Следват общините Маджарово 19,82 %, Ивайловград 14,80 % и Тополовград 14,78 %. С най-нисък дял е община Свиленград – 7,66 %, Димитровград - 8,58 и Хасково -9,10 %, като те определят сравнително по-ниската за областта стойност спрямо стойностите на останалите общини.

Карта 6: Равнище на безработица – средногодишно за 2011 г.

Дългосрочно безработните лица (12 и повече месеца) от всички безработни лица през 2011 г. в областта са 3 702 души, представлява 33,1 % от общия брой безработни лица, като дългосрочно безработните лица през 2010 г. са били 3 588 души, или в областта на дългосрочно безработните лица има увеличение с 114 души (на годишна база увеличението е с 3,2 %).

Безработните лица на възраст до 29 г. за областта през 2011 г. са 2 260 души, което представлява 19,3 % от общия брой безработни лица на възраст до 29 г. в областта, като безработните лица на възраст до 29 г. през 2010 г. са били 2 263, или в областта на младежката безработица има символично намаление с 3 души .

Табл. 26: Средногодишно равнище на безработица - (2007 - 2011 г.) (%)

Статистически район, област, общини	Средногодишно равнище на безработица (%)				
	2007	2008	2009	2010	2011
България	7,75	6,31	7,59	9,47	9,67
ЮЦР	8,80	7,17	8,64	10,37	10,93
Хасково	8,78	7,19	8,08	9,37	9,99
Димитровград	6,11	5,01	5,91	7,99	8,58
Ивайловград	9,88	8,62	10,60	11,37	14,80
Любимец	11,33	7,70	9,24	10,76	11,71
Маджарово	16,99	17,19	15,01	15,04	19,82
Минерални бани	9,50	8,74	7,78	7,94	8,51
Свиленград	7,90	6,57	6,26	8,77	7,66
Симеоновград	14,48	10,72	9,96	12,86	19,94
Стамболово	14,61	12,30	11,22	13,68	13,96
Тополовград	12,06	9,37	9,94	10,38	14,78
Харманли	10,26	8,14	7,62	9,13	10,98
Хасково	8,49	7,17	7,66	9,44	9,10

Източник: Агенция по заетостта

3.5. Образование

Предучилищното образование се осъществява в детските градини, които са целодневни, полудневни и седмични и за деца със специални образователни потребности и с хронични заболявания. Възрастта на децата, обхванати в детските градини, е 3-6 години. Преди първи клас обучението в подготвителна група или в подготвителен клас е задължително.

В областта през периода 2007-2011 г. се наблюдава(табл.27): увеличение на децата, посещаващи детските градини със 7,2 % (от 6 457 деца през учебната 2007/2008 г. на 6 924 деца през учебната 2011/2012 г.); намаление на детските градини със 15,4 % (от 78 през учебната 2007/2008 г. на 66 детски градини през учебната 2011/2012 г.) и минимално увеличение на броя на педагогическия персонал, работещ в детските градини с 0,9 % (от 646 през учебната 2007/2008 г. на 652 през учебната 2011/2012 г.). Редуцираният брой на детските градини до голяма степен се дължи на отрицателните демографски характеристики и намаляването на децата.

Табл. 27: Детски градини в област Хасково за учебната 2011/2012 г.

Област, общини	Брой	Деца	Детски групи	Педагогически персонал	Детски учители
Хасково	66	6924	298	652	613
Димитровград	9	1265	58	137	128
Ивайловград	2	161	9	20	19
Любимец	1	330	14	27	26
Маджарово	1	24	1	..	..
Минерални бани	4	164	10	..	..
Свиленград	5	606	28	63	58
Симеоновград	2	198	8	16	15
Стамболово	1	187	13	27	26
Тополовград	6	231	11	22	21
Харманли	3	725	30	60	57
Хасково	32	3033	116	261	244

Източник: НСИ

Нетният коефициент на посещенията в детските градини (измерен чрез дела на децата, посещаващи детски градини на възраст 3-6 години) в областта е по-нисък от средният за страната с 4,4 п.п и ЮЦР с 4,9 п.п.(табл.28). Средният брой деца на един учител в областта 11,3 е по-нисък от средният за страната, средният брой деца в една група е 23,2 и е малко по-малко от средният показател за страната с 0,5 п.п..

Табл. 28: Показатели за детски градини през учебната 2011/2012 г.

Области	Нетен коефициент на записване на деца в детски градини - %	Бр.деца/1 учител	Бр. деца /1 група
България	81,5	12,3	23,7
ЮЦР	82	12,2	23,4
Хасково	77,1	11,3	23,2

Източник: НСИ, изчисления НЦТР

Независимо от намаляването на детските заведения, като цяло може да се обобщи, че в областта на предучилищното образование се наблюдават положителни промени. Повишава се достъпът до услугата и ефективността на функциониране на заведенията.

По-нататъшните усилия трябва да се насочат към поддържане на съществуващите тенденции, като приоритетно се решат проблемите с достъпа в общинските центрове и в малките, периферни общини.

Броят на училищата в област Хасково намалява. От учебната 2007/2008 г. до учебната 2011/2012 г. са закрити 17 учебни заведения. Като цяло намалелият брой учебни заведения се отнася за общо-образователните училища. Броят на специализираните училища и професионални гимназии се запазва постоянен (табл.29). Редуцираният брой на училищата до голяма степен се дължи на отрицателните демографски характеристики и намаляването на децата.

Табл. 29. Училища в област Хасково през учебната 2011/2012 г.

Област, общини	Общо	Общо-образователни и специални училища	Професионални гимназии	Професионални колежи
Хасково	87	75	12	-
Димитровград	14	12	2	-
Ивайловград	4	4	-	-
Любимец	4	4	-	-
Маджарово	1	1	-	-
Минерални бани	3	2	1	-
Свиленград	8	7	1	-
Симеоновград	3	3	-	-
Стамболово	5	5	-	-
Тополовград	7	7	-	-
Харманли	10	9	1	-
Хасково	28	21	7	-

Източник: НСИ

Броят на учениците е 25 927 за учебната 2011/2012 г., а на учителите 1985. През учебните години от 2007/2008 до 2011/2012 г. броят на учениците в областта е намалял с 2 991 (от 28 918 ученика през 2007/2008 на 25 927 ученика през 2011/2012 г.), а на учителите с 506. Ако тези тенденции се запазят, ще се наложи ново редуциране на училищата- закриване на учебни заведения, сливане на паралелки и т.н.

Професионалното обучение на учениците за целия спектър на професиите от икономиката на областта, се осигурява от професионалните гимназии (12) в градовете

Хасково (7) и Димитровград (2). Гимназиите в областта за чуждоезиково обучение, природо-математически и хуманитарни предлагат добра подготовка.

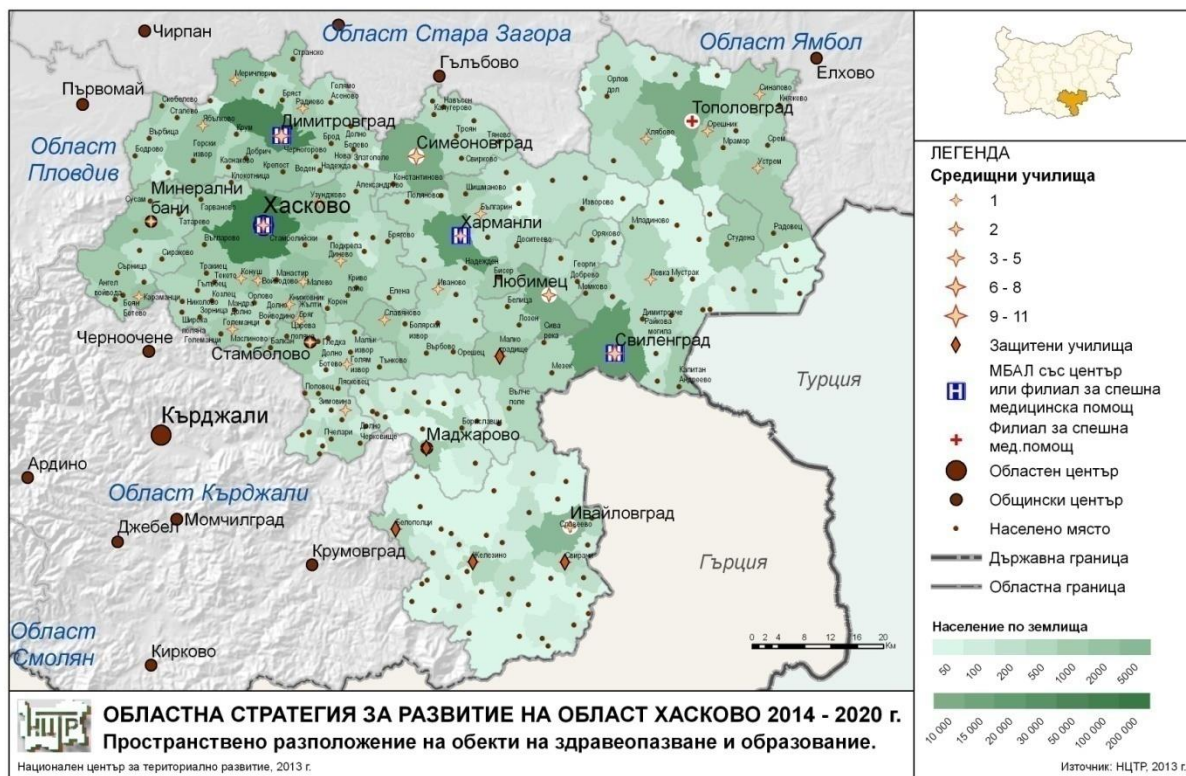
Броят на напусналите учаци (I-VIII клас), напуснали общообразователните и специални училища намалява (от 666 ученика 2007/2008 г. на 556 ученика 2009/2010 г.), но е все още значителен. Причините за отпадане от училище се групират в няколко основни категории – социално-икономически, образователни и етнокултурни. Най-ясно феноменът се проявява в градските ромски гета.

Понастоящем в учебните заведения са спазени държавните образователни изисквания. Процесите на оптимизация на училищната мрежа поставят изисквания към създаването на защитни механизми по отношение на реструктурираните звена. Към момента за учебната 2011/2012 г. по данни на Министерството на образованието, младежта и науката в областта има 43 средищни училища и 5 защитени училища (основно в община Ивайловград - 3). Те са елемент на социална защита и част от регионалната политика на ниво NUTS 4. Предоставянето на транспорт на учениците в задължителна училищна възраст, осигуряването на целодневна организация на учебния процес се оказват подходящи инструменти за създаване и гарантиране на по-добри условия за провеждане на качествен образователен процес.

Броят на функциониращите организации в сферата на научноизследователската дейност в областта е твърде малък и е концентриран в град Хасково. В областта има Център за дистанционно обучение на УНСС, Медицински колеж към Тракийския университет и други колежи.

Все още системата на образованието в областта не е достатъчно гъвкава и реформирана, за да отговори по-пълно на местните и регионалните нужди от професионални и технически кадри в различните сфери на икономиката. В тази насока е необходимо мрежата от специализирани професионални гимназии да бъде оптимизирана, за да се синхронизират резултатите от нейната дейност с очакванията на бизнеса. С цел повишаване на добавената стойност и конкурентоспособността на регионалното производство следва да бъде засилено развитието на приложните изследвания и иновативните технологии.

Карта 7: Пространствено разположение на обекти на здравеопазване и образование.

3.6. Здравеопазване и социални услуги

В област Хасково системата на **здравеопазването** е сравнително добре развита и като цяло покрива нуждите от здравна помощ на областта и изпълнява и над областни функции. Към 31.12. 2012 г. на територията на областта се намират 11 болнични заведения с капацитет общо 1036 легла, от тях многопрофилни болници 5 с капацитет 709 легла, специализирани болници 4 с капацитет 185 легла, център за психиатрични заболявания с 80 легла и център за кожно-венерически заболявания с 10 легла.

По общини болничните заведения са:

- Община Хасково – 6 болнични заведения - МБАЛ Хасково –АД и МБАЛ - Хигия, Специализирана болница за лечение на пневмо-фтизиатрични заболявания, Специализирана болница за активно лечение по онкология (обслужва и област

Кърджали), Център за психиатрични заболявания и Център за кожно-венерически заболявания (ЦКВЗ)² – обслужващи всичките 11 общини от областта.

- Община Димитровград - 1 болнично заведение- МБАЛ Димитровград обслужваща общините (Димитровград и Симеоновград);
- Община Харманли – 1 болнично заведение - “МБАЛ Харманли” ЕООД обслужваща общините (Харманли, Любимец, Симеоновград, Ивайловград и Маджарово);
- Община Свиленград – 1 болнично заведение - “МБАЛ Свиленград” ЕООД обслужваща общините (Свиленград, Любимец, Ивайловград и Тополовград);
- Община Тополовград - 1 болнично заведение - Специализирана болница за активно лечение по вътрешни болести обслужваща населението от общината;
- Община Любимец - 1 болнично заведение - Специализирана болница за долекуване продължително лечение и рехабилитация, която обслужва всичките общини от областта.

Други лечебни и здравни заведения са 4 разполагащи със 90 легла.

Лечебните заведения за извънболнична помощ:

- Диагностично консултативни центрове – 2;
- Медицински центрове – 17;
- Самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории – 39;
- Медико диагностични лаборатории – 15.

Лечебните заведения за специализирана извънболнична помощ на територията на областта са неравномерно разпределени. Повечето ДКЦ и медицински центрове са разкрити в град Хасково, както и повечето от практиките на лекарите-специалисти. Това води до концентриране на специализираната медицинска помощ в града и принуждава пациентите от другите общини да пътуват до Хасково за извършване на специализирани изследвания и консултации.

² От 01.01.2013 г. ЦКВЗ е в ликвидация и е заличен от регистъра на МЗ.

Спешна помощ

Системата за спешна медицинска помощ в област Хасково се състои от: ЦСМП - Хасково (обслужва населението на всичките общини) с разкрити 9 филиала:

- ФСМП гр. Хасково обслужва населението на общините Хасково, Минерални бани и Стамболово;
- ФСМП гр.Димитровград обслужва населението на община Димитровград;
- ФСМП гр.Харманли обслужва населението на община Харманли;
- ФСМП гр.Свиленград обслужва населението на община Свиленград;
- ФСМП гр.Симеоновград обслужва населението на община Симеоновград;
- ФСМП гр.Тополовград обслужва населението на община Тополовград;
- ФСМП гр.Ивайловград обслужва населението на община Ивайловград;
- ФСМП гр.Любимец обслужва населението на община Любимец;
- ФСМП гр.Маджарово обслужва населението на община Маджарово.

Сериозен проблем за ЦСМП - Хасково се явява кадровото обезпечаване на дейността, най-вече по отношение на висшия медицински персонал. Освен това много често ЦСМП и Спешно отделение са единствената възможност за достъп на населението до медицинска помощ, като това се отнася и за контингента граждани, които са с нарушени здравноосигурени права, от етнически малцинства, социално-слаби.

Общата осигуреност на населението в областта с легла в лечебните заведения през 2011 г. е 42,5 на 10 хил. души от населението.

През 2012 г. броят на лекарите в областта е 722, броят на медицинските специалисти по здравни грижи 1271, а 199 са лекарите по дентална медицина.

В областта общият показател за осигуреност през 2012 г. на 10 000 души от населението с лекар е 29.6 броя, на лекарите по дентална медицина – 8.2 броя и на медицинските специалисти по здравни грижи – 52.1 броя.

Населението в областта, обслужено през 2012 г. от един лекар е 388 човека. Населението, обслужено от един стоматолог в областта е 1 226 човека.

Проблемите пред системата на здравеопазването от гледна точка на регионалното развитие могат да се сведат до:

- отдалечеността на мястото на предлагане на медицинска помощ (първична, специализирана, болнична, спешна и неотложна);
- осигуряване на равни възможности за достъп до здравните услуги на хората, включително и на живеещите в малки населени места отдалечени от градските центрове;
- повишаване на качеството на здравните услуги чрез развиване на капацитета на медицинския персонал;
- оборудването на здравните заведения с нова, по-модерна медицинска техника.

Социални услуги

Провежданата политика за предоставяне на социални услуги за лица и групи в неравностойно социално положение е базирана на осъзнатата необходимост от смяна на съществуващият затворен модел, водещ до трайна институализация, към модел осигуряващ условия за интеграция на уязвимите лица и групи. Действията и насоките за провеждане на политика в областта на социалните дейности са съобразени с приетите от Областната администрация стратегически документи през последните години – Стратегия за развитие на социалните услуги в област Хасково 2011-2015 г, приета от Областния съвет за развитие на област Хасково.

Стратегията определя областната рамка и параметрите на социалните услуги във всяка от общините на територията на областта. В географско отношение тя покрива единадесетте общини на територията на област **Хасково** и обръща специално внимание на малките изолирани населени места, където живеят малобройни рискови групи. Планираните услуги и мерки за социално включване ще се изпълняват на територията на цялата област за период от пет години (2011 – 2015 г.).

Инициативата за **областно планиране на социални услуги в област Хасково** е подкрепена от МТСП и АСП, в синхрон с националните приоритети на социалната политика, промените от началото на 2010 г. в Закона за социално подпомагане /чл. 19, ал. 1/, Правилника за прилагането му /чл. 36а/ и с приоритетите в програмата на УНИЦЕФ за България. Инициативата пилотира комплексен модел за планиране, разработване и

осигуряване на услуги на областно равнище, като по този начин се гарантира изграждането на една по-ефективна и ефикасна система за предоставяне на социални услуги и използване на структурните фондове на Европейския съюз.

Стратегията извежда на преден план следните приоритети направления: Превенция на деца и семейства в риск и деинституционализация на грижите за деца; Развитие на социалните услуги за социално включване на уязвими групи и лица в неравностойно положение; Грижа за старите хора за един по-добър и достоен живот; Развитие на човешки ресурси в област Хасково; Развитие на между общинските партньорство и междусекторно сътрудничество.

Институционална рамка на предоставянето на социалните услуги в Област Хасково:

Основните институции с отговорности по отношение на планирането, създаването, предоставянето и управлението на социалните услуги в рамките на област Хасково са:

На областно ниво:

- Областен управител и Областна управа, Областен съвет за развитие и областни комисии, които имат отношение към планирането изобщо във всички сфери;
- РДСП, която предоставя становища по отношение на откриването/закриването на социални услуги – държавно-делегирана дейност.

На общинско ниво:

- Общини – създават общинската политика по отношение на социалните услуги, създават, предоставят социални услуги, договарят предоставянето на социални услуги с външни доставчици, контролират тяхното качество;
- Доставчици на социални услуги;
- Д"СП" управляват случаите на хора в риск и в частност – насочват потребители към социалните услуги, които са държавно-делегирана дейност;
- Местни общности – НПО, местни организации, представители на рисковите групи.

Наличните услуги в област **Хасково** са разпределени в следните групи – услуги за деца и младежи; услуги за възрастни лица и стари хора; услуги за деца и лица с увреждания. Във всяка от трите групи се има предвид, както специализираните институции, така и услугите предоставяни в общността за съответните рискови групи.

Мрежата от съществуващите специализирани институции (домове) и социални услуги в общността за област Хасково е представена в (табл.30) към 31.09.2012 г.

Табл. 30: Специализирани институции и социални услуги - Държавно делегирани дейности към 30.09.2012 г.

Област Хасково, Община	Държавно делегирани дейности		
	Услуги в общността	Услуги в общността - резидентен тип	Специализирани институции
Общ. Димитровград	3	2	1
Общ. Ивайловград	1	-	1
Общ. Маджарово	-	-	-
Общ. Минерални бани	-	-	-
Общ. Любимец	-	-	-
Общ.Свиленград	2	2	1
Общ. Симеоновград	1	-	-
Общ. Стамболово	1	-	-
Общ. Тополовград	1	-	1
Общ. Харманли	-	-	1
Общ. Хасково	3	1	4
ОБЩО	12	5	9

Източник: РДСП - Хасково

Табл. 31: Капацитет на специализирани институции към 30.09. 2012 г. към 31.09.2012г.

Социални услуги, които се предоставят в общността	Брой	Капацитет (брой места)
Област Хасково, в т.ч.:	9	553
Домове за деца лишени от родителски грижи	2	80
Домове за възрастни хора с умствени увреждания	-	-
Домове за възрастни хора със сетивни нарушения	1	30
Домове за възрастни хора с психични разстройства	2	145
Домове за деца с умствена изостаналост	-	-
Домове за медико-социални грижи за деца от 0-3 г.	1	78
Домове за възрастни хора	3	220

Източник: РДСП – Хасково

Заведенията извършващи социални услуги в общността са 17 с капацитет 476 места (дневни центрове за деца, младежи и възрастни с увреждания, центрове за социално-интеграция и рехабилитация и други заведения за услуги приложени в таблицата). В периферните територии на областта видовете и качеството на социалните услуги са ограничени.

Табл. 32: Капацитет на социални услуги, които се предоставят в общността към 31.09.2012г.

Социални услуги, които се предоставят в общността	Брой	Капацитет (брой места)
Област Хасково, в т.ч.:	17	476
Кризисни центрове деца	-	-
Кризисни центрове за лица	-	-
Защитени жилища	2	19
Центрове за настаняване от семеен тип за деца	1	6
Центрове за обществена подкрепа	3	110
Центрове за настаняване от семеен тип за лица	-	-
Дневни центрове за деца с увреждания	3	72
Дневни центрове за възрастни с увреждания	4	45
Центрове за социална рехабилитация и интеграция за възрастни	1	50
Дневни центрове за стари хора	1	30
Центрове за социална рехабилитация и интеграция за деца	1	50
Дневни центрове за деца и възрастни с увреждания	1	62
Преходни жилища за деца	-	-
Наблюдавани жилища	-	-
Преходни жилища за лица	1	4
Центрове за временно настаняване	-	-
Социални учебно- професионални центрове	1	30
Центрове за работа с деца на улицата	-	-
Звено “Майка и бебе”	-	-
Приюти за бездомни хора	-	-

Източник: РДСП - Хасково

Същевременно в областта няма функциониращи кризисни центрове, липсват центрове за временно настаняване на лица останали без дом.

Нужно е изграждане на звена “Майка и бебе” (тази социална услуга дава възможност на майката да се приспособи и да изгради привързаност към детето си, като по такъв начин се създават условия за предотвратяване на настаняването му в специализирана институция) освен в областния център и в останалите по-големи общински центрове – Димитровград, Харманли, Свиленград.

На дневен ред стои: обособяването на Центрове за социална рехабилитация и интеграция за деца; преходни жилища за деца; наблюдавани жилища. Нужно е обособяване на кризисни центрове за деца и възрастни.

В дългосрочен план в област Хасково трябва да са развие иновативна и качествена система от социални услуги, насочена към подпомагане на качеството на живот, към

пълноценна реализация и грижа за хората от рисковите групи, както и за тяхното социално включване.

Според изследваните данни за областта, основни акценти в сферата на социалните услуги трябва да бъдат:

- осигуряването на равни възможности за достъп до този вид услуги (включително и на живеещите в малки, отдалечени от градските центрове населени места);
- изграждането на публично-частно партньорство за предоставянето им; подобряване на материално-техническата им база;
- изграждане и поддържане на социални заведения;
- повишаване на качеството на социалните услуги.

Социалното включване е процес на приобщаване в групата на всички уязвими социални общности, деца и лица, които имат нужда от подкрепа. Политиката за социално включване се изразява в две насоки:

- социално подпомагане на лицата в риск и на определена категория лица с висока степен на бедност;
- превенция на рискови фактори за социално изключване и изолация, водещи до попадане на трайно маргинализирани социално уязвими групи.

3.7. Доходи

Доходите на населението в област Хасково за 2010 г. са малко под средните за страната, като за едно лице средният годишен доход е 3 634 лв., като за страната е 3 648 лв., или с 14 лв. (-0,4 %) по-малко(табл.33).

Доходите на лице на домакинството от работна заплата за 2010 г. съставляват най-голям относителен дял – 51,7 % от общия доход, следвани от доходите от пенсии – 37,0 % и доходите от предприемачество - 10,6 %.

Табл. 33: Средно годишни доходи на лице в област Хасково– лв.

Години	Хасково	България	Разлика
2011	п.а.	3782	-
2010	3634	3648	-14
2009	3400	3693	-293
2008	3433	3502	-69
2007	2902	3105	-203

Източник: НСИ

Наблюдават се вътрешнообластни различия в доходите на населението в градовете (Хасково, Димитровград и Свиленград) и селата, както и между общините, в които е съсредоточена по-голяма част от предоставяните услуги и предприемачеството и общините, които са в по-малка степен развити в сектора на услугите за бизнеса.

Работната заплата продължава да бъде основен източник за доходите на домакинствата с относителен дял около 52,0 % от общия доход. Средната годишна работна заплата в областта през 2011 г. е 5 999 лв. и е една от ниските в страната (табл.34). Областта е на предпоследно място в ЮЦР (6 541 лв.), като увеличението на работната заплата за 2011 г. в сравнение с 2010 г. е с 6,4 %.

Табл. 34: Средна годишна заплата в област Хасково – лв.

Район, области	Години				
	2007	2008	2009	2010	2011
България	4402	5479	6172	6540	6727
Южен централен район	4203	5268	5835	6197	6541
Област Хасково	3835	4922	5443	5638	5999
Област Кърджали	4044	4988	5465	5643	5895
Област Пазарджик	4352	5234	5620	6087	6328
Област Пловдив	4311	5390	6054	6428	6889
Област Смолян	4028	5259	5867	5638	6122

Източник: НСИ

3.8. Култура и културно-историческо наследство

На територията на областта към края на 2011 г. по данни на НСИ са разположени 101 читалища. Читалищната мрежа в областта е добре развита и е със значими традиции. Читалищата включват: библиотечно дело, детски музикални и езикови школи, курсове по компютърно грамотност, клубове по различни видове танци, курсове по художествено изкуство, певчески групи – фолклорни и вокални, фолклорни формации и ансамбли, народен хор, инструментални групи, колективи за народни и стари градски песни, самодейни певчески групи и състави и др. Читалищата както в големите, така и в малките населени места традиционно са центрове, където се провеждат редица културни мероприятия: концерти, театрални представления, различни спектакли, чествания и празници, фестивали и др.

Членството на България в Европейския съюз създаде нови възможности пред читалищата и читалищната мрежа като цяло. Днес те могат да участват в програми и проекти (в това число – транс-гранични), чрез които да реализират своите идеи, свързани с развитието им.

Наред с читалищните библиотеки функционират и градски библиотеки. Най-значима е регионалната библиотека “Христо Смирненски” – Хасково с ползван библиотечен фонд 400 237 тома. Градската библиотека “П.Пенев” – Димитровград е с над 200 000 тома библиотечен фонд. В град Любимец съществува читалище “Братолюбие” с библиотека с фонд 36 000 тома. Основен проблем за библиотеките в областта са недостатъчните субсидии, отпускани от общините и Републиканския бюджет, необходими за попълване на библиотечния фонд.

Театрите в областта са 2: Хасковски театър “Иван Димов” и ДТ “Апостол Карамитев” – Димитровград (функциониращ като “Сцена -6”). ДКТ “Иван Димов” е със статут на продуциращ център със собствена продукция. В Ивайловград има самодеен театър с 90 годишна история които представя самодейното изкуство на регионални, национални и международни фестивали.

Кината в областта са 4: 2 в Хасково, 1 в Димитровград, 1 в Свиленград. Като цяло интересът към кинопрожекциите е силно намалял спрямо предходни години, поради масовото навлизане на цифровите телевизии и интернет.

В областта има 2 клуба на дейците на културата (КДК): в Хасково клубът приютява гилдията на 23 хасковски художници, членове на галерия “Кредо”, които ежесмесечно организират изложби. КДК – Димитровград има аналогична дейност.

На територията на областта исторически музей има в: Хасково - един от най богатите и активни музеи в България., Димитровград и Харманли, с традиции в издирването, изследването, съхраняването и популяризирането на културно-историческото наследство. Археологически отдел със съответните специалисти има единствено в исторически музей-Хасково.

Музеят край с. Александрово, община Хасково е изграден е изграден по линия на Програмата на японското правителство за безвъзмездна помощ в областта на културата. Постоянната музейна експозиция дава информация за откритата в близост тракийска гробница от IV в. пр. Хр. в контекста на тракийската култура от периода на нейния разцвет V-II в. пр. Хр. Тракийското културно наследство в регионален обхват е представено чрез движими паметници на културата от периода на късножелязната епоха (VI-I в. пр. Хр.).

В Свиленград и Ивайловград са изградени общински музеи. В Тополовград се организират музейни сбирки. От 1980 г. в Димитровград функционира самостоятелно дом.музей “Пеньо Пенев”, който съхранява в своя фонд 650 музейни единици, 300 от които първична информация (под авторството на П. Пенев). Освен специфичните музейни дейности – събирателска и популяризаторска, в музея се организират изложби, конкурси, поетични срещи, поклонения, дискусии, конференции, спектакли и др. Музеят съхранява над 120 000 движими паметници на културно-историческото наследство.

Двете водещи художествени галерии за областта се намират в Хасково и Димитровград. В тях периодично се излагат творби на местни художници, както и пътуващи експозиции от известни български майстори. Изложбени зали има в няколко общини от областта.

В областта се издават 6 регионални вестника с годишен тираж от 851 хил. броя.

По важни културни прояви за областта са: Музикални дни “Проф. Недялка Симеонова”; литературни дни “Южна пролет”; събор на народното творчество “китна Тракия пее и танцува”; национални празници на поезията “П. Пенев”; Есенни дни на културата – Димитровград; Национален фестивал на любителските комедийни театри, пантомима и сатира – Тополовград. Към традиционните културни мероприятия могат да се добавят многобройните концерти на самодейни и професионални певчески състави и танцови ансамбли, театрални постановки на гостуващи театрални колективи, изложби уреждани от групите на художниците, чествания на паметни дати и събития. Трябва да се отбележат и успехите на формациите родна песен, “Орфей” и “Ноктюрно”, ансамблите “Хасково”, “Златна Тракия”, “Южняци” и “Южняче”, “Мераклии”, “Армира” – Ивайловград на международните сцени. Самодейният театрален състав от гр. Любимец е със 120 годишна история и е носител на множество републикански награди. Ансамбъл “Сакарци” – Любимец е със 180 самодееца и е участвал и представлявал България на международни фестивали в Италия, Унгария, Турция, Гърция. Репертоара на ансамблите е изграден на базата на Тракийската етнографска област, но в него са включени творби и от други райони на България, като по този начин богатия фолклорен репертоар им отрежда достойно място в културния живот на областта.

Всички общини в областта имат богат културен календар.

Културно – историческо наследство

Област Хасково и един от най-богатите на исторически и архитектурни обекти по данни на НИНКН декларирани и обявени недвижимите културни ценности наброяват 597, от които 39 са с национално значение. Областта е изключително богата на недвижими културни ценности от праисторията и особено от раннотракийската епоха (11-6 в. пр. Хр.). Много мегалити са регистрирани в района на Страджа-Сакар и Източните Родопи, както и много монументални каменни тракийски гробници са разкрити в областта.

От тракийско време са: Тракийска гробница и византийска крепост – с. Мезек, Тракийската зидана гробница край с. Долно Луково, комплекса край с. Долни Главанак, “Менхир – Чичул камък” с. Овчарово. Ценен паметник е новооткритата Тракийска гробница край с. Александрово, украсена със стенописи, отразяващи системата на царската идеология на траките – културен паметник от световна величина. С помощта на японското правителство през 2009 г. беше изграден музей, в който е изложено и копие на тази гробница.

От римско време са запазени: Светилището на Нимфите и Афродита край с. Каснаково, вила "Армира" край Ивайловград, античната и средновековна крепост в с. Минерални бани и др.

От средновековната българска държава са крепостите при: Симеоновград “Констанция”, с. Любеново, с. Минерални бани, Ивайловград ("Лютица"), с. Мезек , местността "Хисаря"-Хасково, останки от средновековните крепости в селата Михалич, Щит и Сладун, свързани с битката на цар Калоян срещу кръстоносците. Старият мост на р. Марица в Свиленград от 1529 г., “Гърбавият мост” в Харманли от 1585 г. и др.

Скални църкви: при с. Маточина и с. Михалич, общ. Свиленград.

Джамии: Най-старата джамия в Хасково от 1395 г., текето-мавзолей на Осман Баба в с. Текето, общ. Хасково

Манастири: Устремски манастир " Св. Троица" -до с. Устрем, общ. Тополовград. Известен и като хайдушки манастир.

Много интересен културен обект е най-голямата в света статуя на Дева Мария с малкия Исус се издигната на хълма “Ямача” в **Хасково**. Тя е висока 14 метра и е

поставена върху 17-метров постамент, заради което притежава сертификат от прочутата Книга на световните рекорди на Гинес.

По общини паметници с най-голяма историческа стойност за областта са:

В община Хасково – тракийска куполна гробница - с. Александрово; Асенова крепост – с. Клокотница; Ески джамия – гр. Хасково; Текето – с. Текето; възрожденските къщи в Хасково – Паскалева, Шишманова, Гуркова, Карапеткова, Пасковата, Гърковата, къщата на чорбаджи Димитрак, на Бояджиолу, Кирковото училище и др.; църквите в Хасково – “Св. Богородица”, “Св. Архангели Михаил и Гавраил”; църквите в селата Узунджово “Успение Богородично”, Динево - “Св. Георги”, с. Николово “Св. Илия”, “Св. Атанасий” – с. Клокотница, с. Воден – “Св. Илия”, с. Гарваново.

В община Димитровград – светилище на нимфите и Афродита – с. Каснаково; крепостта „Мелиона” в местността “Хасара” – с. Сталево, църквите “Св. Димитър” в кв. Раковски и “Св. Георги” в кв. Черноконево, с. Горски извор – “Св. Георги”, “Св. Константин и Елена” – с. Крепост, с. Бодрово “Св. Георги”, с. Добрич – “Св. Иван Рилски”, гр. Меричлери – “Св. Никола”, с. Брод – “Св. Георги”, с. М. Асеново – “Св. Пророк Илия”, с. Г. Асеново – “Рождество Богородично”

В община Симеоновград – средновековната крепост Констанция; х.Банювата мааза; х.Велевата къща; църквите “Св. Богородица” (кв. Злати дол) и “Св. Никола” – Симеоновград, с. Дряново – “Св. Йоан Богослов”

В община Любимец – долмените в с. Оряхово, с. Изворово и с. Вълче поле; тракийски култов център – с. Малко Градище; крепостта Курт кале – с. Вълче поле; църквите в селата Малко Градище - “Св. Атанасий” и с. Георги Добрево

В община Минерални бани – тракийски култов център – с. Ангел войвода; крепостта Градището; антична и средновековна крепост – с. Минерални бани; винарски камъни (шарапаните) – с. Брястово

В община Стамболово – тракийски скални ниши – с. Долно Черковище; тракийска гробница – с. Кралево; тракийска гробница – с. Пчелари; тракийска гробница – с. Поповец; средновековна крепост – с. Рабово; църквите в с. Стамболово “Св. Петър и Павел”, с.

Царева поляна “Св. Пророк Илия”, с. Тънково “Св. Константин и Елена” и “Св. Димитър” – с. Жълти бряг, с. Гледка

В община Тополовград – тракийски долмен – с. Хлябово; тракийска крепост – с. Устрем; крепостите Палеокастро и Вишеград; църквите “Св. Георги” – Тополовград, “Св. Димитър” – с. Орлов дол; манастирът “Св. Троица” – с. Устрем

В община Свиленград – тракийска куполна гробница - с.Мезек, средновековна крепост - с.Мезек, скална църква - с.Михалич, скална църква – с. Маточина, средновековна кула - с.Маточина, сводест мост “Мустафа паша”, антично и средновековно селище в местност Хисаря, тракийски долмен в село Студена; средновековно селище и некропол в село Сладун; лобното място на войводата Петко/Петкова чешма/, църквите в с. Левка – “Св. Димитър”, в Свиленград – “Св. Троица”, с. Димитровче – “Св. Атанасий”, с. Маточина и с. Щит

В община Харманли – тракийски култов паметник – менхир – с. Овчарово; местността “Трифона” – църква “Св. Трифон”; тракийски долмен – с. Остър камък; тракийска гробница – с. Поляново; Текето – с. Богомил; Гърбавият мост – гр. Харманли; останки от керван-сарая; църквата “Св. Атанасий”; църквите в селата Овчарово “Св. Димитър”, “Св. Архангел Михаил” – с. Славяново, “Св. Константин и Елена” – с. Орешец, “Св. Пророк Илия” – с. Поляново, “Св. Георги” – с. Рогозиново и Черепово “Св. Неделя”, с. Дервишка могила – “Св. Йоан Богослов”, с. Дрипчево – “Св. Георги”, с. Доситеево, с. Овчарово, с. Орешец.

В община Ивайловград – Антична вила “Армира”, Средновековна крепост “Лютица”, Атеренски /Римски/ мост, Голямата могила край с. Свирачи, Тракийски долмени в района на с. Пелевун и с. Железино, Манастирът “Св.Св. Константин и Елена”, гръцката църква “Св. Илия”, Мемориален комплекс “Илиева нива”, Мемориала “Капитан Петко войвода” – с. Пелевун, бубарски къщи с уникална архитектура – Мутафчиевата, Паскалевата, къщата на Димитър Стамболов, Яни Попов, Лембер Лемберов и др. На територията на община Ивайловград се намират 26 църкви, които са с над 100 годишна история.

В община Маджарово – скален култов комплекс “Глухите камъни” – с. Ефрем; крепост на в. Хисаря при с. Сеноклас; римски път – с. Долни Главанак; скален релеф-с. Горно поле; скална гробница при с. Горно поле; скални ниши в м. Хамбаркая; тракийски

култов мегалитен паметник комплекс, при с. Долни Главанак; Шарапана в м. Големия бурун; църквите в селата Сеноклас - “Св. Архангел Михаил”; с. Ефрем - “Св. Атанасий”; с. Бориславци - “Св. Велики мъченик Димитрий Солунски”; с. Долни Главанак - църквата “Св. Димитър”. Забележителност на град Маджарово е Пантеонът на загиналите тракийци. Мемориалният комплекс, издигнат в чест на загиналите, се състои от: Паметник-костница, Параклис “Св.Петка” и паметник “Тракия без граници”.

4. Инфраструктурно развитие

4.1. Транспортна инфраструктура

Общоевропейски транспортни коридори(ОЕТК):

Област Хасково се обслужва от два Общоевропейски транспортни коридора:

- **ОЕТК №4** Дрезден/Нюрнберг –Прага -Виена/Братислава –Гьор –Будапеща – Арад -Констанца/Крайова –София/Солун -Пловдив –Истанбул
- **ОЕТК №9** Хелзинки - Санкт Петербург - Москва/Псков - Киев - Букурещ - Русе – Димитровград/ Александруполис. –Свиленград-Истанбул.

Двата коридора преминават през територията на областта, провеждайки международните транспортни потоци в посока запад-изток по отдавна утвърденото направление „Ориент експрес” и в посока север -юг/югоизток като връзка между река Дунав и Бяло море.

Пресичането на Общоевропейските транспортни коридори (коридори № 4 с коридор № 9) на територията на област Хасково е предпоставка за добра транспортна достъпност и свързаност на областта. Развитието и доизграждането на транспортната инфраструктура по направленията на коридорите е приоритетно за процеса на интегриране на областта на национално и международно ниво. Изграждането на скоростен път по цялото трасе на ОЕТК № 9 на територията на България и отварянето на ГКПП „Маказа”, както и изграждането на интермодален терминал -Русе и модернизацията на жп линията по направлението, ще осигури неговото пълноценно функциониране.

Международния транспортен обмен на територията на областта се осъществява чрез ГКПП „Капитан Андреево”, на границата с Република Турция, който се явява външна

граница за Европейския съюз, ГКПП „Капитан Петко Войвода” и ГКПП „Ивайловград-Кипринос” на границата с Република Гърция.

Броя на граничните контролно-пропускателни пунктове също оказва влияние върху степента на достъпност и свързаност с транспортните мрежи на съседни страни, възможностите за провеждане на транзитен трафик и развитие на трансграничното сътрудничество.

Пътна инфраструктура. Пътната мрежа е основен инфраструктурен елемент, обуславящ нивото на достъпност до територията и влияещ върху процеса на интеграция на областта. Автомагистралите и пътищата, които са част от ОЕТК имат най-голяма роля за свързването на пътната мрежа на областта с националната и международната пътни мрежи.

АМ „Марица” е част от ОЕТК №4. Към настоящият момент автомагистралата е частично изградена и е в процес на доизграждане. Доизграждането на АМ „Марица” е важна стъпка за процеса на развитие на трансграничното сътрудничество на България и област Хасково, с Р. Гърция и Р. Турция. С окончателното завършване на магистралата ще се подобри значително транспортното обслужване и се очаква да се ускорят процесите на интеграция и икономическо развитие на областта. Път I-5 (E85) - „Русе-В.Търново-Габрово-Стара Загора-Димитровград-Хасково-Кърджали-Маказа” е основната връзка на областта със Северна България и Румъния. Първокласния път е с двулентов габарит 7.5/12м. Отсечката от Димитровград до Хасково е скоростен път с две самостоятелни пътни платна, като настилка е оразмерена за максимално осово натоварване от 11 т/ос. Път I-8 (E80) - „ГКПП Калотина-Драгоман-София-Пловдив-Хасково-Свиленград-ГКПП Капитан Андреево” е по направлението на отдавна утвърдена главна транспортна ос с постоянен интензивен трафик и е с двулентов габарит 7.5/12 м.

Пътищата с регионално значение (втори и трети клас) допълват транспортното обслужване на областта, провеждайки вътрешнорегионалните комуникации.

Табл. 35: Дължина и относителен дял на РПМ към 31.12.2011г.

Район, области	Общо	Авто-маги-	Първо-класни	Второ-класни	Трето-класни	Авто-маги-	Първо-класни	Второ-класни	Трето-класни
----------------	------	------------	--------------	--------------	--------------	------------	--------------	--------------	--------------

		страли				страли			
	дължина (км)					относителен дял от общата дължина (%)			
България	19512	458	2970	4030	12054	2,35	15,22	20,65	61,78
Южен централен район	3999	141	426	776	2656	3,53	10,65	19,4	66,42
Хасково	1079	40	155	150	734	3,71	14,37	13,9	68,03

Източник: НСИ

За периода 2007-2011г. промяна в дължината на РПМ се наблюдава при автомагистралите, като общата дължина на изградените автомагистрали в областта е нараснала с 19 км. Не се забелязва съществена промяна в дължината на останалите пътища от РПМ.

Относителният дял на автомагистралите от общата РПМ в областта (3,71%) е по-висок от средната стойност за ЮЦР (3,53%) и повече от 1,5 пъти по-висок от тази за страната (2,35%). Относителният дял на първокласните пътища (14,37%) също е по-висок от средната стойност за ЮЦР (10,65%), но е по-нисък от средната стойност за страната (15,22%). Гъстотата на РПМ е 0,192 км/км², при средна за страната 0,174 км/км².

Дължината на новоизградени и/или рехабилитирани / реконструирани пътища на територията на област Хасково през периода 2007-2012 г е както следва:

- Автомагистрали – 30,3 км;
- Пътища II клас – 55,4 км;
- Пътища III клас – 66,6 км

Табл. 36: Състояние на пътищата от РПМ по класове към 2012 г.

Път, №, наименование	Дължина в територията на областта, /км/	Състояние на пътната настилка						Вид настилка
		добро		средно		лошо		
		км	%	км	%	км	%	
Автомагистрали	39,735	37,735	95	2,000	5	-	-	асфалтобетонна
Първи клас	155,261	67,490	44	55,070	35	32,701	21	151,811 км – асфалтобетон; 3,450 км - биндер;
Втори клас	150,755	97,873	65	8,800	6	44,082	29	асфалтобетонна

Трети клас	695,981	254,853	37	167,857	24	273,271	39	241,753 км – асфалтобетон; 12,650 км -биндер; 0,450 км паваж;
Пътни връзки	17,664	7,204	41	10,460	59	-	-	асфалтобетонна
ОБЩО:	1059,396	465,155	44	244,187	23	350,054	33	

Източник: ОПУ - Хасково

Забележка: В таблицата не са включени 20 км републикански пътища III - ти клас, които са без настилка.

През периода също така са извършени и ремонтни/възстановителни дейности по прилежащите към пътната инфраструктура съоръжения. Като резултат е подобрен транспортния достъп до населените места: *Дрипчево, Младиново, Пъстрогор, Свиленград, Светлина, Минерални бани, Спахиево, Караманци, Тополовград, Хлябово, Дъбовец, Ивайловград, Манастир, Малево, Корен, Устрем, Радовец.*

Състоянието на пътищата с национално значение (АМ и I клас) преобладаващо е добро и средно(табл.35). Влошено е състоянието на регионалната пътна мрежа, особено на третокласната (40% -лошо).

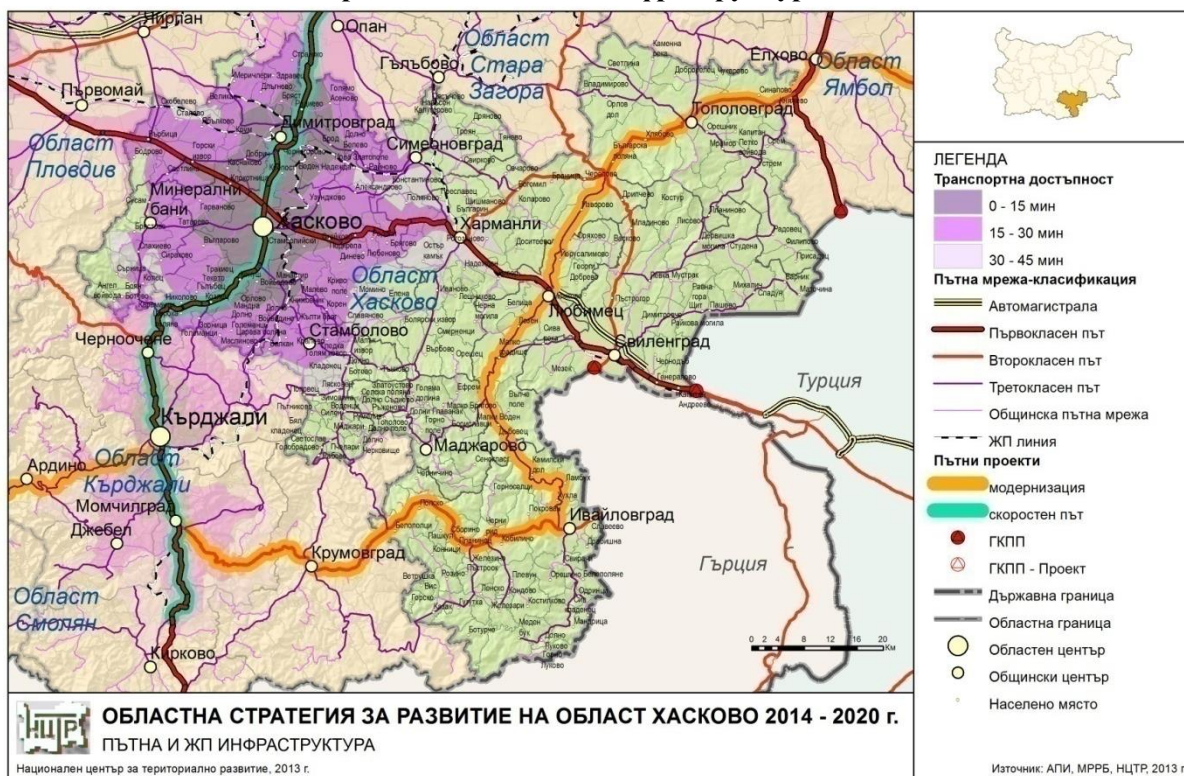
През републиканската пътна мрежа на областта преминава трафика от МПС (в по-голямата си част тежък) от цялата страна към Република Турция и Република Гърция, който се събира като своеобразна фуния или в обратна посока се преразпределя към вътрешността на страната.

Основни проблеми:

- забавено във времето строителство на АМ „Марица“, която е от изключителна важност за транспортното обслужване на страната и областта;
- поради сравнително ниския относителен дял на първокласни и особено на второкласни пътища от РПМ на територията на областта, се налага пътища от по-нисък клас или общински пътища да поемат тяхната функция;
- по-голямата част от пътната мрежа е амортизирана в резултат на дългогодишната експлоатация и забавено с години извършване на рехабилитация и реконструкция;
- републиканските пътища в областта са много натоварени (някои от тях са с недостатъчна пропускателната способност), като по тях също преминават и товари с по-голямо осово натоварване, от това за което са оразмерени;
- неосигурено финансиране на дейностите по текущ ремонт и поддържане.

Перспективи за развитие и проекти 2013 и 2014 - 2020 г. са посочени в приложение 1.

Карта 8: Пътна и ЖП инфраструктура.

Железопътна инфраструктура. Железопътната инфраструктура е не по-маловажна за транспортното обслужване и свързаност на областта. Железопътните линии по направленията на ОЕТК се явяват като втори техен съставен елемент, като допълват функциите на коридорите и предоставят възможности за комбинирани превози.

Област Хасково се обслужва от две главни железопътни линии:

- I главна жп линия „Калотина - София - Пловдив - Свиленград” е по трасето на ОЕТК № 4 на територията на страната, по отдавна утвърденото направление с международно и историческо значение „Ориент Експрес”.
- IV главна жп линия „Русе - Горна Оряховица - Стара Загора - Димитровград - Подкова” е част от ОЕТК №9. Прекъсването на линията към южната граница не дава възможност за ефективно използване на цялото железопътно направление. Не се планира линията да продължава към „ГКПП - Маказа”, а през Свиленград за Гърция.

Област Хасково е добре обслужена с железопътен транспорт. Показателят за „гъстота на жп мрежата в км/1000м²” за областта е 36.1 км/хил. км², при среден показател за България 36.7 км/хил. км² и за ЮЦР - 34.7 км/хил. км² (табл.36).

Територията на областта е подходяща за развитие на производствени дейности, изискващи превоз на големи количества товари.

Табл. 37: Дължина на железопътните линии 2007г. и 2011г. и процентна промяна.

Статистически зони, Статистически райони, Области	2007			2011			Промяна (%)		
	Обща дължина на ЖП линиите (км)	в това число		Обща дължина на ЖП линиите (км)	в това число		Обща дължина на ЖП линиите	Двойни ЖП лини	Електрифицирани ЖП лини
		Двойни ЖП лини (км)	Електрифицирани ЖП лини (км)		Двойни ЖП лини (км)	Електрифицирани ЖП лини (км)			
България	4143	971	2806	4072	977	2863	-1,71%	0,62%	2,03%
Южен централен район	783	97	324	776	116	387	-0,89%	19,59%	19,44%
Хасково	200	-	23	200	-	44	0,00%	-	91,30%

Източник: НСИ

Всички линии на територията на областта са с нормално междурелсие. Няма удвоени участъци на този етап. За периода 2007-2011г. има увеличение на дължината на

електрифицираните жп линии – участъкът от жп линията от гара Свиленград до Турска граница е реконструиран и електрифициран.

По-важните гари, обслужващи жп транспорта в областта са - Димитровград, Харманли, Любимец, Свиленград, Узунджово, Хасково, Книжовник и Симеоновград, като гарите Хасково, Димитровград и Харманли са с най-голям товарооборот.

4.2. Водоснабдяване и канализация

Изградените водоизточници на територията на област Хасково са главно кладенци – 224 броя, от които 140 тръбни и 84 шахтови; каптажи - 129; дренажи - 13 и един язовир-“Тракиец”. Инсталирани са 167 помпени станции с обща мощност 18342 квт.

Енергоемкостта на водоснабдяването е проблем за региона, и в частност за големите градове, където има завишена гъстота на населението. Концентрирането на потребители във високетажни жилищни комплекси изисква инсталирането на хидротехнически съоръжения, които допълнително оскъпяват водата. Това води до големи различия както в наличните водни количества, така и в цената на питейната вода по общини и населени места.

Водопреносната мрежа в областта е с обща дължина 2175 км, от които 867 км – довеждащи водопроводи и 1308 км-вътрешна водопроводна мрежа.

Почти 90% от водопроводите са изградени от азбестови тръби, които са материално и морално остарели и са причина за високата степен на аварийност, а от там и високия процент на загуби, който надхвърля 60%.

За периода 2007-2010г загубите в ЮЦР намаляват с повече от 12 %, докато в област Хасково се запазват почти същите и са най-високи от всички области в района.

Табл. 38: Водоснабдяване на населението и загуби на вода

Статистически зони/статистически райони/Области	Отн. дял на населението с обществено водоснабдяване		Отн. дял на населението с режим на водоснабдяване		Отн. дял на загубите при транспорта на водата	
	2007г	2011г	2007г	2011г	2007г	2010*г
	%					
Общо за страната	99,0	99,2	6,3	3,0	62,2	57,6
Южен централен р-н	97,6	97,9	2,6	0,9	61,0	48,8

Кърджали	85,7	88,7	9,6	8,4	48,4	51,0
Пазарджик	99,4	99,4	5,7	0,0	77,6	58,8
Пловдив	100,0	100,0	0,0	0,0	42,3	40,2
Смолян	91,1	91,7	4,1	0,0	49,3	49,7
Хасково	99,3	99,5	2,1	0,4	63,8	63,0

Източник: НСИ

*Последни данни на НСИ

Относителният дял на водоснабденото население в областта е един от най-високите в ЮЦ район, по-висок от средния за страната, намалява и населението с режим на водоснабдяване-показателите са по-високи от средните за района и страната(табл.38).

Централно водоснабдени са 160 населени места. На режим в следствие намаляване дебита на водоизточниците са селата: Браница, Черепово, Изворово, Дрипчево, Стоян Ботево, Ангел войвода, Винево, Караманци, Широка поляна и Студена.

Голям проблем за областта са неводоснабдените селища, като най-критично е състоянието в община Ивайловград, където селата Хухла, Кобирино, Черни рид, Бубино, Брусино, Планинец, Чучулига, Сборино, Конници, Костилково, Ботурче, Казак, Белополци и Сив кладенец са без централно водоснабдяване. Всички села в Ивайловградска община имат местни водоизточници, които задоволяват нуждите от питейна вода. Единствено за с.Конници с 86 жители е необходимо да се инвестират средства за нови водоизточници.

В община Маджарово без централно водоснабдяване са селата.Малко Брягово и Голяма Долина, а в община Свиленград и за двете неводоснабдени села -Лисово /6 жители/ и Равна гора /22 жители/ има местни водоизточници с достатъчен дебит.

На територията на областта функционира пречиствателна станция за питейни води - ПСПВ при с.Ябълково-основният водоизточник за град Хасково. В град Димитровград също функционира ПСПВ “Димитровград” още от 1994 г., с проектен дебит 300 л/сек, но в момента се ползва около половината.

За много от селищата, които се водоснабдяват от р. Марица е нужно изграждането на ГПСВ, тъй като водите на р. Марица са с нестандартно съдържание на манган, а неговите окиси се отлагат по филтрите на кладенците и запушват водопроводите.

Друг проблем във водоснабдяването на областта е отклонението от нормативите за качествата на подаваната вода в някои населени места(табл.39).

Табл. 39: Населени места с отклонения в качествата на питейната вода.

Район /населени места/	Засегнато население /бр.жители/	Проблем
Хасково		
с-ма Брягово	830	Мп,амоняк,нитрити,фосфати, флуор, Fe, цвят и мътност;
с-ма Николово	324	Мп
с-ма Нова Надежда	715	нитрати
с-ма Тракиец		нитрати
с-ма Узунджово		нитрати
Минерални бани		
с-ма Сусам	693	нитрати
с-ма Щъркелите		арсен; не работи
с-ма Сираково		арсен; не работи
Свиленград		
с-ма Свиленград	19036	Мп
Харманли		
с-ма Българин	3585	Мп,амоняк,нитрити,фосфати,флуор
с-ма Бисер	904	Мп
Симеоновград		
с-ма Симеоновград	8012	Мп , амоняк и нитрити
с-ма Свирково		нитрати
с-ма Троян		нитрати
Димитровград		
с. Меричлери		арсен
с.Великан		арсен
с. Сталево		манган

Източник:ВИК – Хасково, Димитровград и Стамболово

Канализация и пречистване на отпадъчните води. В област Хасково са изградени канализационни мрежи само в по-големите градове, с различна степен на изграденост - Хасково /62 %/, Харманли /67 %/, Любимец /32 %/, Свиленград /38 %/, Ивайловград /20 %/, Симеоновград /20 %/, Димитровград /100 %/.

Канализацията на територията на областта е в много лошо състояние. Доизграждането на каналната мрежа в общините и областта като цяло би трябвало да бъде една от приоритетните задачи за изпълнение пред общинските администрации. Това не само ще подобри качеството на живот на населението, но е една от необходимите предпоставки за изграждане на колекторите в общините и построяване на така необходимите пречиствателни съоръжения.

Въпреки ограничено развитата канализационна мрежа, в сравнителен план показателите са по-скоро добри. Относителният дял на населението, обхванато от канализационна мрежа в областта /71,3 %/ е един от най-високите в ЮЦР (табл.40), втори след област Пловдив и равен на средния за района, но по-нисък от средния за страната /74,0 %/.

Табл. 40: Отн. дял на населението, обслужено с канализация и СПСОВ

Териториална единица	Отн. дял на населението, обхванато с общ. канализация		Отн. дял на населението, обслужено с ПСОВ		Брой СПСОВ		Брой свързани селища към СПСОВ	
	%							
	2007Г	2011Г	2007Г	2011Г	2007Г	2010*Г	2007Г	2010*Г
Общо за страната	69,7	74	42,3	55,7	62	79	79	102
Южен централен р-н	65,1	71,3	22,7	41,2	3	11	3	12
Кърджали	41,3	43,9	0	4	0	3	0	3
Пазарджик	66,3	70,5	0	26,1	0	1	0	1
Пловдив	69,2	78,2	49,9	54,1	2	1	2	2
Смолян	61,1	69	0	39	1	6	1	6
Хасково	69	71,3	0	41,2	0	0	0	0

Източник: НСИ

*Последни данни на НСИ

От средата на 2011 г. в град Хасково вече функционира пречиствателна станция за отпадъчни води. ПСОВ "Хасково" е част от изпълнението на цялостния проект "Изграждане на пречиствателни станции за отпадъчни води в басейна на река Марица" на обща стойност 61 млн. евро, финансиран по Програма ИСПА.

Проектният капацитет на ПСОВ - Хасково, е 100 000 еквивалент жители. Със строителството ѝ се постига пречистване на отпадъчните води от всички канализирани квартали и индустриални зони на града, при което драстично ще се намали замърсяването на река Марица и нейните притоци и ще се подобри качеството на водата в Егейско море.

Станцията се намира във водосборната зона в землището на с. Стамболийски, община Хасково, и е разположена на площ 52 декара. Капацитетът ѝ позволява пречистване на 29 733 м³ вода в денонощие, с механично и биологично стъпало.

В края на 2011 г. е пусната в експлоатация и ПСОВ “Димитровград”, с капацитет 16 520 м³/денонощие. В ПСОВ са включени всички квартали на Димитровград, включително и разположените по левия бряг на р.Марица чрез КПС. Характерно за ПСОВ е третичното третиране на утайките.

4.3. Енергийна инфраструктура

Електроснабдяване. На територията на област Хасково функционират една топлоелектрическа и една водноелектроелектрическа централи. ТЕЦ "Марица 3" – Димитровград за производство на електро и топлоенергия е с инсталирана мощност 120 MW, като основният пазар на произведената от централата електроенергия е в България. ВЕЦ “Ивайловград” работи с обща инсталирана мощност от 120 MW и се намира в структурата на ВЕЦ “Група Родопи”, която поддържа върховите товари в националната енергийна система.

Поради близостта на енергийния комплекс “Марица-изток”, на територията на област Хасково са изградени много съоръжения от преносната електроенергийна система на страната, без да имат пряко отношение към електрозахранването на областта. Подстанцията “Марица Изток” 400/220/110 kV /изградена в община Симеоновград / , е основен възел на националната електроенергийна система, с обща инсталирана трансформаторна мощност 1030 MW ; през областта преминават и над 100 км преносни електропроводи на 400 kV и 80 км - на 220 kV. Тук попада и системната подстанция “Узунджово” 220/110/20/6 kV, с инсталирана мощност 400 MW.

Прякото захранване на областта се осъществява от електроенергийната мрежа 110 kV, посредством районните подстанции 110/20 kV, разположени най-често в градовете-центрове на общини, където са съсредоточени и по-големите товари. За захранването на

община Хасково са изградени 3 подстанции, за община Харманли-2, а в община Димитровград освен п/ст към ТЕЦ “Марица3” е изградена още една. В общините Ивайловград, Свиленград, Тополовград, Маджарово и Любимец функционира по една подстанция, а останалите общини получават захранване на 20 кV.

Най-често подстанциите са свързани двустранно в районната мрежа 110 кV, което позволява по-голяма сигурност и резервиране при аварии в електрозахранването. Общо дължината на електропроводите 110 кV е 436 км, а инсталираната мощност на трансформаторите в районните подстанции 110/20 кV - 584 MW .

Отделните населени места се захранват на 20 кV от електроразпределителната мрежа СН, чиято обща дължина в областта е над 2600 км. Изградените трансформаторни постове надхвърлят 1200 броя, с обща инсталирана мощност 786 MW.

Основните проблеми, свързани с електроснабдяването на областта са: възрастовата структура на някои от основните мрежи и съоръжения, които се нуждаят от подмяна и ремонти и аварийните ситуации при неблагоприятни климатични условия.

По-тежки са проблемите, свързани с електроснабдяването на общините, които не получават захранване на 110 кV – Стамболово и Минерални бани. В тези случаи възникват проблеми по отношение на сигурността и надеждността на електропроводите. При авария по един от тях при тежки метеорологични условия, невъзможността за резервиране води до продължително прекъсване на захранването на значителна част от населените места в тези общини.

Изградеността на електропроводите средно напрежение (кабелни и въздушни) е добра, но трябва да се подобри сигурността, качеството и икономичността на електроснабдяването. Много от трафопостовите също изискват сериозна модернизация и подобряване на ефективността. В район Харманли, поради планинския характер на голяма част от обслужваната територия, съществуват многобройни отдалечени абонати, при които доставката на електроенергия е свързана с големи технологични разходи, разходи за инвестиции и разходи за поддържане на мрежи Ср.Н и НН.

Необходимо е изграждане и развитие на електроразпределителната мрежа във вилните зони; както и модернизация и развитие на разпределителната мрежа с цел

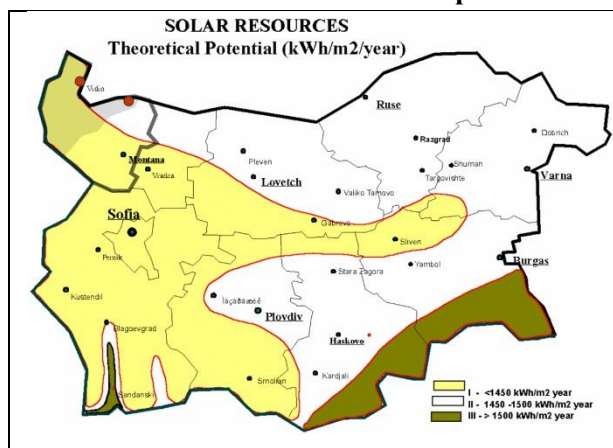
повишаване сигурността и качеството на електрозахранване на консуматорите и подобряване качеството на обслужване

Основните проблеми при реализиране на инвестиционните намерения за изграждане на съоръженията на електроенергийната инфраструктура са:

- Липса на свободни терени, общинска собственост, за изграждане на трансформаторни постове и подстанции;
- Вилни зони и индустриални зони с неприложена регулация и липса на пътища, собственост на общините.

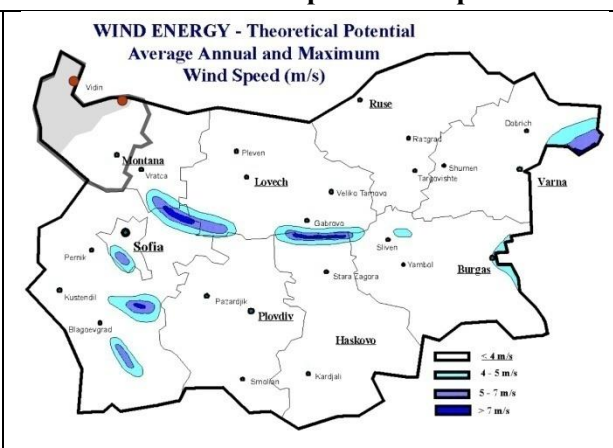
Възобновяеми енергийни източници и енергийна ефективност. За изпълнението на националната цел за постигане на 16% дял на ВЕИ в общото крайно потребление на енергия, Енергийната стратегия 2020 на България предвижда политика за увеличаване на производството на електрическа енергия от ВЕИ. За производството на алтернативна електрическа енергия в страната се използват главно водна, вятърна и слънчева енергия. Потенциала в страната за използване на слънчевата и ветрова енергия са посочени на фиг.7 и 8.

Фиг. 7:
Райониране на страната по възможност за използване на слънчевата енергия

Източник: АУЕР

Фиг. 8:
Райониране на страната по възможност за използване на вятърната енергия

Както в цялата страна, така и в област Хасково потенциалът на водата като ВЕИ се усвоява отдавна. ВЕЦ "Ивайловград" (120 MW) на яз. "Ивайловград е построена още през 1964 г. и както повечето ВЕЦ поддържа върховите товари в националната енергийна система.

В областта се усвоява предимно слънчевата енергия, тъй като условията за използване на вятърната енергия не са подходящи. Главно в последните две години се изграждат повече от 100 ФТЕЦ, като в края на 2012г общият им брой е 107, с обща мощност 78 MW (табл.41). Във всяка от общините на областта има изградени ФТЕЦ, като в половината от тях броят им надхвърля повече от 10, което е значителен принос на областта за постигане на националната цел за ВЕИ.

Табл. 41: ВЕИ на територията на област Хасково

Община	ВЕИ (брой/вид)	ВЕИ мощност (MW)	Година на въвеждане
Димитровград	10 ФТЕЦ	16,475	2012
Ивайловград	1 ВЕЦ; 2 ФТЕЦ	120,105	2010-2011
Любимец	11 ФТЕЦ	11,111	2011-2012
Маджарово	3 ФТЕЦ	3,735	2011-2012
Минерални бани	12 ФТЕЦ	1,155	2011-2012
Свиленград	8 ФТЕЦ	6,761	2011-2012
Симеоновград	7 ФТЕЦ	2,43	2012
Стамболово	13 ФТЕЦ	8,588	2012
Тополовград	1 МВЕЦ; 10 ФТЕЦ	4,552	2011-2012
Харманли	12 ФТЕЦ	6,517	2011-2012
Хасково	2 ФТЕЦ	5,734	2012

Източник: АУЕР

Очаква се да бъдат изградени:

- ФЕЦ с мощност 50MW с производител Солар-Холд ЕАД.
- Газопарова електроцентраля „Хасково” със мощност 256MW –производител ”ФИНАНС ИНЖЕНЕРИНГ АД.
- Достигане на проектната мощност от 14.8 MW на ФЕЦ собственост на Е.В.Т. Електра Волт Трейд АД

В резултат на нарастване броя и инсталираната мощност на соларните паркове в областта в отделни участъци мрежата 110 kV може да се претовари и е необходимо някои електропроводи да се рехабилитират с проводници с по-голяма преносна способност.

Мрежата 110 kV трябва да се развие и с оглед присъединяване на каскада „Горна Арда” . Това налага изграждане на нови и рехабилитиране на съществуващи електропроводи 110 kV, както и реконструкция на п/ст 110/20 kV.

Мерките за *повишаване на енергийната ефективност* в областта са свързани основно с оптимизиране на уличното осветление чрез въвеждане на системи за автоматично управление и подмяна на осветителните тела с енергоспестяващи. По отношение на сградния фонд усилията се насочват към санирането на сградите и технологично обновяване на отоплителните инсталации. Повечето от общините имат разработени Програми за подобряване на енергийната ефективност.

Газоснабдяване. В област Хасково отклонения от южния клон на националната газопреносна мрежа са изградени до Димитровград и Хасково. Отклоненията за промишлени нужди са изградени отдавна, но изграждането на газоразпределителни мрежи стартира в последните години.

Газифицирането се осъществява от “Ситигаз” и в Димитровград е започнало през 2010г, като приоритетно са газифицирани общински и административни сгради. Постепенно се включват и битови потребители и към края на 2012г броят им за града е 220.

В град Хасково газификацията започва през следващата година, също с приоритет за обществено-административни сгради, като присъединяването на битови потребители се очаква в началото на 2013 г. /в края на 2012 г. има един битов потребител/.

Карта 9: Газопреносна инфраструктура.

4.4. Телекомуникации

Наличието на съвременна и ефективна телекомуникационна инфраструктура е един от най-важните фактори за развитие на областната икономика и повишаването на качеството на живота на населението от област Хасково. Развитието на телекомуникационната мрежа и нейното модернизиране води от една страна до доближаване съобщенията до потребителите, а от друга – до намаляване разликата между града и селото по отношение на равнището на потребителското задоволяване от различни видове услуги.

И в област Хасково, наложилата се през последните години тенденция на намаление на фиксираната телефонна плътност и увеличение на мобилната продължава, като стойността на показателят „фиксирана телефонна плътност по домакинства” бележи постоянно намаление, подобно на процесите в страната и ЕС. През 2002 г. общият брой на телефонни постове в област Хасково е бил 70860, а 10 години по-късно този брой е наполовина по-малък, при 100% цифровизация.

При показателя „мобилна телефонна плътност” се наблюдава непрекъсната тенденция на увеличение, като България вече изпреварва голяма част от държавите-

членки на ЕС, но темпът на нарастване на мобилната плътност се забавя. Мобилните комуникации бележат ежегодно ръст на потреблението и броя абонати и в област Хасково, като населението ползва услугите на трите мобилни оператора – “М-тел”, “Глобул” и “Виваком”, които осигуряват пълно покритие в областта.

Информационно общество. По данни на Евростат за относителният дял на домакинствата, използващи интернет в страните от ЕС-27, през периода 2007-2012 г. се наблюдава тенденция на постоянно нарастване. България също следва общата европейска тенденция на нарастване, но страната е на последно място в ЕС, с по-малък дял през 2012 г., от средната стойност за ЕС преди 5 години.

Табл. 42: Относителен дял на домакинствата, използващи интернет

	2007 г.	2009 г.	2011 г.	2012 г.
	%			
ЕС	55	66	73	76
България	19	30	45	51

Източник: Евростат

Вече повече от половината домакинства (50,9%) в страната имат достъп до интернет в домовете си, като 50,8 на сто от тях използват широколентов достъп, което означава, че почти всички домакинства, имащи достъп до интернет, са осигурени с бърза и надеждна широколентова връзка. Потреблението на широколентов достъп се е повишило с 11 процентни пункта спрямо 2011 г., а като цяло употребата на услугата интернет бележи ръст от 5,9 пункта спрямо миналата година. Ползващите тази услуга са лицата от 16- до 74-годишна възраст, като данните от изследването на НСИ сочат, че най-активни са младежите от 16 до 24 години. Обратно пропорционална е зависимостта между възрастовите групи и честотата на използване на интернет. Положителна е тенденцията за използване на глобалната мрежа за връзка с публичната администрация и местното самоуправление, като най-активно се получава информация от интернет страницата или уебсайт на публичната администрация.

През 2012 г. относителният дял на домакинствата с достъп до интернет (табл.43) нараства до 50,3 % средно за ЮЦ район, което го нарежда на второ място след ЮЗР и близко до средната стойност за страната (50,9 %).

Табл. 43: Отн. дял на домакинствата с достъп до интернет за периода 2007-2012 г. - %

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
--	------	------	------	------	------	------

Общо за страната	19,0	25,3	29,6	33,1	45,0	50,9
Южен централен р-н	15	21,8	25,6	29,5	41,7	50,3
Кърджали	10,4	8,0	9,1	11,5	29,7	54
Пазарджик	11,5	23,0	23,8	25,9	38,7	49,6
Пловдив	19,3	24,4	30,1	35,3	47,5	55,1
Смолян	7,9	11,9	23,7	32,3	31,3	45,3
Хасково	14,4	27,1	24,4	26,4	41,3	47,5

Източник:НСИ

В област Хасково достъпът на домакинствата до интернет запазва тенденцията на постоянно нарастване, като в сравнение с 2011 г. увеличението е с 6,2 %, но в сравнение с 2009 г. се удвоява. В град Хасково и общинските центрове има достатъчен брой интернет доставчици, които поради нарастващата конкуренция, предоставят по-качествени и по-евтини услуги спрямо предишни години.

Запазва се и тенденцията на растеж в регулярното използване на интернет от хората на възраст между 16 и 74 навършени години. През м.г. в делът на използващите редовно интернет е 45,5 %, като спрямо предходната 2011 г. има ръст от 6,4%.

Достъпът до Интернет е осигурен в градските центрове. Проблеми съществуват основно в селата, където все още степента на оборудване на фирмите и домакинствата с компютри е твърде ниска и е необходимо изграждането на публични места за достъп до мрежата /телецентрове/. Това води до задълбочаване на териториалните различия в използването на информационни и комуникационни технологии (ИКТ) и се отразява на регионалния икономически растеж и конкурентоспособност. В този контекст насочването на ресурси за развитието на електронните комуникации добива изключителна важност за преодоляване на регионалните различия в достъпа до електронни услуги и развитието на информационното общество в област Хасково.

Необходимо е да се разшири достъпът и използването на мрежите и услугите на ИКТ, предвид нарастващата роля на информацията, особено в по-малките градове и селата, където обществените места за достъп до информация са единствената възможност за много потребители. Изграждането на обществени информационни системи и гарантираното предлагане на Интернет услуги за целия обществен сектор, включително и на улеснен достъп за хората с увреждания, е задължителна стъпка към информационното общество. Модернизацията на преносните телекомуникационни мрежи и ускоряването на цифровизацията на местните мрежи, паралелно с разширяването им в икономически

слаборазвитите и отдалечени територии, е от решаващо значение за подобряването на достъпа до ИКТ и за цялостната социално-икономическа среда в област Хасково.

5. Екологично състояние и рискове

5.1. Атмосферен въздух

Качествата на атмосферния въздух на област Хасково са повлияни от близостта на североизточните части на областта с енергийният комплекс „ Марица Изток”, наличието на местни източници на замърсяване, концентрирани предимно в градовете Димитровград и Хасково, автотранспорта и битовите отоплителни процеси.

Към 2012 г. части от област Хасково попадат в Югоизточен РОУКАВ - общини Димитровград и Хасково. Останалата част на областта е с добри качества на атмосферния въздух. Състоянието по общини е следното:

Община Хасково. През 2011г., както и през 2010г. от основните показатели,характеризиращи качеството на атмосферния въздух на гр. Хасково, се наблюдава единствено превишения на допустимите норми за ФПЧ10. От общо 329 регистрирани средноденонощни стойности за ФПЧ 10, 111 бр. (32,7 %) превишават допустимата норма от 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Посочените превишения на СДН за ФПЧ10 надхвърлят допустимия брой превишения за една календарна година /35 броя/,регламентирани в Наредба No 12 от 15.07.2010 г. Най–голям брой превишения са регистрирани през месеците януари, февруари, ноември и декември. През месец февруари е измерена и най–високата концентрация от 228.20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Средногодишната стойност е 53 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ и превишава СГН от 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.Това е резултат от използването на твърди горива в битовия сектор и характерните за сезона безветрие, мъгли и температурни инверсии, които създават условия за задържане и натрупване на атмосферните замърсители в приземния слой.

Община Хасково е разработила Програма за намаляване на нивата на ФПЧ10 и достигане на установените норми за съдържанието им в атмосферния въздух за периода 2011г.-2013г. Установено е, че най голям дял в приноса за замърсяване на въздуха с ФПЧ10 имат битовия сектор и автомобилния транспорт. По – важни емитери на замърсяващи вещества изпускани в атмосферния въздух в общината са „Каменица“АД”, асфалтови бази ПСК,„Детелина“ООД-с.Клокотница, "Европът 2005"ООД гр.Хасково и „АБ“АД с.Крепост.

Въпреки предприетите мерки, броят на превишенията на средноденонощната норма(СДН) за ФПЧ10 не е намалял. В сравнение с 2007 г. се запазва тенденцията за задържане на наднормено съдържание на ФПЧ 10.

За останалите показатели –азотен диоксид, серен диоксид и кадмий през 2011 г. не са регистрирани превишения на съответните норми. Запазва се тенденцията спрямо 2007 г. за задържане на нивото на тези замърсители в допустимите граници.

Община Димитровград. ФПЧ 10 - През 2011г. са регистрирани 363 средноденонощни концентрации за ФПЧ 10, като 119 (32,8 %) от тях превишават ПС за СДН от $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Средногодишната концентрация от $53,35 \mu\text{g}/\text{m}^3$ превишава СГН от $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Най-голям брой стойности, превишаващи ПС за СДН от $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ са регистрирани през зимните месеци –януари, ноември и декември. През месец декември е регистрирана и на-високата средноденонощна стойност от $250,29 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Регистрираните 119 превишения на ПС за СДН от $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ надхвърлят допустимия брой превишения за една календарна година /35/. Запазва се тенденцията от 2007 г. задържане за наднормени концентрации на ФПЧ10 във въздуха.

Серен диоксид – През 2011г. са регистрирани 20 стойности,превишаващи ПС за СЧН от $350 \mu\text{g}/\text{m}^3$ и 2 стойности, превишаващи ПС за СДН от $125 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Най-високата стойност от $710,74 \mu\text{g}/\text{m}^3$ е регистрирана през месец април. Регистрираните превишения на ПС за СЧН от $350 \mu\text{g}/\text{m}^3$ и ПС за СДН от $125 \mu\text{g}/\text{m}^3$ през 2011 г. не превишават регламентирания брой стойности за една календарна година. Замърсяването със серен диоксид в гр. Димитровград се дължи основно на пренос на емисии от енергиен комплекс “Марица Изток“, гр.Стара Загора и от дейността на ТЕЦ “Марица 3“ АД, гр. Димитровград.

Озон – През 2011 г. са регистрирани 5 превишения на средночасовата концентрация от $180 \mu\text{g}/\text{m}^3$ през месец юни, четири от тях превишават прага за предупреждение на населението от $240 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Изпълнена е инструкцията за уведомяване на населението. През месеците юни и юли са регистрирани 27 осемчасови средни стойности над $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$, като максималната осемчасова средна стойност в рамките на денонощието е регистрирана на 09.06.2011 г. – $232,57 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Сероводород – Регистрирани са 37 стойности, превишаващи ПДК за един час от 0,015 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Най-голям брой стойности са регистрирани през месеците януари, февруари, ноември и декември.

За останалите показатели –азотен диоксид, въглероден оксид и амоняк не са регистрирани превишения на съответните норми.

За целта през 2011 г. Община Димитровград разработи Програма за намаляване нивата на замърсителите и достигане на установените норми за качеството на атмосферния въздух за периода 2012 - 2014 г. Установено е, че най-голям дял в приноса за замърсяване на въздуха с ФПЧ10 имат битовия сектор, автомобилния транспорт и организирани източници от промишления сектор. Основни местни източници на емисии са: ”Вулкан Цимент” АД, ”Неохим” АД и ТЕЦ ”Марица3” АД. Те замърсяват атмосферният въздух с прах, серен диоксид, амоняк и азотни оксиди.

Община Харманли. Замърсители на въздуха от паровите централи са: ”Голд ойл” ООД и ”Тракия 2006”ЕООД . В ”Голд ойл” ООД се контролират две парокотелни централи. Замърсяват въздуха с прах и въглероден диоксид над допустимите норми.

Бензиностанциите на територията на общината са приведени в съответствие с изискванията на Наредба No16/1999 г. Изградени системи за обратно връщане на газовите пари, които не позволяват отделянето на вредни емисии в атмосферния въздух.

Община Свиленград. Извършените проверки от РИОСВ на различни обекти, потенциални замърсители непоказват превишение на нормите. ”Свежест”ЕООД. Бурденис93” ООД, ” Ангел Саръндиев”ЕООД и ЕТ”Живко Василев, ”Боян Абаджиев 2008”ЕООД,”Аутоперфект 07”ЕООД-Бисери.Бензиностанциите на територията на общината са приведени в съответствие с изискванията .

Община Любимец. През годината са извършени планови контролни измервания на емисиите на вредни вещества изпускани в атмосферния въздух от асфалтова база „Асфалтова база АММАНН“ Любимец“. Асфалтовата база използва ръкавен филтър на пътя на отпадъчните газове.Няма наличие на замърсители над нормите за допустими емисии.Не са наложени санкции.

В общината има още една асфалтова база “Асфалтова база SIM”. Извършва се емисионен контрол. Тя работи с гориво природен газ и не са установени наднормени концентрации на емитираните вредни вещества в атмосферния въздух. Замърсяването на въздуха се дължи основно на горивните процеси в търговския, административния и битов сектор с употребата на твърдо гориво и селскостопански дейности.

Община Ивайловград. “ЗКД” АД и “Винивел” ЕООД са малки емисионни източници и замърсяването на атмосферния въздух е незначително. Замърсяването на въздуха се дължи основно на автотранспорта, горивните процеси в търговския, административния и битов сектор с употребата на твърдо гориво и селскостопански дейности

Общини Симеоновград, Стамболово, Минерални бани, Маджарово и Тополовград. Замърсяването на въздуха се дължи основно на автотранспорта, горивните процеси в търговския, административния и битов сектор с употребата на твърдо гориво и селскостопански дейности.

5.2. Води

Повърхностни води. В периода 2007-2011 г. се наблюдава устойчива тенденция за подобряване на екологичното състояние на водните тела в Хасковска област. Понастоящем участъците с лошо състояние на повърхностните водните тела са:

Басейн на р. Марица:

- *Река Банска средно и долно течение* – отпадъчни води от населени места и промишлена зона на гр. Хасково;
- *устие на р. Сазлийка* – отпадъчни води от гр. Раднево, гр. Гълъбово и дейността на ТЕЦ в района на тези населени места
- *Река Харманлийска и притоци до устие* – лошото екологично и химично състояние се дължи на заустване на промишлени и битови отпадъчни води от гр. Хасково и други населени места. При извършваните анализи за химично състояние (приоритетни вещества) се констатира периодични отклонения от стандартите за качество на околната среда по показателите олово и живак,

което определя и лошото химично състояние на водното тяло. За пречистване на отпадъчните води на гр.Хасково през 2011 г. е изградена и пусната в действие ГПСОВ. През следващите години се очаква подобряване на състоянието на водното тяло. В Плана за управление на речните басейни 2010-2015г. е предвидена мярка за доизграждане на канализация и осигуряване на подходящо пречистване на населените места под 2000 е.ж. За индустриалните предприятия е предвидена мярка за модернизиране на индустриалните ПСОВ и проучване на биоаккумуляция на приоритетни и опасни вещества в риби.

- *Река Марица от гр.Димитровград до границата* – отпадъчни води от поголемите населени места (Димитровград, Симеоновград, Харманли и др.) и НЕОХИМ-Димитровград. Установяват се единични случаи на наднормени концентрации на тежки метали (олово) след вливане на р.Харманлийска. За пречистване на отпадъчните води от Димитровград през 2010 г. е пусната в експлоатация ГПСОВ. През следващите години се очаква тенденция в подобряване на състоянието на водното тяло. В ПУРБ са предвидени мерки за построяване на ПСОВ за всички населени места над 2000 е.ж.

Басейн на р.Арда:

- *яз. Ивайловград* – органично замърсяване от непречистени отпадъчни води (повишено съдържание на общ фосфор и фосфати).

Подземни води. В Хасковска област са установени 9 подземни водни тела. Преобладаващата част от тях са в лошо състояние химично състояние - 6 бр., а само 2 са в добро химично състояние. За едно подземно водно тяло липсват наблюдения. Едно подземно водно тяло BG3G000000N011 (Порови води в Неоген -Свиленград-Стамболово) влошава състоянието си спрямо 2007 г. Всички останали подземни водни тела за периода 2007-2011 г. запазват химичното си състояние. Оценката за състояние на подземните водни тела в областта е следното:

- Подземно водно тяло BG3G000000NQ009 (Порови води в Неоген Кватернер – Хасково) – лошо
- Подземно водно тяло BG3G000000Q048 (Порови води в Кватернер - Свиленград-Стамболово)- добро
- Подземно водно тяло BG3G000000N011 (Порови води в Неоген -Свиленград-Стамболово) – лошо

- Подземно водно тяло BG3G000000Q012(Порови води в Кватернер -Марица Изток)- лошо
- Подземно водно тяло BG3G000000Q013 (Порови води в Кватернер - Горнотракийска низина) – лошо
- Подземно водно тяло BG3G00PtPg2024 (Пукнатинни води -Ивайловградски масив) – добро
- Подземно водно тяло BG3G0000PgN026 (Карстови води -Чирпан – Димитровград) – лошо
- Подземно водно тяло BG3G0000T12034 –(Карстови води -Тополовградски масив) – лошо
- Водно тяло BG3G00000Pt045 (Пукнатинни води -Шишманово –Устремски масив) - няма данни

Източници на замърсяване на водите. Най -значителен замърсител на повърхностните и подземни водни обекти в региона на РИОСВ –Хасково са канализационните системи на населените места. В края на 2010 г. изтече срокът за изграждане на ГПСОВ за населените места с над 10000 еквивалентни жители.

На територията на областта те са: Хасково, Димитровград, Харманли и Свиленград. През декември 2010г. беше въведена в експлоатация ГПСОВ на гр.Димитровград, а през 2011г и ГПСОВ на гр.Хасково. Проведеният собствен мониторинг през 2011 г., както и контролните проверки през годината показват ефективно пречистване на отпадъчните води и спазване на определените индивидуални емисионни ограничения в разрешителните за заустване на двата обекта. До края на 2014 г. следва да бъдат построени ГПСОВ и за населените места с между 2000 и 10000 еквивалентни жители –Симеоновград, Любимец, Ивайловград и Тополовград. За нито едно от тях обаче, както и за Харманли и Свиленград изграждането на ПСОВ не е започнало.

Отпадъчните води от тези населени места все още се заустват в реките –приемници без пречистване. Изградени и въведени в експлоатация са ПСОВ на селата: с.Мезек, общ.Свиленград, с.Поповец и с.Зимовина, общ.Стамболово.

Най-големите емитери на замърсени производствени отпадъчни води в района са „Неохим”АД, Димитровград и Северна индустриална зона – Хасково, (включваща Пивоварен завод на „Каменица”АД, „Българска млечна компания -Хасково”ООД,

„НИК”АД, Хасково, птицеферма на „Галус”АД). Опасни вещества се съдържат и в изтичащите руднични води от ликвидиранияте рудници в региона на Маджарово. Почти всички обекти, формиращи и изпускащи замърсени производствени отпадъчни води в повърхностни води на област Хасково са изградили пречиствателни съоръжения.

За съжаление голяма част от изградените пречиствателни съоръжения не отговарят на съвременните изисквания, поради което не работят ефективно и не постигат определените в разрешителните за заустване норми. В други случаи въпреки старанието на операторите и вложените инвестиции монтираните нови пречиствателни инсталации също не постигат определените индивидуални емисионни ограничения, най-вероятно поради избор на неподходящи за това производство съоръжения.

5.3. Земи и почви

През последните години се наблюдава тенденция към намаляване замърсяването на почвите. Това се отнася основно за земеделските земи и се дължи на кризата в земеделието, а от тук ограниченото ползване на пестициди и торове.

Замърсяване на почвите с тежки метали и металоиди. През есента на 2011 г. е извършено пробонабиране от пунктовете на I ниво почвен мониторинг съгласно планграфика на ИАОС – гр. София. Пробите са анализирани от РЛ - Хасково към ИАОС по следните показатели: рН, олово, кадмий, мед, цинк, арсен въглерод, азот, фосфор и пестициди, обемна плътност, никел и хром. Резултатите от извършените анализи не показват превишение на максимално допустимите концентрации на тежки метали и металоиди в почвите.

Замърсяване на почвите с устойчиви органични замърсители /пестициди/. През последните години на територията на Хасковска област залежават около 41139 кг в твърдо състояние и 78595 л. в течено състояние забранени за употреба пестициди. От направените проверки се установи, че те се съхраняват в 22 бр. складове разположени в 10 общини. До момента със средства от МОСВ-ПУДООС са изградени и отремонтирани централизирани складове за съхранение на растително-защитни препарати в 4 общини. Решени са проблемите за общ. Хасково, общ. Харманли, общ. Любимец, общ. Димитровград и част от общ. Свиленград. Характерно за тях е че те са собственост на съответните общини, а всички пестициди които се съхраняват в тях са обезопасени и преупаковани. Все още не са решени окончателно проблемите със складовете в общ.

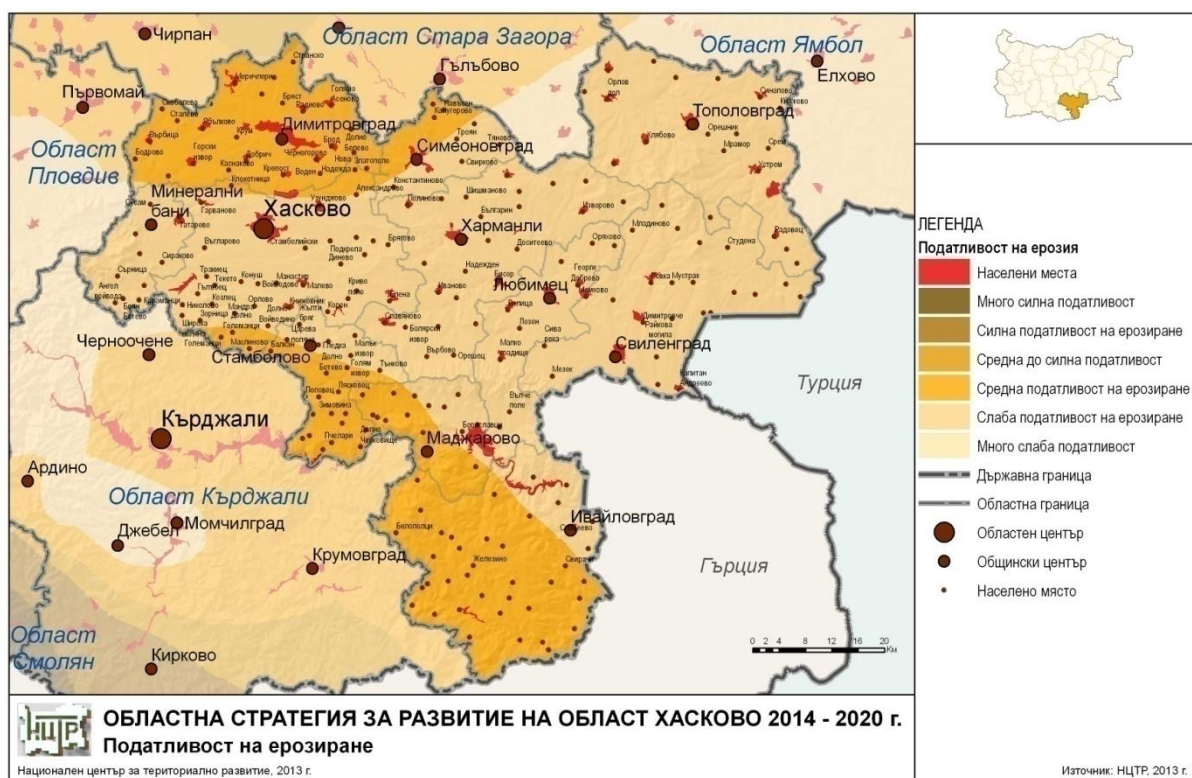
Минерални бани, общ. Стамболово, общ. Маджарово и общ. Момчилград. По голямата част от тях са собственост на бивши земеделски кооперации а някои от тях са и частна собственост, те са в лошо състояние неохраняеми и наличните в тях растително-защитни препарати създават потенциална опасност от инциденти и замърсяване на околната среда.

На територията на област Хасково се извършва почвен мониторинг за замърсяване на почвите с пестициди. През 2011 г. не са констатирани замърсяване на почвите с пестициди.

Ерозия на почвите. Ерозията е процес, който механично уврежда почвите, като унищожава хумусния слой, което води до намаляване на почвеното плодородие ежегодно. Общините, които в Хасковска област са застрашени от водна ерозия са Ивайловград, Маджарово, Свиленград, Симеоновград, Стамболово, Тополовград и Хасково. От ветрова ерозия са застрашени Маджарово, Симеоновград и Харманли.

През 2012 г. година не са финансирани проекти против ерозията и не са известни такива, които се изпълняват на контролираната от РИОСВ - Хасково територия. Дейностите по предотвратяване на почвената ерозия основно се финансират от МЗХ.

Карта 10: Податливост на ерозиране.

Вкисляване на почвите. Пробонабрани и анализирани са 32 броя почвени проби в опорни пунктове за мониторинг от НАСМОС - Любимец, общ. Любимец и с. Глухар, общ. Кърджали, с. Крепост, общ. Димитровград и с. Узунджово, общ. Хасково. Пробонабирането се извършва от 4 точки за всеки пункт в две дълбочини – 0 – 20 см и 20 – 40 см – веднъж годишно – есен. От извършените анализи за вкисляване на почвите не са установени стойности застрашаващи почвеното плодородие.

Увреждане на почвите от опожаряването на растителност. Във връзка с категоричната забрана за палене на стърнища, крайпътни ивици и слогове и други растителни отпадъци, с цел недопускане увреждане на околната среда и предотвратяване вредната практика от масово палене на стърнища, трябва да се отбележи, че сравнение с предишни години пожарите в земеделските земи са намалели. Не са констатирани големи пожари. Намаляването на броя на пожарите се дължи на популяризиране на забраната от медиите и общините и убеждаването, че полза от палене на стърнища няма, а само вреди на почвите, въздуха и биологичното разнообразие.

5.4. Биологично разнообразие

Установени са 1 950 вида растения от 122 семейства, 350 вида пеперуди, 21 вида риби, 10 вида земноводни, 26 вида влечуги, 273 вида птици и 59 вида бозайници. Преобладаващите флорни елементи са субмедитеранските и евро-азиатските, следвани от

медитеранските. Ендемичният флорен елемент е представен от 85 балкански, 20 български и 7 родопски ендемични вида растения. Разпространени са 28 реликтни вида. За 25 вида единствените за страната находища са тук, 23 са включени в Европейския списък на редките, застрашени и ендемични видове (Женева, 1991 г.), 12 са глобално редките европейски видове, 37 вида са включени в приложение 2 на Вашингтонската конвенция (CITES), 5 вида – в Бернската конвенция.

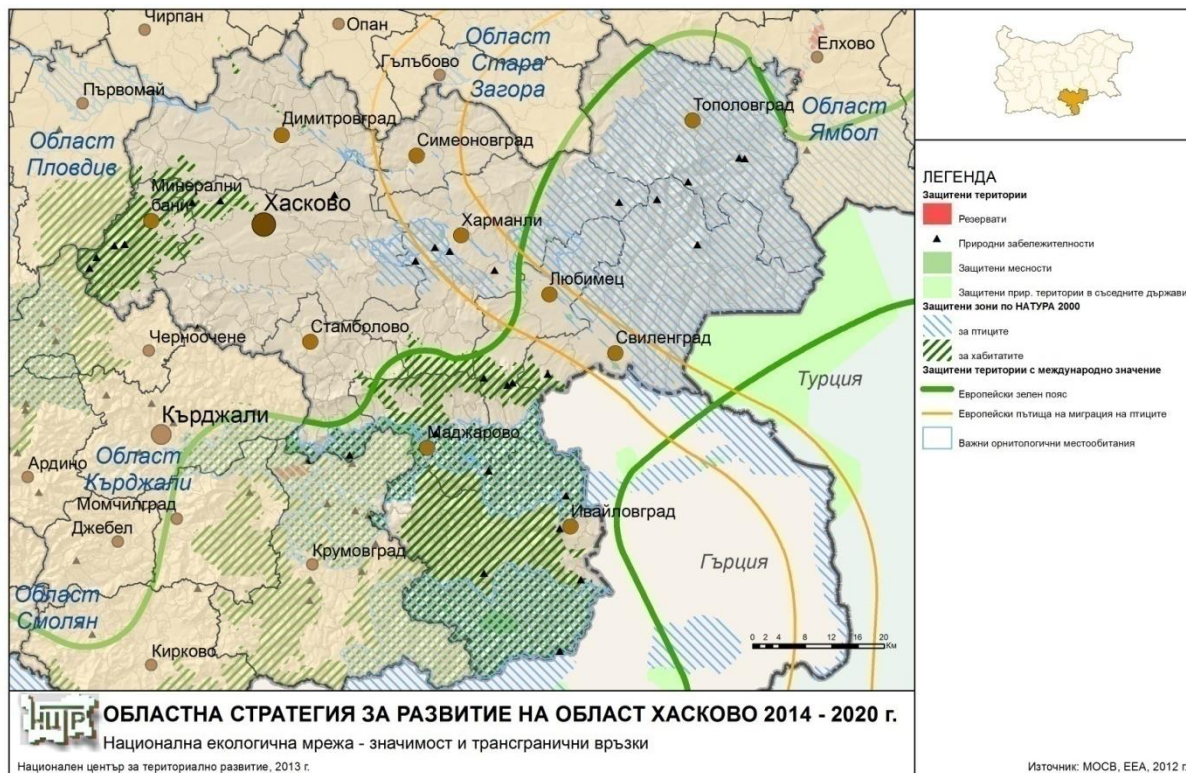
От общо 17 вида земноводни за България, тук са установени 10, като от тях 7 са защитени, 4 включени в Бернската конвенция и 2 вида в Световния Червен Лист на Международния съюз за защита на природата. Птиците са представени от 273 вида, като 241 са защитени, 77 включени в Червената книга на България, 261 в Бернската конвенция, 7 вида са световно застрашени.

Бозайниците са групата с най-много световно застрашени видове. От 59 вида установени в Източните Родопи, 23 са включени в Световната червена листа на Международен съюз за защита на природата, 12 в категорията “ уязвим “, 11 вида в категорията “ полузастрашен”.

Наред с Родопите на територията на област Хасково попада и част от Сакар планина, където се срещат около 600 вида висши растения, 44 от които са включени в Червената книга на България. В Сакар защитените територии обхващат орнитологично важни места, които са от световно природозащитно значение и такива с висока консервационна стойност. Те са от изключителна важност за опазването на световно застрашения от изчезване царски орел.

Национална екологична мрежа (НЕМ). Националната екологична мрежа включва защитени територии и защитени зони. Област Хасково е с най- висок дял на НЕМ - 54,41 % сред областите в ЮЦР(табл.44). Същевременно областта надхвърля значително средният дял на НЕМ за страната от 35 %. Почти изцяло този висок дял в област Хасково се дължи на зоните по НАТУРА – 2000. Общата площ на защитените територии е едва 0,84 % - един изключително нисък процент, който е значително под средният за страната – 5,2 %. Това подчертава значителната промяна извършена в природозащитата в Хасковска област от 2007 г. до днес – от под 1 %, обектите на НЕМ достигат до над 54 % към 2012 г.

Карта 11: Национална екологична мрежа

На територията на областта към настоящия момент, официално със заповеди са обявени следните 11 защитени зони(33) по НАТУРА 2000 – Директива 79/409 ЕЕС за опазване на дивите птици: Бяла река, Злато поле, Крумовица, Маджарово, Марица-Първомай, Мост Арда, Радинчево, Студен кладенец, Харманлийска река, яз. Ивайловград и Сакар. Още 11 33 за опазване на местообитанията на дивата флора и фауна са приети Решение на Министерски съвет и се очаква официалното им обявяване.

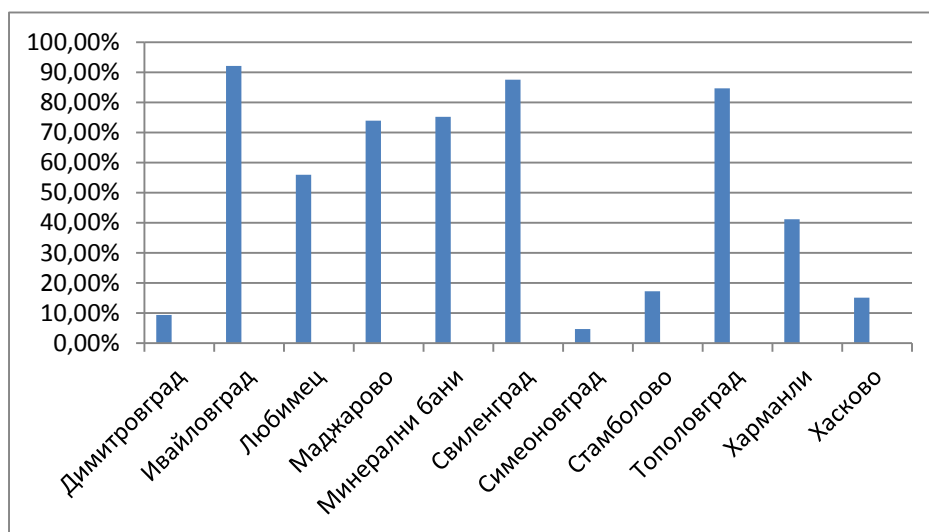
Табл. 44: Площ на НЕМ в областите на ЮЦР.

Област, район	Обща площ защитени територии (с отчитане на припокриване) Натура + Защитени		Обща площ на зони по Натура (с отчитане на припокриване)		Площ на зони /за птиците/		Площ на зони /за хабитатите/		Обща площ на защитени територии (с отчитане на припокриване)	
	км ²	% от общината	км ²	% от общината	км ²	% от общината	км ²	% от общината	км ²	% от общината
ЮЦР	10272,21	45,94%	10155,64	45,42%	5920,88	26,48%	9299,99	41,59%	699,73	3,13%
Кърджали	1399,44	43,59%	1393,67	43,41%	706,52	22,01%	1389,21	43,27%	42,42	1,32%
Пазарджик	2199,29	49,32%	2188,81	49,09%	1170,41	26,25%	1910,85	42,85%	172,22	3,86%
Пловдив	2055	34,47%	1962,73	32,93%	1246,56	20,91%	1508,68	25,31%	418,84	7,03%
Смолян	1611,24	50,29%	1607,43	50,17%	904,66	28,23%	1552,25	48,45%	19,81	0,62%
Хасково	3007,23	54,41%	3002,99	54,34%	1892,72	34,25%	2939	53,18%	46,44	0,84%

Източник: МОСВ и НЦТР

Разпределението на обектите от НЕМ по общини е видно от фиг.9 . С дял по-висок от средният за страната са 7 общини: Ивайловград, Любимец, Маджарово, Минерални бани, Свиленград, Тополовград и Харманли. В три от общините делът на НЕМ е над 80%, което поставя сериозни ограничения относно териториално-устройствената дейност. Под средното национално ниво са общините Димитровград, Симеоновград, Стамболово и Хасково. Най- нисък е делът на НЕМ в община Симеоновград – едва 4,72%.

Фиг. 9: Дял на Националната екологична мрежа/ НЕМ/ по общини /в процент от територията/

Източник: МОСВ и НЦТР

5.5. Отпадъци

В съответствие с Националната програмата за управление на дейностите с отпадъци за прилагане на Директива 1999/31/ЕС на територията на област Хасково има изградени и функционират две регионални депа за битови отпадъци – депото за твърди битови отпадъци в земл. на с.Гарваново, общ.Хасково и това в гр.Харманли.

На депото в земл. на с.Гарваново обезвреждат битовите отпадъци общините Хасково, Димитровград и Минерални бани. За депото за ТБО Харманли са определени общините Свиленград, Любимец, Стамболово, Симеоновград и Маджарово.

На общините, които съгласно Националната програма за управление на дейностите по отпадъците попадат в обхвата на действащите в региона депа за обезвреждане на твърди битови отпадъци, бяха връчени заповеди за спиране експлоатацията на депата несъответстващи на изискванията на Наредба № 8 от 24 август 2004 г. за условията и

изискванията за изграждане и експлоатация на депа и на други съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци. Заповеди са връчени на кметовете на общините Симеоновград, Свиленград, Любимец, Стамболово, Димитровград, Минерални бани и Маджарово.

Три общини - Хасково, Димитровград и Свиленград са подписали договори с „Екопак България” АД, за организирането на дейностите по разделно събиране на масово разпространени отпадъци, като самите системи вече функционират.. Други три общини от областта Харманли, Любимец и Симеоновград са отправили запитване до всички организации по оползотворяване на отпадъци от опаковки, които разполагат със разрешително, но до момента нямат отговор от тях. На територията на област Хасково има шест общини, които имат населени места с население над 5 000 души – това са общините Хасково, Димитровград, Харманли, Свиленград, Любимец и Симеоновград, които имат задължение за организирането на дейностите по разделно събиране на масово разпространени отпадъци.

За третиране на отпадъци, РИОСВ Хасково е издала 152 разрешителни в това число са площадки за разкомплектоване на излезли от употреба моторни превозни средства, за предварително третиране на отпадъци от електрическо и електронно оборудване, инсталации за физикохимично третиране на опасни болнични отпадъци, две инсталации за изгаряне на неопасни отпадъци, с цел оползотворяване на получената топлина. Допълнително на територията на инспекцията към края на 2012 г. функционираха 106 обекта, на които се извършваше търговска дейност с отпадъци от черни и цветни метали. Във връзка с разпоредбите на новоприетия Закон за управление на отпадъците, лицата притежаващи лиценз за тези дейности трябваше да подадат заявления за ново разрешение в срок до шест месеца от влизане на закона в сила. РИОСВ - Хасково е издало 66 регистрационни документа за дейности по третиране на неопасни отпадъци.

Годишно на територията на област Хасково се образуват и обезвреждат на посочените вече регионални съоръжения около 54 000 тона твърди битови отпадъци(табл.45). Към края на 2012 г. в обл. Хасково съществуват четири общински депа – на общ.Симеоновград, Свиленград, Любимец и Димитровград, които не отговарят на нормативните изисквания. Със заповед на директора на РИОСВ Хасково тези депа са спрени от експлоатация и подлежат на задължителна рекултивация. Посочените общини са изготвили проекти за закриване и рекултивация, които са съгласувани процедурно с

предприятие за управление на дейности по опазване на околната среда /ПУДООС/ за финансиране.

След въвеждане на организирано сметосъбиране на територията на всички общини, броя на нерегламентираните сметища значително намаля. Делът на обслуженото население от системи за организирано сметосъбиране в Хасковска област нараства от 90,2 % през 2007 г. до 96,3 % през 2011 г. Все още не е обхванато цялото население. По този показател, областта е под средното ниво за ЮЦР от 98,8 %.

Две от общините в област Хасково са с под 100 % обхванато население от системите за организирано сметосъбиране. Това са община Ивайловград с под 50 % с 4 селища с въведена система и 47 без такава и община Маджарово с под 65 %, като 5 населени места имат въведена система, а 14 – нямат. Всяка година общините, съобразно възможностите на бюджетите, с които разполагат, извършват почистване и предепонирание на всички образувани през годината сметища.

Като сериозен проблем в област Хасково се очертава отказът на някои общини да транспортират битовите отпадъци до определените регионални депа, поради завишените разходи от цената за транспорт и непокриването им от събираната такса „битови отпадъци”.

Табл. 45: Количество депонирани отпадъци на регионалните депа.

Вид на депото (Регионално или общинско)	Община	Количество депонирани отпадъци периода 01.01.2012 г.-31.12.2012 г. (тона)
Регионално	Хасково	30936,232
	Димитровград	2651,85
	Минерални бани	1014,9
Регионално	Харманли	9999,99
	Свиленград	4767,77
	Симеоновград	1543,47
	Стамболово	1157,62
	Маджарово	278,01
	Тополовград	670
	Любимец	453,45
ОБЩО		53473,292

Източник: РИОСВ-Хасково

5.6. Шумова натовареност

Източници на шум в областта са автотранспорта предимно в големите населени места, железопътният транспорт, производствената дейност и увеселителните заведения. В областта липсва функциониращо летище, което да е източник на авиационен шум от излитащите и кацащи самолети.

Шумовото ниво в областта се следи постоянно само в гр. Хасково. Броят на пунктовете през 2011 г. се запазва при по- малките шумови диапазони 58-62 дБ и 63-67 дБ и нараства с 1 пункт при най- ниското шумово ниво/(табл.46). Намаляване с 2 пункта се отчита при най- високото шумово ниво през 2007 г. – 68-72 дБ. През 2011 г. обаче се установява 1 пункт в още по- високо ниво – 73 -77 дБ, което е неблагоприятно. Очевидно е, че са необходими допълнителни мерки в областния град за намаляване на високите шумови нива.

През 2011 г. годината на територията на областта са извършени 8 бр. планови контролни замервания на нивата на шум, излъчван в околната среда от промишлени източници. Измерените стойности в контролираните Дружества не надвишават граничните стойности съгласно Наредба No 6 от 26. 06. 2006 г. за показателите за шум в околната среда, отчитащи степента на дискомфорт през различните части на денонощието, граничните стойности на показателите за шум в околната среда, методите за оценка на стойностите на показателите за шуми на вредните ефекти от шума върху здравето на населението.

Табл. 46: Шумово ниво за периода 2007-2012 г.

Гр.Хасково (години)	Наблюдавани пунктове - брой	Разпределение на наблюдаваните пунктове според регистрираните шумови нива - дБ						
		под 58	58-62	63-67	68-72	73-77	78-82	над 82
2011	19	4	2	7	5	1	-	-
2010	19	4	2	6	5	2	-	-
2009	19	4	3	4	8	-	-	-
2008	19	4	2	5	8	-	-	-
2007	19	3	2	7	7	-	-	-

Източник: НСИ

5.7. Екологичен риск

Климатични промени. Р. България е сред страните, които се очаква да бъдат най-сериозно засегнати от климатичните промени.

По отношение на промените на климата се установява тенденция за нарастване през последните десетилетия на : честотата на екстремните метеорологични и климатични явления; случаите с проливни дъждове през последните 30 години; намаляване на годишната температурна амплитуда, като увеличението на минималната температура е по-значимо от увеличението на максималната температура; намаляване на дебелината на снежната покривка.

Прогнозите за климатичните промени през следващите десетилетия сочат по-топли зими и намаляване на броя на дните с екстремни ниски температури. Процентът на летните дни в равнините части на Хасковска област ще се увеличи с 18-20 %, а горещите дни ще се увеличат с 30 % до край на 21 век.

Значими изменения се очакват при валежите основно в интервалите 0,1-5 , 5-10 и над 40 мм/24 ч. Намалението на общото количество на валежите ще се дължи на силно намаление на слабите и умерени валежи. Очакваното увеличение за Хасковска област на интензивните валежи - над 40 мм/ 24 ч. е между 14-16 %.

До 2050 г. се очаква изменение на средните годишни температури в Хасковска област в границите от 2,1 – 2,3 С, като увеличението е в посока запад – изток/ югоизток. При средногодишните количества на валежите се очаква намаление от -6%, -8% до -10% в посока запад- изток.

Според прогнозите, броят на нощите, през които температурата на въздуха няма да бъде под 20°С (тропически нощи (, ще се увеличи, като страната попада в най-рисковите части на Европа. От общо 5 групи, Хасковска област попада в регион от четвърта група - в неблагоприятно положение.

Очаква се промяна и при продължителността на снежната покривка, като броят на дните с такава ще намалее. В Хасковска област очакваното намаление е между 0 и 20 дни, което практически означава почти безснежна зима.

Промените на климата ще окажат своето въздействие и върху условията за туристическа дейност. Според очакваната промяна на индекса за туристически климат за ЕС, Хасковска област попада от общо 6 групи в неблагоприятната пета група по негативна промяна.

За оценка на комбинираното въздействие на тези промени е изчислен индекс на уязвимост от климатичните промени за регионите по NUTS 2 за целия ЕС. Според този индекс Хасковска област попада в 5 група (от общо 6) с висока уязвимост от климатичните промени. Най-чувствителните сектори към климатичните изменения са селското стопанство, туризмът, управлението на водните ресурси и горския фонд.

Наводнения.

Поречие Марица. Практически цялата долина на р. Марица с изключение на малък участък над гр. Симеоновград е с потенциален риск от наводнения. От притоците на р. Марица потенциално рискови са почти целите течения на реките Меричлерска, Мартинска, Сазлийка, Хасковска, Харманлийска и Бисерска(средно и долно течение). С потенциален риск са градовете Димитровград, Симеоновград, Харманли, Любимец и Свиленград. С висок риск са селата Клокотница, Узунджово, Лозен и яз. Стамболийски.

Поречие на р. Арда. В частта от поречието на р. Арда в пределите на Хасковска област няма фиксирани участъци с потенциални бъдещи наводнения. Най-големият язовир в областта – яз. Ивайловград не всяка година може да приеме речните води от пълноводието. Това изисква добра организация свързана с работата на ВЕЦ с цел при необходимост да се пристъпи към предварително източване на част от язовирните води.

Поречие на р. Тунджа. Поречието на р. Тунджа е относително по-безрисково. В частта попадаща в област Хасково са определени 2 рискови участъка – при с. Срем и при яз. Устрем.

Поречие на р. Бяла. В поречието на река Бяла са определени 2 участъка с потенциален риск от наводнения. Това е участъка Бялградец- Гугутка и участъка от с. Меден бук до границата.

Система за прогнозиране на наводненията и ранно предупреждение. По програма ФАР трансгранично сътрудничество бе реализиран проект за „Подобряване на капацитета за прогнозиране на наводнения в българо-турския граничен район” с два компонента: „Техническа помощ за изграждане на система за прогнозиране на наводненията и ранно предупреждение по р. Марица и Тунджа” и „Доставка на оборудване с автоматични метеорологични и хидрометрични станции, компютри, сървъри и софтуер за моделиране, предсказване и ранно предупреждение за наводнения”. Създаден беше и интернет сайт,показващ нагледно състоянието на водните нива (нормално, повишено внимание и тревога) за 21 контролни точки по Марица и Тунджа.

По проекта бяха доставени, инсталирани и включени в системата нови автоматични дъждомерни станции и хидрометрични станции. На територията на Хасковска област са оборудвани 8 станции в басейните на р.Марица и р.Арда.

За избраните контролни точки ежедневно се издава бюлетин за следене на ниво и степен на опасност.

6. Териториално-урбанистична структура

Област Хасково е разположена в източната част на Южния централен район и заема територия от 5543 км², което представлява 5 % от територията на Република България. Областта включва 11 общини – Хасково, Димитровград, Свиленград, Любимец, Харманли, Маджарово, Симеоновград, Ивайловград, Тополовград, Минерални бани и Стамболово. Селищната мрежа в областта е богато развита. Общият брой на населените места е 261 бр., от които 10 градове и 151 села.

Специфичният характер на релефа в отделните части на района и неговото съчетание с другите компоненти на природната среда (климат, води, почви) оказват силно влияние върху развитието и формирането на териториалната структура и на селищната мрежа. Геостратегическото положение е оказвало и оказва благоприятно въздействие върху цялостното развитие на областта и на населените места. То оказва благоприятно влияние върху развитието на транспортната и съобщителна инфраструктура с изграждането на трансконтиненталните коридори № 4 и № 9, които попадат на територията на областта и въздействат положително за оживяване на областната територия и за развитие на стопанската дейност и урбанизацията. Трансграничното

сътрудничество и икономическият и културен обмен с южните ни съседки – Гърция и Турция, ще засилва в бъдеще положителните въздействия за урбанистичното развитие.

Териториална структура. В териториално-урбанистичната структура на областната територия се извяват два основни типа територии – централни и периферни. Централни са териториите на общините с центрове Хасково и Димитровград, като към тях могат да бъдат добавени Харманли и Свиленград, които показват относително стабилно развитие. Гравитиращи към централните територии са и по-малките близко разположени общини Минерални бани, Симеоновград и Любимец, които са от категорията на общини в затруднено социално-икономическо развитие. В тази съвкупност от общини се формира централната зона на областта, в която са концентрирани по-интензивни икономически дейности и транспортни комуникации. В областта се очертават и две типично периферни зони на отдалечени и слабо развити общини – северна периферия в територията на община Тополовград и южна периферия в територията на общините Ивайловград, Маджарово, Стамболово.

В централната зона се открояват силноурбанизираните територии, териториите в близост до големите градове, които се характеризират с голяма гъстота на населението, силно развити промишлени и обслужващи функции. Силноурбанизираните територии заемат около 15,5 % от територията на областта. В резултат от концентрацията на населението в тях се проявяват и много характерни негативни проблеми, свързани с дефицити в благоустрояването, в задоволяването на жилищните потребности, в обслужването, в транспорта и проблеми, свързани с нарушаване качествата на околната среда в резултат от индустриалната и урбанистичната дейности.

Слабоурбанизираните периферни територии са отдалечените от изявените градове-центрове селски, планински и крайгранични територии. Заемат около 80% от територията на областта. Отличават се с ниска гъстота на населението, наличие на населени места със селскостопанска насоченост, ниско качество на живота и непрекъснато, намаляващо население и функции. Слабоурбанизирани територии има не само в периферните зони, но и в централната зона на областта.

Нарушените територии в областта са предимно в резултат от рудодобивната дейност. Те са нефункциониращите и изоставени мини за рудодобив и добив на редки метали в общините Маджарово, Тополовград, Минерални бани, мини Марбас-Запад и др.

Общият им дял в територията на цялата област е около 20 хил.дка. Тези територии са в процес на рекултивация.

На другия полюс в териториалната структура в областта са защитените природни територии, съгласно Закона за защитените територии. Те представляват еталон на природно-биологичното равновесие. Заемат едва 0,84 % от територията на областта. Предназначени са за опазване на биологичното разнообразие в екосистемите, както и на характерни или забележителни обекти на неживата природа и пейзажи. Защитените територии са чувствителни към натоварване и тяхното стопанско използване е силно ограничено. Защитените зони по НАТУРА - 2000 за защита на местообитанията и за защита на птиците заемат 54,41 % от територията на областта, един много висок дял.

Урбанистична структура. Степента на урбанизация (относителният дял на градското население) в област Хасково е 72,5 %, което е почти като средното за България – 72,5 %. В отделните общини степента на урбанизация варира силно (табл.47). Логично най-висока е в община Хасково – 81,2 %, където живее 43 % от градското население на областта. По-висока от средното за страната е и в общините Свиленград (78,7%), Симеоновград (76,7%), Димитровград (75,5%), Любимец (74,9%), Харманли (74,5%). Най-ниска е в община Маджарово (33,7%) и разбира се в общините без градове Стамболово и Минерални бани. Икономическият потенциал на общините с преобладаващо градско население е значително по-висок от този на общините с преобладаващо селско население. Това се обуславя от различния начин на живот в селото и в града и във възможностите за трудова реализация.

Табл. 47: Градско население и степен на урбанизация в общините на Хасковска област, 2011 г.

Общини	Население - бр.		Процент градско население %
	Общо	в градовете	
Димитровград	53557	40423	75,5
Ивайловград	6426	3739	58,2
Любимец	10214	7654	74,9
Маджарово	1665	561	33,7
Минерални бани	5899	-	0
Свиленград	23004	18115	78,7
Симеоновград	8755	6712	76,7
Стамболово	5934	-	0
Тополовград	11681	5588	47,8
Харманли	24947	18589	74,5
Хасково	94156	76397	81,1
Област Хасково	246238	177778	72,2
Р България			72,5

Източник: НСИ

По данните от преброяването през 2011 г. в 10-те града на областта живеят 177 778 души (табл.47). Два от градовете са отнесени към категорията на средните градове – от 30 до 100 хил.д.: Хасково (76 397 д.) и Димитровград (38 738 д.). Други два града са в категорията малки – от 10 до 30 хил.д.: Харманли (18 589 д.) и Свиленград (18 115 д.). Останалите 6 града са много малки с население под 10 хил.д. В периода 2001 – 2011 г. намалява населението на всички градове в областта. Най-малко намалява населението на Свиленград (-4,8%) и Хасково (-4,9%). Сравнително малко намалява населението на Харманли (-6,7%) и Любимец (-7,0%).

Табл. 48: Население на градовете в област Хасково

градове	Население 2001 г.	Население 2011 г.	намаляние
Димитровград	45768	38738	-15,40%
Меричлери	2193	1685	-23,20%
Ивайловград	4420	3739	-15,40%
Любимец	8226	7654	-7,00%
Маджарово	741	561	-24,30%
Минерални бани			
Свиленград	19036	18115	-4,80%
Симеоновград	7790	6712	-13,80%
Стамболово			
Тополовград	6703	5588	-16,60%
Харманли	19927	18589	-6,70%
Хасково	94156	76397	-4,90%

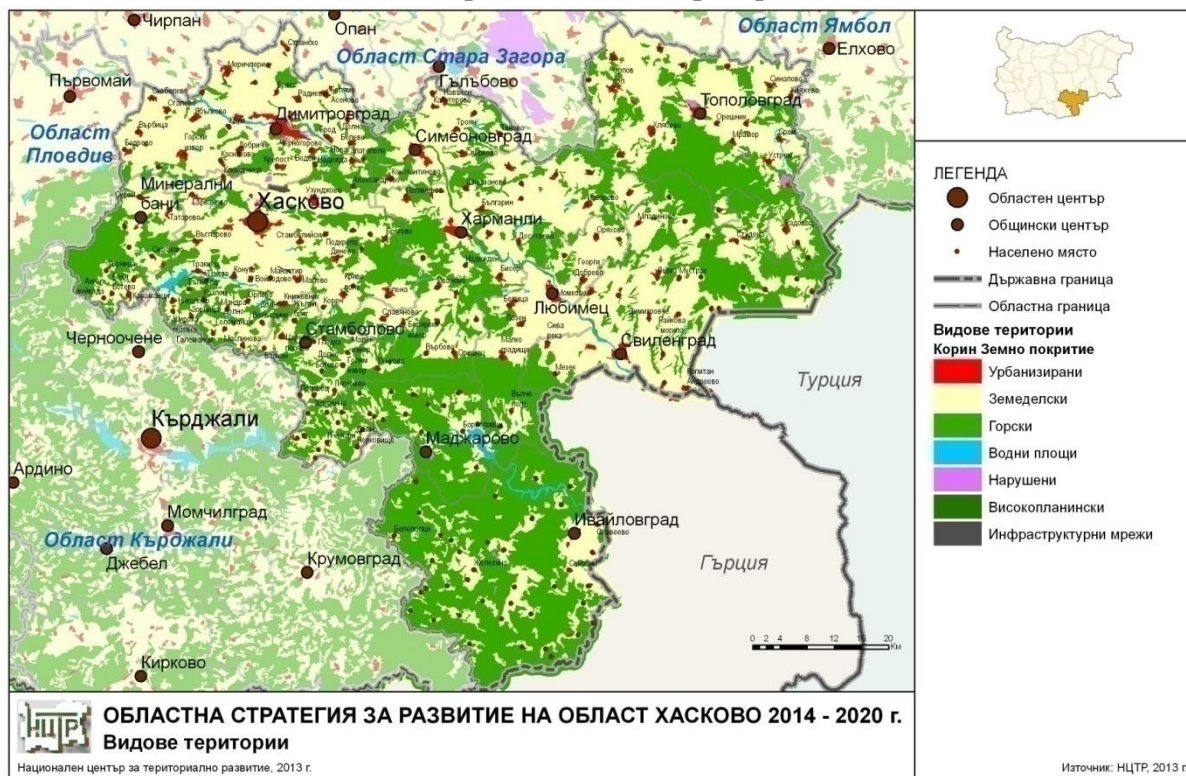
Източник: НСИ

В Националната концепция за пространствено развитие (НКПР) на РБългария за периода 2013-2025 г. са определени пет йерархични нива на градовете-центрове с оглед тяхната роля и значение в националната селищна мрежа и общото социално-икономическо развитие. Хасково е в трето йерархично ниво на градове-центрове с регионално значение за територията на областта. Предвид неговото геостратегическо местоположение в територията на страната, той е град, който може да премине и към 2-ро йерархично ниво – градове с регионално-национално значение. Димитровград е отнесен също към 3-то йерархично ниво. В областната мрежа от градове Димитровград е център, който допълва и балансира областния център Хасково. Свиленград и Харманли са следващата двойка градове със стабилно развитие и значима роля в урбанистичната мрежа на областта. Те са от 4-то йерархично ниво - като малки градове със значение за повече от

една община в сферата на услугите и предоставянето на работни места. Към тази категория целево са отнесени и градовете Ивайловград и Тополовград, макар и с по-малък потенциал, с оглед тяхното местоположение в периферните северна и южна територии на областта и ролята, която следва да поемат като обслужващи центрове в селски райони. Останалите градове и села – центрове на общини са отнесени към 5-то йерархично ниво със значение за съответната община.

През територията на областта преминават две важни национални оси на развитие. Едната е традиционно формиращата се национална урбанизационна ос София-Пазарджик-Пловдив-Димитровград-Свиленград по направлението на европейски транспортен коридор №4. Другата ос е меридиалната от Русе-Велико Търново-Габрово-Казанлък-Стара Загора-Димитровград-Хасково-Кърджали-Маказа по европейски транспортен коридор №9. Пресичането на двете оси е там, където е най-изявеното урбанистично присъствие в областта – двоицата градове Хасково и Димитровград. При тях може да се очакват бъдещи агломерационни ефекти предвид близостта и активните връзки на двата центъра.

Карта 12: Видове територии

Състоянието на физическа среда в населените места е сериозен проблем както за общините от централните територии – Хасково, Димитровград, Харманли и Свиленград, така и в малките периферни общини. Мрежите на градската техническа инфраструктура

повсеместно не удовлетворяват адекватно градските нужди. Амортизирана е градската физическа среда и сградният фонд в големи части от територията на градовете. Сравнително по-добро е състоянието в центровете на градовете благодарение на някои общински и частни инициативи. Прилагането на интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Хасково и град Димитровград ще допринесе допълнително за положителното развитие на градската среда в определените зони за въздействие. От следващата вълна на ИПГВР ще се възползват Свиленград и Ивайловград. За съжаление другите малки градове в областта не са предвидени като бенефициенти по тази програма и е много проблематично включването им в кампанията за интегрирано градско възстановяване и развитие. Много сериозни усилия в тази сфера са от първостепенна необходимост за всички градове в областта.

7. Административен капацитет, междуинституционална координация и съгласуваност на политиките

Органът, който координира и контролира изпълнението на областната стратегия за развитие е *Регионалният съвет за развитие*. Той обсъжда и съгласува Областната стратегия.

Областният управител, подпомаган от областната администрация организира изработването, обсъждането, съгласуването и актуализирането на документа, като осъществява координация и контрол върху процеса на разработването му. Той осигурява публичност и прозрачност на планирането и програмирането на регионалното развитие, следи за реализацията на ОСР и подпомага разработването на общинските планове за развитие. Областният управител внася проекта на ОСР за обсъждане и съгласуване в Регионалния съвет за развитие на Югоизточния район и в Областния съвет за развитие - за приемане.

Областният съвет за развитие обсъжда и приема ОСР след съгласуване с Регионалния съвет за развитие, както и обсъжда и съгласува инициативите на общините; обсъжда и предлага инициативи и схеми за ресурсно осигуряване при изпълнението на ОСР, /включително за финансиране на общински проекти/ и съдейства за осигуряване на информация за изпълнението и оценката на ОСР. ОСР се приема в шестмесечен срок преди началото на периода на нейното действие.

Местните власти участват в изпълнението на ОСР чрез приемането на Общински планове за развитие и програми за реализация, като мобилизират местните финансови, човешки и организационни ресурси, включително на частния и неправителствен сектор за развитие и прилагане на инициативи с местно и надобщинско значение.

Неправителствените организации, социално-икономическите партньори и частния сектор

Всички тези отговорните органи са подпомагани в дейностите по реализация на ОСР чрез активно участие в процеса на вземане на решения и чрез създаване на партньорства с *регионалните и местните организации на бизнеса, образователни, здравни, социални и културни организации; инфраструктурни предприятия, неправителствени организации, граждански сдружения и други*. Тази група активно участва и в процеса на разработване на ОСР и наблюдение изпълнението ѝ. Тези участници се включват в разработването на проекти за изпълнението на стратегията, както и в реализацията на проекти и дейности, основно насочени към подобряване на средата за регионално развитие.

Координацията и взаимодействието между заинтересованите страни ще се извършва, по вертикала – между Министъра на РРБ, Регионалния съвет за развитие на Югоизточен район, Областния съвет за развитие и общините, така и по хоризонтала - между различните звена, ведомства и партньори на областно ниво.

8. SWOT анализ

Силни страни	Слаби страни
Важно геостратегическо местоположение на границата с Р Гърция и Р Турция и преминаване на ОЕТК	Непълно използване на природните дадености
Усилено изграждане на АМ” Марица”	Големи площи с необработваеми и пустеещи земеделски земи
Много високо биоразнообразие и висок дял на природозащита	Отрицателен естествен прираст и влошена възрастова структура особено по селата
Благоприятни почвено-климатични	Ниско образователно равнище и липса на

условия за многопрофилно селско стопанство Традиции в земеделието – най-вече в лозарство и тютюнопроизводство Наличие на потенциал за развитие на традиционен и алтернативен туризъм Наличие на квалифицирана работна сила Добре развита преработвателна промишленост, базирана на селското стопанство Добре развита електроенергийна инфраструктура	условия за кариерно развитие на младите хора в селата Миграция в чужбина и в други региони на страната Стеснен икономически профил и загуба на традиционни пазари Липса на цялостни туристически продукти Нисък дял на иновациите, ограничен капацитет, липса на стимули Липса на научни институции и звена за конструкторска и развойна дейност Няма стопански структури с капацитет за тласък в развитието и обновяването на областната икономика Влошено състояние на общинската пътна инфраструктура Амортизирана водоснабдителна мрежа и недоизградена канализационно мрежа в по-малките населени места Продължаващо замърсяване на въздуха в Димитровград и Хасково
Възможности	Заплахи
Добри условия за развитие на екологично и биоземеделие Прилагане на енергоспестяващи мерки по енергийна ефективност в обществените	Засилване на вътрешната периферност в резултат на обезлюдяване и стопански упадък Бързо застаряване на населението и риск

сгради и уличното осветление	от демографски срив
Подобряване достъпа до интернет в селските райони	Негативни последици от климатичните промени
Завършване строителството на АМ"Марица"	Недостатъчно развитие публично-частни партньорства
Запазена производствена структура на областната икономика представена от	Продължаващо разминаване между търсенето и предлагането на пазара на работна ръка
Подотраслите текстилна, шивашка хранително-вкусова промишленост и машиностроене	Изтичане на квалифицирана работна ръка от областта
Защита на местните производители от нелоялна конкуренция- от внос, от мести и чужди фирми	Неблагоприятна бизнес среда поради бюрокрация и „сива икономика"
Пълноценно използване на възможностите на европейските фондове за развитие на региона	Внос на селскостопанска продукция от съседни държави на дъмпингови цени
Използване на програмите за заетост за намаляване на безработицата	Продължаващ финансов дефицит за развитие и поддържане на общинската пътна мрежа
	Нарастване на загубите поради забавяне процеса на модернизация на водоснабдителната мрежа; продължаващо водоснабдяване с отклонения в нормативите за качество

Част II: Стратегическа част

1. Стратегия за развитие на област Хасково

1.1. Резултати и изводи от междинната оценка за изпълнението на Стратегия за развитие на област Хасково за периода 2005-2015 г.

На основата на извършения анализ на областната стратегия, Междинната оценка прави основния извод, че Областната стратегия за развитие на област Хасково формално съответства на действащите към момента на създаване на документа Методически указания за разработване на областни стратегии за регионално развитие. Стратегическата част на областната стратегия е твърде сложно структурирана, което затруднява разбирането на системата от цели, приоритети и мерки. Препоръчва се прецизиране на тази структура и по-ясното фокусиране на приоритетите. В структурата на документа, в процеса на неговата актуализация, е необходимо отделянето на стратегическата част от системата за нейното изпълнение. Логиката изисква дефинирането на тази система да е след Стратегическата рамка.

Основната част от проектите допринасят за изпълнение на **Стратегическа цел 2:** „Осигуряване на качествена жизнена среда, подобрен стандарт на живот и оптимална заетост”. Основната част от тези проекти допринася за изпълнението на Специфична цел 2. По стратегическа цел 1: „Подобряване на условията за развитие на бизнес средата, стимулиране на предприемачеството и привличане на инвестиции” и по **Стратегическа цел 3:** „Реконструкция и изграждане на инфраструктура от европейски тип при съхраняване на околната среда” както и по четвъртата стратегическа цел изпълнението е незадоволително.

Проектите са насочени към повишаване конкурентноспособността на фирмите и постигане на устойчив растеж, качествено обучение и развитие на междурегионалното сътрудничество (чрез обмен на добри практики). Във връзка с това, може да се направи изводът, че в рамките на областта съществува сериозен проблем с капацитета за усвояване на средствата от ЕС. На водещо място в областта по общ брой на изпълняваните проекти е Община Хасково .

Изпълнението на отделните стратегически цели от ОСР на област Хасково чрез инструментите на структурните фондове на ЕС е следното:

Стратегическа цел 1: “Подобряване на условията за развитие на бизнес средата, стимулиране на предприемачеството и привличане на инвестиции”. Проектите са свързани основно с изграждане на системи за управление на качеството на околната среда, повишаване на ефективността на предприятията и предлаганите услуги, въвеждане на високо технологично оборудване в производствения процес. Проектите са финансирани главно от ЕФРР (по ОП „Развитие на конкурентноспособността на българската икономика”.

Стратегическа цел 2: „Осигуряване на качествена жизнена среда, подобрен стандарт на живот и оптимална заетост”. Сред тях преобладават проектите, свързани с подобряване качеството на социалните услуги, създаване на социални центрове, превенция на социалното изключване, повишаване качеството на образование и развитие на извънкласни дейности и др.

Стратегическа цел 3: „Реконструкция и изграждане на инфраструктура от европейски тип при съхраняване на околната среда”. Проектите включват електрификация и реконструкция на ж.п. линия (Свиленград- турска граница), обновление на ВиК мрежи, рехабилитация на пътища, модернизация на образователната инфраструктура и др. Проектите са финансирани от ЕФРР и КФ съответно по ОП „Регионално развитие”, ОП „Околна среда” и ОП „Транспорт”.

Стратегическа цел 4: „Активно участие в процеса на Европейска интеграция”. Има само 2 регистрирани проекта, което е крайно недостатъчно.

Основен източник на финансиране на проектите в областта са Структурните и Кохезионния фонд на ЕС. Значително по-малък е дялът на финансирането от общинските и републиканския бюджет. Получено е финансиране от Междуведомствената комисия за възстановяване и подпомагане, Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС), Социално-инвестиционния фонд, Центъра за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства, проект „Красива България”, Министерство на Земеделието и храните, Министерството на Извънредните ситуации, Министерството на труда и социалната политика, както и от ПРООН и Норвежката програма за сътрудничество. Участие имат и частните фирми. Във връзка с това може да

се направи изводът, че е налице положителна тенденция за диверсификация на източниците за финансиране на регионалното развитие на територията на област Хасково.

1.2. Предпоставки за формулиране на стратегическата рамка за развитие на област Хасково за периода 2014-2020 г.

Стратегическата рамка е съобразена с изискванията на националното законодателство за регионално развитие и се основава на следните принципи и аргументи:

- Стратегическата рамка отчита резултатите от извършения социално-икономически анализ и SWOT-анализ и генерираните изводи за тенденциите в развитието, текущото състояние и бъдещия потенциал за развитие на ЮИР:
- Стратегическата рамка за развитие на област Хасково отчита и целите на европейската кохезионна политика и приоритетите за развитие на регионите на ЕС, определени със Стратегията „Европа 2020”, Териториалния дневен ред на ЕС 2020 и с други общоевропейски документи на политиката на сближаване. Стратегическата рамка е обвързана с националните цели и приоритети на основополагащите стратегически документи за развитие на страната през новия програмен период и осъществява преноса на тези цели към конкретната територия на ЮИР и нейните проблеми - Национална програма за развитие „България 2020”, Национална програма за реформи 2011-2015 г., Национална стратегия за регионално развитие на Република България 2012-2022 г., Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 -2025 г., както и различни секторни стратегии и политики.
- Стратегическата рамка на областната стратегия за развитие отразява основните насоки и акценти на трите основни фонда на ЕС – ЕСФ, ЕФРР, КФ, за периода 2014-2020 г., които се запазват почти непроменени в сравнение с настоящия програмен период.
- Отчита новите акценти формулирани от МРРБ:
- Отразява стратегическата рамка на новия Регионален план за развитие на ЮЦР 2014-2020 г., както и на някои постановки от действащата Областна стратегия и на общинските планове за развитие и извършените междинни оценки.
- Отчита резултатите от анкетата относно вижданията за местната общинска и областна власт, на специалисти, обществени организации и профсъюзи относно приоритетите пред развитието на областта.

1.3. Визия, цели и приоритети за развитие на областта

Те се формулират се на базата на изводите от социално-икономическия и SWOT-анализ. Целите следва да отговарят на критериите за специфичност, измеримост, постижимост и реалистичност съобразно ресурсите. Целите и приоритетите за устойчиво интегрирано развитие на областта се разработват и оценяват в тяхната съвкупност и взаимодействие, като се постигне вътрешна и външна съгласуваност.

Вътрешната съгласуваност предполага логическа връзка между целите и избраните приоритети за тяхната ефективна реализация, както и между самите цели и приоритети с оглед избягване дублирането на усилия, неефекасно използване на ресурси и постигането на противоречиви и частични въздействия при решаване на проблемите.

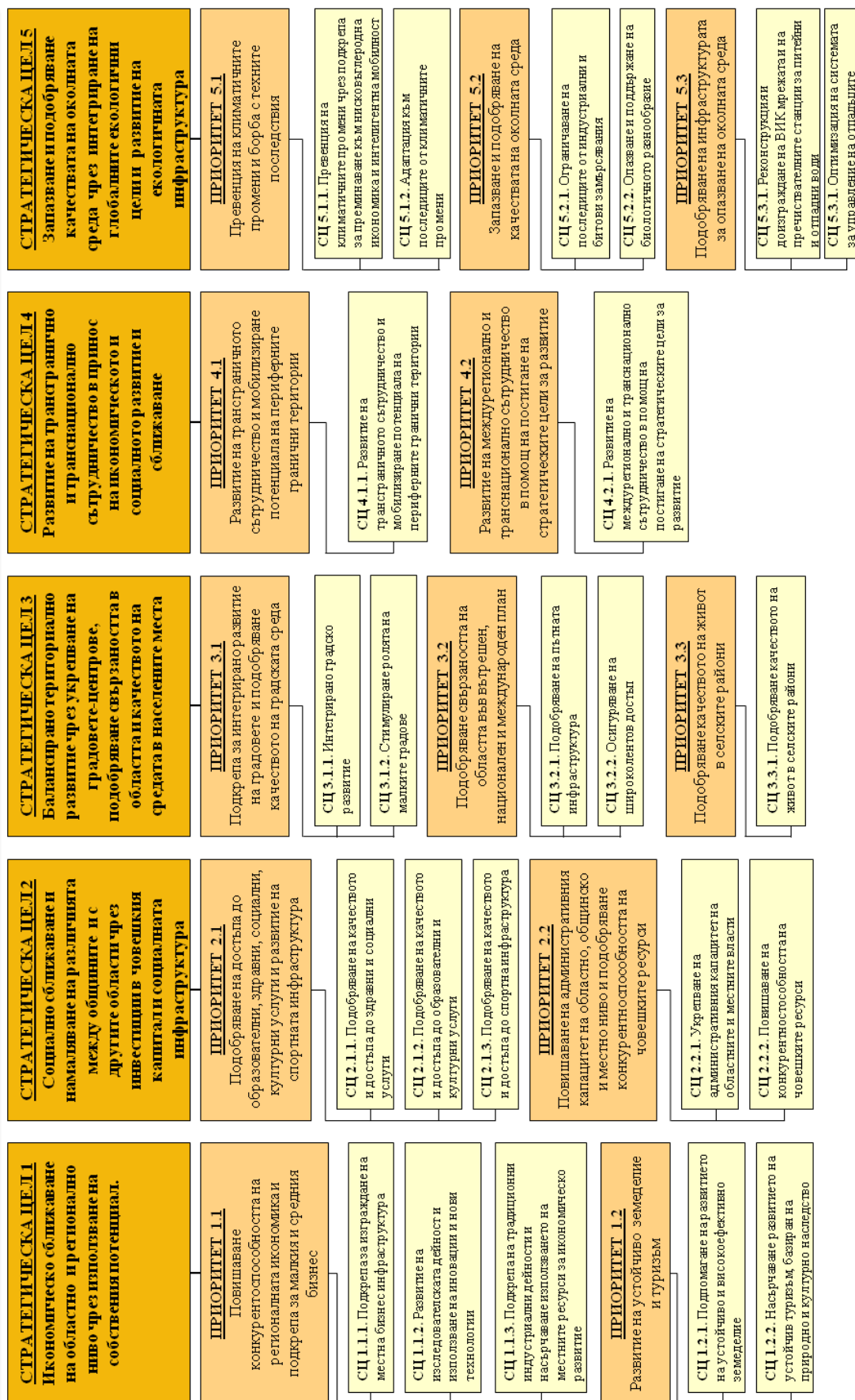
Външната съгласуваност на стратегическата рамка за развитие поставя като изискване съобразяването с политическия контекст и приоритети в областта на регионалната политика на национално и европейско ниво, както и с условията за достъп до финансовите ресурси за подпомагане на регионалното развитие и местното развитие.

Целите и приоритетите, които са формулирани в областната стратегия за развитие през следващия планов период 2014-2020 г., имат претенция да отразяват общите очаквания и предизвикателства пред бъдещото прилагане на регионалната политика в България и ЕС и отговорностите и капацитета на регионалните власти и партньорите за ефективно планиране, координация, наблюдение и оценка на развитието на областта през този период.

Целите и приоритетите на политиката за регионално развитие на област Хасково са фокусирани да отразяват по специфичен начин приоритетите, залегнали в Стратегията „Европа 2020” и националните цели в това направление за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, всички те пречупени през призмата на ЮЦР.

Стратегическа рамка за Областна стратегия - Хасково 2014-2020г.

Визия: ПОДОБРЯВАНЕ НА СРЕДАТА И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ ЧРЕЗ ОПТИМАЛНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА МЕСТНИЯ ПОТЕНЦИАЛ

Визия. Визията отразява желанието за достигане на определено ниво на развитие на област Хасково за конкретния планов период 2014 – 2020 г., използвайки местните природни, социални и икономически потенциали, чрез формулиране на политическа и стратегическа рамка с цел устойчиво усвояване на тези потенциали и валоризация на предимствата на областта.

През периода на действие на областната стратегия и особено през последните години се увеличиха предизвикателствата и заплахите в европейски, национален и регионален мащаб вследствие на глобализацията, икономическата криза, демографския упадък, климатичните промени, енергийната зависимост, рискът от възможната загуба на биоразнообразие и на природно и културно наследство.

Независимо от новите реалности, общата представа за желаното бъдещо развитие и състояние на област Хасково следва да продължи да носи основните черти на позитивни представи и очаквания за: „динамично развитие”, „устойчиво развитие”, „оптимален икономически растеж и заетост”, „подобро качество на живот”, „съхранено природно и културно наследство”. В такава насока е формулирана **визията** за развитие на област Хасково в периода 2014–2020 г.:

Визия за развитие на област Хасково	Подобряване на средата и качество на живот чрез оптимално използване на местния потенциал
--	--

Във визията е заложена прогнозата, че в резултат от прилагането на Стратегията за развитие на Хасковска област, ще се повиши значително степента на икономическо развитие и ще се подобрят условия за живот в населените места в областта, като стремежът е към приближаване към средното ниво на социално-икономическо развитие в ЕС, реализирайки интелигентен, устойчив, приобщаващ и щадящ околната среда и нейните ресурси растеж. Ще се разчита на специфичният потенциал на областта за развитие на традиционните отрасли и използване на стратегическото му географско положение на границата на три държави. За реализирането на визията се разчита на местните ресурси и потенциал, които с помощта на финансовите инструменти на ЕС, ще се превърнат в конкурентни предимства. Освен това се обръща внимание на запазването и подчертаването на регионалната идентичност на района и неговото културно богатство и многообразие, което би спомогнало за създаването на позитивен имидж (в съответствие с новата насоченост на общоевропейската политика за съхраняване и развитие на

вътрешния потенциал, многообразието, националните и регионалните традиции и идентичност).

Желаният резултат, формулиран във визията за развитие на област Хасково, ще се постигне чрез съчетанието на многопосочни действия, които най-общо целят сближаване – икономическо, социално, териториално и екологическо.

Цели на ОСР. ОСР определя средносрочните цели и приоритети за развитие на областта за периода 2014-2020 г., като отчита специфичните характеристики и потенциала на областта.

ОСР осигурява съответствие с целите и приоритетите на Регионалния план за развитие на Южния централен район, в който се намира областта и същевременно формулира стратегически насоки за разработване на Общинските планове за развитие за периода 2014-2020 г.

Стратегически цели. Стратегическите цели за развитие на област Хасково в периода 2014 – 2020 година са следните:

Стратегическа цел 1	Икономическо сближаване на областно и регионално ниво чрез използване на собствения потенциал.
---------------------	--

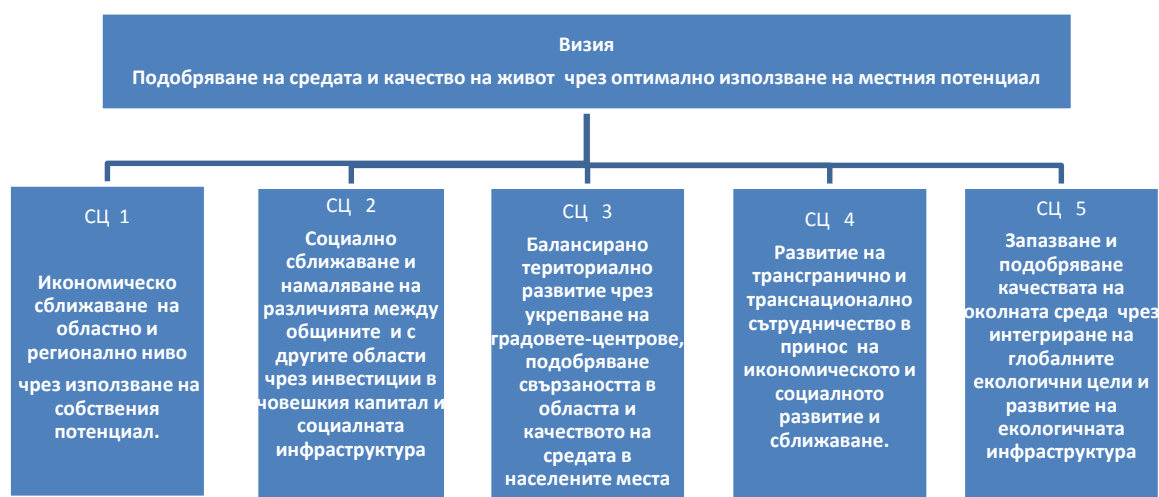
Стратегическа цел 2	Социално сближаване и намаляване на различията между общините и с другите области чрез инвестиции в човешкия капитал и социалната инфраструктура.
---------------------	---

Стратегическа цел 3	Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в областта и качеството на средата в населените места.
---------------------	---

Стратегическа цел 4	Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване.
---------------------	---

Стратегическа цел 5	Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура.
----------------------------	---

Формулираните стратегически цели са в тясно съответствие с целите на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2012-2022 г., с Националната програма за развитие: България 2020, Регионалният план за развитие на Южен Централен район 2014-2020 г. и Националната концепция за пространствено развитие 2013 – 2025 г.

Стратегическа цел 1.

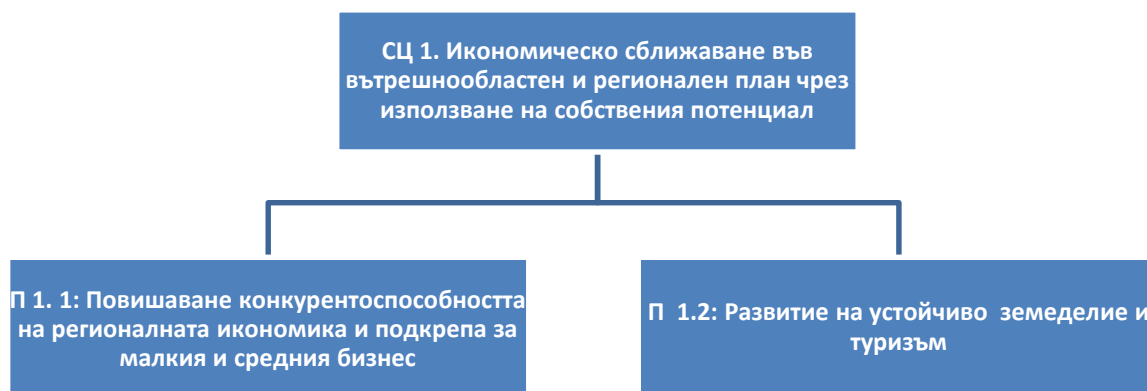
Икономическо сближаване на областно и регионално ниво чрез използване на собствения потенциал.

Стратегическа цел 1 се отнася до намаляване на диспропорциите в икономическото сближаване между Хасковска област и другите областите на ЮЦР, от една страна и между отделните общини на областта, от друга страна. Стратегическата цел се постига чрез максимално използване на наличния вътрешен потенциал – природен, икономически и социален.

Стратегическа цел 1 включва два приоритета:

Приоритет 1.1. Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика и подкрепа за малкия и средния бизнес

Приоритет 1.2. Развитие на устойчиво земеделие и туризъм

Приоритет 1.1. Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика и подкрепа за малкия и средния бизнес

Подкрепата за развитието на конкурентоспособна икономика цели постигането на устойчив икономически растеж има ключова роля за преодоляване на различията с другите области от ЮЦР. Стимулирането на икономическото развитие ще се осъществява чрез активизиране на собствените ресурси и съхраняване на собствената специфичност. Хасковска област има благоприятни възможности за развитие на икономиката благодарение на стратегическото и разположение между три държави.

На малките и средните предприятия се разчита да активизират развитието на регионалната икономика и да генерират икономически растеж – на основата на традиционни, както и на нови високотехнологични производства. МСП създават голяма част от brutния вътрешен продукт в областта, но и същевременно осигуряват заетост за населението. Създаването на подходящи условия за развитие на МСП ще засили използването на местния ресурс и развитие на местната икономика. Това е свързано с подкрепа на бизнеса за технологично обновяване и модернизиране, с достъп до и

използване на иновации и подобряването на бизнес инфраструктурата в производствените зони.

Специфична цел 1. Подкрепа за изграждане на местна бизнес инфраструктура

Дейностите, ще са ориентирани към подобряване на достъпа до инфраструктурни мрежи на територията на обособени производствени зони в областта като вътрешна мрежа от пътища и улици в производствената зона, водоснабдяване, канализация, пречистване на отпадъчните води, захранване с електрическа енергия, захранване с природен газ, достъп до интернет, осигуряване на достъп до логистични и складови услуги, свързване на зоната с републиканската пътна мрежа и жп мрежата на страната, където е необходимо и икономически възможно. Ще се обърне внимание на осигуряването на достъп до широколентов интернет, който да подпомогне въвеждането на нови технологии от предприятията в зоната и да съдейства за развитието на иновации и разработване на нови продукти.

Усилията ще бъдат насочени към подкрепа изграждането на нови и реконструкцията на съществуващи бизнес и производствени зони. Ще се стимулира създаването на бизнес инкубатори, бизнес центрове, индустриални и технологични паркове, регионални офиси за обслужване на инвеститори, които са важен фактор за привличане на инвестиции в най-големите промишлени центрове на областта-Димитровград, Хасково и Свиленград.

Специфична цел 2. Развитие на изследователската дейност и използване на иновации и нови технологии.

Внедряването на нови технологии и прилагането на иновации е най-сигурният път за повишаване на конкурентоспособността на Хасковска област. Този тип публични интервенции са с доказана устойчивост и способност за привличане на желани инвестиции, водещи до създаване на привлекателни работни места, задържане на човешкия капитал и генериране на регионален растеж.

Функциониращите предприятия на територията на областта, вкл. и в по-изостаналите части на областта, следва да положат усилия за запазване на позициите и предимствата си чрез възможността за реструктуриране, диверсифициране и развитие на предоставяните услуги. За тази цел ще се подкрепят дейности, свързани с внедряване на

нови и високотехнологични решения и насърчаване реализацията на пазарно ориентирани проекти. Ще се акцентира върху създаването на нови високопродуктивни и технологични предприятия, както и върху подпомагане въвеждането на системи за управление на качеството в предприятията.

Ще се подкрепят действия, които са в посока разширяване на сътрудничеството между ВУЗ извън областта и в областта, изследователските организации и предприятията на територията на района. Ще се подкрепи и създаването на ВУЗ с насоченост към местната икономика.

Специфична цел 3. Подкрепа на традиционни индустриални дейности и насърчаване използването на местните ресурси за икономическо развитие

В рамките на тази цел ще се насърчава развитието на специфични икономически сектори и традиционни икономически дейности с потенциал за растеж и бъдещо развитие на територията на Хасковска област, като се използват уникалните предимства на местната икономика и специализация. Съхраняването на регионалната идентичност е свързано с подкрепа и популяризиране за развитието на местни занаяти, винопроизводство и производство на специфични хранителни продукти и др., които изпитват временни затруднения, но имат висока добавена стойност и могат да доведат до повишаването на регионалната конкурентоспособност, както и до утвърждаване на уникалността на района.

Подкрепа ще получат и икономическите дейности, свързани с използване местните ресурси за производство на естествена коприна, чието производство е специфично за областта. В това отношение трябва да се подпомогне създаденият клъстер в текстилната промишленост и други клъстери в преработващата промишленост.

Приоритет 1.2. Развитие на устойчиво земеделие и туризъм

Развитието на двата отрасли е най-тясно свързано с местния потенциал- природен и културно-исторически. Земеделieto е сред основните и най-развити отрасли в Хасковска област. Пред развитието на туризма съществуват все още неефективно използвани резерви.

Специфична цел 1.2.1. Подпомагане на развитието на устойчиво и високоефективно земеделие

Област Хасково благодарение на природните дадености и производствен опит е на водещо място в страната по отношение необходимите условия и предпоставки за развитие на отрасъл земеделие.

Областта е сред първите в страната по размер на земеделските площи заети с трайни насаждения и най-вече с винени лозя. Отглеждането на винени сортове лозя се обуславя от изключително благоприятните почвено-климатични условия, като доказателство са добиваните висококачествени винени сортове грозде, служещи за суровина във винарската промишленост. Винопроизводството е поставено на промишлена основа, като основната част от преработвателните мощности са нови, реализирани, чрез проекти по Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. Тези нови окрупнени земеделски стопанства, в едно с преработвателните мощности ангажират немалко работна ръка и до голяма степен са структуроопределящи за икономиката на някои общини-Любимец, Ивайловград, Свиленград, Харманли и Стамболово.

Отрасъл винопроизводство в областта има своите огромни резерви за допълнително развитие. Това са многобройните собственици или ползватели на винени лозя от семеен тип – площи от порядъка 10-50 декара. Тези стопанства биха могли занапред да се възползват от безвъзмездно подпомагане чрез ПРСР 2014-2020г., като кандидатстват и реализират проекти за преработвателни мощности с малък капацитет. По този начин биха добавили пазарна стойност на суровината която произвеждат, а съответно и осигуряване на стабилни доходи за семействата и разкриване на работни места по регионите.

Необходимо е да се стимулира развитието на вертикалните интеграционни процеси между интензивните производства (лозарство, зеленчукопроизводство) и съответните преработващи единици с цел затваряне на веригата “земя - краен продукт” и развитие на регионални клъстери

След като потреблението на тютюни в световен и европейски мащаб се ограничава, а от там намаля и тютюнопроизводството, в областта се създават възможности за заетост чрез алтернативни дейности - билкопроизводство, алтернативно животновъдство. За разширяване на производствения спектър и предвид благоприятната пазарна конюнктура,

в областта трябва да се подпомогне отглеждане на т.н.черупкови видове-орех , лешник , бадем.

През новия програмен период се предвиждат безвъзмездни средства за възстановяването на съществуващи и направата на нови напоителни съоръжения и системи , които са задължителни за едно модерно и високопродуктивно земеделие.

В момента структурата на животновъдството в областта се определя основно от малките и средни ферми от семеен тип. В нормативната уредба за новия програмен период -национална и европейска се предвиждат редица облекчения и преференции за такъв тип стопанства - директни продажби от фермите ,фермерски търговски обекти или мобилни такива.

За областта като цяло еднозначно може да се каже за целия отрасъл селско стопанство-растениевъдство и животновъдство , че има изключително благоприятни условия за развитието им по биологичен начин, които ще бъдат подпомогнати.

Необходимо е да се отбележи , че за новия програмен период около една трета от всички средства които са отредени за земеделието ще са насочени към ползватели които прилагат агро-екологични практики.

Важно е да се акцентира върху мерки, свързани с ракетните площадки против градушки и използването на самолети за разпръскване на облаците.

Специфична цел 1.2.2. Насърчаване развитието на устойчив туризъм, базиран на природно и културно наследство

Отрасълът се развива като сериозна икономическа дейност, която диверсифицира икономиката на района и създава различни форми на заетост. Изключително важни предпоставки за развитие в тази посока за област Хасково са съществуващите и изграждащи се в момента инфраструктурни дадености- отлични транспортни връзки за територията на цялата страна , а така също преминаващите международни транспортни коридори изток-запад и север-юг.

Областта има значителен потенциал за развитие на различни форми туризъм – минерални извори, многобройни паметници на културното и историческото наследство, културни и развлекателни обекти в големите градове, природни ресурси и

забележителности, традиционни занаяти. Пълноценното им използване ще даде възможност за разнообразяване на туристическия продукт и включване на повече части от територията на района. Постигането на единна туристическа идентичност ще бъде основа за развитие на иновации и за създаване на позитивен имидж на района.

Необходимо е подпомагане развитието на следните видове алтернативен туризъм:

- Исторически туризъм - На територията на района потенциал за приоритетно развитие на културен туризъм има във връзка с недвижимите културни ценности с национална и международна известност - Тракийската гробница край с. Александрово; Тракийската гробница и византийска крепост в с. Мезек и др.
- Еко туризъм – свързан с наличието на високо биоразнообразие и редки видове, разбира се при подходящо управление на защитените територии и видове, което да гарантира опазването им и превръщането им в центрове за развитие на този вид туризъм.
- Балнеоложки – за това благоприятстват минералните извори на територията на с.Минерални Бани
- Селски туризъм – особено подходящ за развитие в Родопите и Сакар планина, където са съхранени културните традиции и има потенциал за развитие на биоземеделие.
- Приключенски и екстремн туризъм – подходящ за развитие по склонове на Родопите, р. Марица и яз. Ивайловград
- Винен туризъм – подходящи условия за развитието му съществуват в Любимец, Ивайловград, Свиленград ,Харманли ,Стамболово.
- Риболовен туризъм – в съчетание с природните дадености този вид туризъм е подходящ за развитие по р. Марица, Арда, Тунджа, яз. Ивайловград и по многобройните микроязовири и по- малки речни артерии.

Важна задача е и опазването и валоризация на недвижими, движими и нематериални културни ценности в област Хасково. Това са дейности по опазване, цифровизация, социализация, експониране и популяризиране на недвижими, движими и нематериални културни ценности на територията на областта; изграждане и реконструкция на инфраструктурата за достъп до и около обектите на културно и природно наследство вкл. за хора в неравностойно положение, създаване на охранителни

зони, определяне режим на ползване, създаване на правилници за управление и експлоатация; реставрация и консервация на недвижими културни ценности от архитектурното наследство в градската среда.

Ще се подкрепя създаването на регионален туристически продукт, провеждането на маркетингови проучвания, подпомагачи създаването на регионален туристически продукт, разработване на бранд стратегии за Хасковска област, отразяващи културната му специфика, обичаи и традиции и културни събития, които имат периодичен характер - фестивали, музикални дни, театрални дни, дни на поезията и др. Интегрирането в регионален туристически продукт на известни недвижими културни ценности, природни забележителности, на характерни за района представители на флората и фауната, на местни обичаи, представени като туристическа атракция и културни събития ще засили интереса на туристите към района и ще създава позитивен имидж и популярност.

За популяризиране на туристическите продукти в областта от голямо значение е създаването и насърчаване на развитието на регионални и местни туристически асоциации и партньорството между тях и между общините в района, тъй като по този начин може да се постигне допълняемост на туристическите атракционни и предлагане на туристически пакети. Ще се подкрепят значими културни прояви като Фестивала на коледарската песен и обичаи в гр. Хасково, Националните дни на поезията “Пеньо Пенев” в Димитровград и др.

Стратегическа цел 2

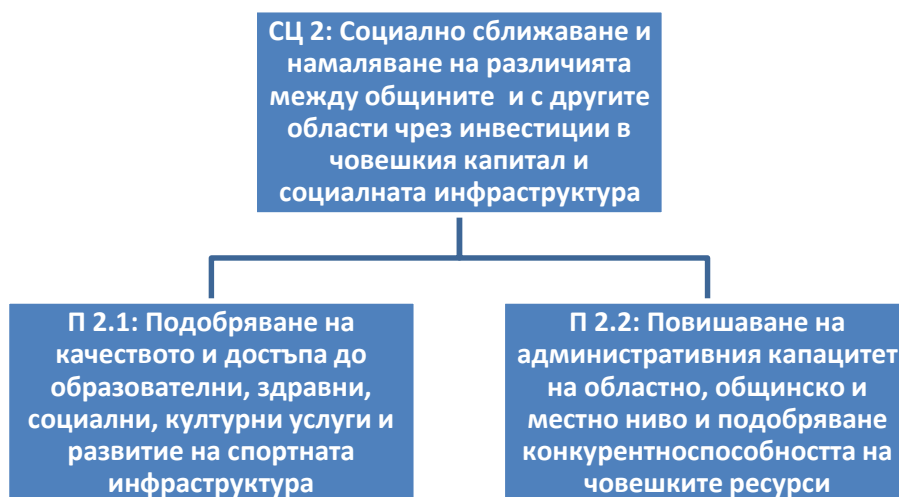
Социално сближаване и намаляване на различията между общините и с другите области чрез инвестиции в човешкия капитал и социалната инфраструктура

Стратегическа цел 2 се отнася до социалното сближаване, отново на междуобластно ниво в рамките на ЮЦР и на междуобщинско равнище в пределите на Хасковска област. което е резултат от икономическото сближаване - повишаване на стандарта на живот и качеството на човешкия капитал.

Стратегическата цел се изпълнява посредством следните приоритети:

Приоритет 2.1: Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и развитие на спортната инфраструктура

Приоритет 2.2: Повишаване на административния капацитет на областно, общинско и местно ниво и подобряване конкурентноспособността на човешките ресурси

Приоритет 2.1: Подобряване на качеството и достъпа до здравни, социални, образователни и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура.

Подобряването на качеството и достъпа до здравните, социалните, образователните, културните и спортни услуги е от важно значение за цялостното развитие на района и особено в по-изостаналите общини, тъй като води до намаляване на вътрешнообластните различия. Въпреки предприетите усилия, все още е налице сериозно изоставане в предлаганите услуги, което изисква нови по-енергични действия.

Специфична цел 2.1.1: Подобряване на качеството и достъпа до здравни и социални услуги

С цел подобряване качеството и достъпа до качествени здравни и социални услуги ще се предприемат мерки, свързани с реконструкция, обновяване и оборудване на лечебни и здравни заведения със специален акцент върху: създаване на високотехнологични звена за диагностика и лечение на социално-значими заболявания; подобряване на материалната база и обновяване на медицинската апаратура в хемодиализните структури. Тези мерки се очаква да се постигне подобряване качеството на медицинското обслужване и на здравната инфраструктура. С цел по-бърз достъп на

населението до специализирани лечебни заведения, ще се поддържат инвестиции, свързани с подмяна на автомобилния парк и апаратура, както и извършване на ремонти в системата за спешната медицинска помощ. От значение за развитие на пограничните територии в областта ще бъде споделеното използване на инфраструктура за социални и здравни услуги в пограничните населени места.

По отношение на специализираните институции за предоставяне на социални услуги на възрастни хора, както и на деца, ще се подкрепят инвестиции в подобряване на условията и услугите в тях. Това ще доведе до повишаване на ефективността на социалните услуги и до оптимизирането им в рамките на политиката за деинституционализация.

Специфична цел 2.1.2: Подобряване на качеството и достъпа до образователни и културни услуги

Тази специфична цел ще е насочена към дейности имащи за цел към подобряване качеството на образователната инфраструктура - строителство, реконструкция, ремонт и оборудване на образователни институции – детски ясли и градини, основни и средни училища, (напр. учебни зали, библиотеки, лаборатории, учебни корпуси, интернет връзки), включително прилагане на мерки за енергийна ефективност. Ще се подкрепят мерки за комплексно пространствено и физическо интегриране на обектите на образователната инфраструктура в населените места.

Осигуряването на равни възможности за образование, включително за лица в затруднено социално и неравностойно положение, е важен елемент на политиката за осигуряване на условия за качествено образование и за мотивация на младите хора за участие в образователния процес. Основен принос в тази насока ще има прилагането на някои от ключовите мерки на реформата в предучилищното и училищното образование: включване в задължително предучилищно образование и на 4-годишните деца от учебната 2016/2017 г.; разширяване на възможностите за целодневна организация на учебния ден до VII клас; оптимизиране на самостоятелната и индивидуалната форма на обучение; прилагане на дистанционната и въвеждане на комбинирана форма на обучение, което ще гарантира повече възможности за достъп за различни категории лица и превенция на отпадането и ранното напускане и др. По тази цел се предвижда и подкрепя за изграждане

на инфраструктура за достъп до образователните институции на хора в неравностойно положение.

Ще се поддържат дейности, свързани с осигуряване на достъп на повече лица до системата за висше образование, като например утвърждаването на гъвкави форми на обучение, стимулирането на мобилността в системата на образованието, младежта и науката и др. Подкрепа ще получи и необходимостта от развитие на висшето образование в областта и създаване на ВУЗ.

Дейностите по подобряване на достъпа до културни услуги включват реконструкция и модернизация на културна инфраструктура - читалища, музеи, опери, театри, концертни зали, библиотеки, фондохранилища и др. включително чрез обновяване на библиотечен фонд и експозиции и др.; модернизирание на образователната инфраструктура на училищата по изкуства и култура; дейности на НПО, свързани с развитие на културни и творчески дейности.

Специфична цел 2.1.3: Подобряване на качеството и достъпа до спортна инфраструктура

В съответствие с държавната политика за осигуряване на условия за подобряване на физическата активност на населението, което ще има и положителен ефект за подобряване на здравния му статус, дейностите по тази цел предвиждат ремонт и модернизирание на съществуващата, както и изграждане на нови обекти на спортната инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време. Косвено тези дейности ще допринесат за подпомагане на регионалната икономика, чрез разкриване на нови работни места в населените места.

Приоритет 2.2: Повишаване на административния капацитет на областно, общинско и местно ниво и подобряване конкурентноспособността на човешките ресурси

Укрепването на експертния капацитет и компетенциите на областните и местни институции за разработване и реализация на регионалната политика, както и за управление на проекти е условие за постигане на стратегическите цели, заложи в Стратегията за развитие на област Хасково. Подобряване на качеството на човешките ресурси е важно предимство за развитие на тяхната конкурентноспособност при търсенето на реализация.

Подобряването на качеството на предлаганите административни услуги от общинските и областните администрации за гражданите и бизнеса е фактор за привличане на инвеститори и за повишаване на качеството на живот в отделната община или област.

Специфична цел 2.2.1: Укрепване на административния капацитет на областните и местните власти

Специфичната цел ще се реализира чрез изпълнението на мерки и дейности, насочени към подобряване на процесите на планиране на регионалното и местно развитие, програмиране и осъществяване на ефективна областна координация между инструментите за подпомагане на регионалното развитие. Предвиждат се и мерки за изграждане на по-добри междуобщински партньорства за мобилизиране на потенциала и постигане на целите и приоритетите на политиката за регионално развитие.

Наред с това ще се подкрепят дейности за: партньорство между публичния и частния сектор; изграждане на местни партньорства за развитие и насърчаване на сътрудничеството между администрацията, неправителствения сектор и бизнеса за решаване на местни проблеми; развитие на партньорството, координацията и сътрудничеството на регионално и местно ниво по отношение управлението и реализацията на цялостния програмен цикъл на инвестициите за развитие; изграждане на публично-частни партньорства за изготвяне и изпълнение на регионални и местни планове и програми; повишаване на уменията за подготовка, управление и контрол на програми и проекти за постигане на по-висока усвояемост и по-висока ефективност на усвоените ресурси; въвеждане на модерни форми за административно обслужване на бизнеса и гражданите и осигуряване на достъпни обществени услуги.

Ще се изпълняват дейности за устойчиво и хармонично устройствено планиране и осигуряването на по-добри условия за инвестиционния процес, като се актуализират съществуващите и разработят нови устройствени схеми и планове, които да гарантират комплексно, интегрирано и устойчиво развитие на населените места, чрез насърчаване на полицентрично и балансирано териториално развитие и благоустрояване на градската среда.

Специфична цел 2.2.2: Повишаване на конкурентностоспособността на човешките ресурси

Подобряването на знанията и уменията на работната сила и инвестициите в човешките ресурси са средство за постигане на повече и по-качествени работни места и интегриране на възможно най-голям брой хора към пазара на труда. Това води до повишаване на производителността на труда, от една страна, и до постигане на по-висока конкурентоспособност на икономиката, от друга. В този аспект ще се подкрепят дейности, свързани с насърчаване на ученето през целия живот; подобряване на професионалната подготовка на заетите и придобиване на практически опит от учащите през време на обучението; чуждоезиково обучение и обучение по ИКТ; намаляване на безработицата сред рисковите групи на пазара на труда; насърчаване на младежката и женската заетост; преквалификация на заетите в отрасли в процес на реструктуриране и придобиване на компетентности в съответствие с пазара на труда; въвеждане на съвременни изисквания за обучение и квалификация на кадрите в сферата на туризма и система от стимули за намаляване на текучеството в бранша.

Осигуряването на баланс между търсенето и предлагането на знания и умения е от съществено значение за адаптиране на работната сила към потребностите на пазара на труда, за посрещане на структурните промени в икономиката, за правилното насочване на инвестициите в образование и обучение към търсени професии. Ще се насърчават мерки за подкрепа на партньорството между образователните институции, местните власти, бизнеса и синдикатите за задоволяване в по-добра степен на местните и регионални нужди от професионални кадри в различните сфери на икономиката; за стимулиране развитието на предприемачеството и самонаемането.

Стратегическа цел 3

Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността в областта и качеството на средата в населените места

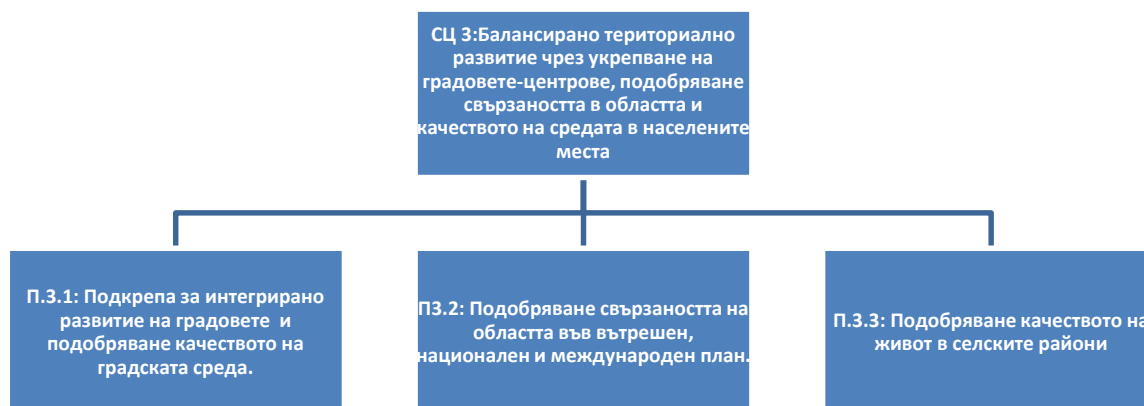
Стратегическа цел 3 предвижда балансирано териториално развитие на Хасковска област, като залага на укрепване и засилване ролята на градовете, както и на подобряване на транспортната свързаност в рамките на областта и повишаване на качеството на живот в селските райони.

Стратегическата цел се изпълнява посредством следните приоритети:

Приоритет 3.1. Подкрепа за интегрирано развитие на градовете и подобряване качеството на градската среда.

Приоритет 3.2. Подобряване свързаността на областта във вътрешен, национален и международен план.

Приоритет 3.3. Подобряване качеството на живот в селските райони.

Приоритет 3.1: Подкрепа за интегрирано развитие на градовете и подобряване качеството на градската среда.

Специфична цел 3.1.1. Интегрирано градско развитие.

През последните години европейската политика на сближаване прие нов подход на интегрирано устойчиво регионално развитие, който обвързва политики за икономическия растеж, конкурентоспособност и опазване на околната среда. Целта е да се подобрят условията на живот като се обнови градската среда и се улесни достъпа до публични услуги.

Политиките за интегрирано и устойчиво градско развитие стимулират градове-центрове от високите йерархични нива съгласно структурата, предложена в НСРР 2012-2022, като основни урбанистични полюси на растеж и развитие. На територията на област Хасково това са градовете: Хасково и Димитровград. Ще се подкрепят дейности в зоните на въздействие, определени в интегрираните планове за градско възстановяване и развитие /ИПГВР/, като: подкрепа за създаване на нови зони с потенциал за развитие, рехабилитация на стари производствени зони, подобряване на жилищната среда,

модернизация на водопроводната мрежа, благоустрояване на публичните пространства (обновяване на паркове, зелени площи, детски площадки, велоалеи, улично осветление и др.), подобряване на достъпа до публични услуги (образование, здравеопазване и социални услуги), включително за хора с увреждания, мерки за енергийна ефективност, производство на енергия от ВЕИ в градска среда, развитие на интегриран екологичен градски транспорт, рехабилитация и реконструкция на градски улични мрежи и въвеждане на енергоефективно улично осветление и други мерки за повишаване на сигурността и предотвратяване на престъпността, газифициране, подобряване чистотата на атмосферния въздух и др.

Въвеждането на екологосъобразни системи и технологии за градския транспорт в големите градове ще спомогне за преодоляване на проблемите със замърсяването на градската среда, където тези проблеми са най-критични.

Специфична цел 3.1.2. Стимулиране ролята на малките градове

За развитието на областта е от значение да се балансира големият контраст между Хасково и Димитровград и останалата територия, като се стимулират градовете, потенциални центрове на растеж и се намали до известна степен неравномерното развитие на селищната мрежа на района по отношение на по-големите градове.

Мрежата от малки градове, исторически наложили се като центрове с традиции в обслужването на съседните селски територии и с успешно градско развитие и градски облик, е развита равномерно на територията на района. Те имат организираща роля за околните селски райони. Населението от селата ще намира в тези градове работни места и услуги от периодичен характер в сферата на здравеопазването, образованието, културата, а също и в търговското и битовото обслужване. В Националната концепция за пространствено развитие тези градове формират четвъртото йерархично ниво на градските центрове. За територията на област Хасково това са градовете: Свиленград и Ивайловград.

Приоритет 3.2. Подобряване свързаността на областта във вътрешен, национален и международен план.

Инфраструктурната свързаност допринася за повишаване на икономическото развитие чрез мобилизиране потенциала на териториите, за облекчаване на достъпа до

основни услуги и дейности в областта. Свързаността на Хасковска област в национален и международен план подобрява достъпа до пазари на стоки и услуги, осигурява движението на хората и мобилността на работната сила.

Специфична цел 3.2.1. Подобряване на пътната инфраструктура

Подобряването на свързаността на района в национален и европейски план зависи пряко от усъвършенстване на мрежата на коридорите от трансевропейската транспортна мрежа и на друга транспортна инфраструктура от европейско и национално значение. Това е от особено важно значение за най-големите градове в областта и тяхната обвързаност с европейските градове. За подобряване свързаността в национален план значение има доизграждане и на АМ „Марица” и пътища I клас в областта.

За постигането на по-добра свързаност от особено значение е подобряването на мрежата от пътища от II и III клас – доизграждане и рехабилитация. В този аспект ще се подкрепят дейности за подобряване на транспортното обслужване на населените места, отдалечени от по-големите градски центрове, като действията за подобряване състоянието на пътната мрежа се съчетаят с подобряване на обществения транспорт.

Дейностите по тази цел предвиждат реконструкция и изграждане на общинската пътна мрежа, осигуряваща и подобряваща достъпа до местата за предоставяне на публични услуги, до недвижими културни ценности и събития, до места за рекреация и туризъм, туристически обекти, до производствени и бизнес зони.

Специфична цел 2. Осигуряване на ширококолов пътен достъп

В средно и слабо населените селски райони ниската степен на ширококолов пътен достъп поставя населението в неравностойно положение – общини Минерални бани, Симеоновград, Стамболово, Ивайловград, Тополовград. За преодоляване на тези различия е целесъобразно осигуряване на ширококолотова свързаност на първо място за нуждите на държавни ведомства и обществени институции като кметства, читалища, училища и др., създаване на свободни безжични зони около обществени сгради и институции. В населените места в селските райони е целесъобразно изграждане на обществени компютърни зали, на безжични зони около тях и/ли осигуряване на интернет достъп в читалищата и др.

Приоритет 3.3. Подобряване качеството на живот в селските райони

Специфична цел 3.3.1. Подобряване качеството на живот в селските райони

За овладяване и ограничаване на негативните тенденции на обезлюдяване и социален и икономически спад в селските райони, както и за намаляване на вътрешнорегионалните различия в област Хасково, е необходимо целенасочено да се стимулира развитието на селата. Дейностите, които ще се подкрепят по този приоритет, са свързани с: доизграждане и модернизиране на местната техническа инфраструктура (общински пътища и мостове, улична мрежа, водоснабдителни и канализационни системи), обновяване и благоустрояване на селата (тротоари, площади, осветление, зелени площи), предлагане на базови публични услуги, инвестиции в образователна, социална, здравна, културна и спортна инфраструктура, опазване на културното и природно наследство в населените места, развитие на туризма, подобряване на достъпа до интернет и др.

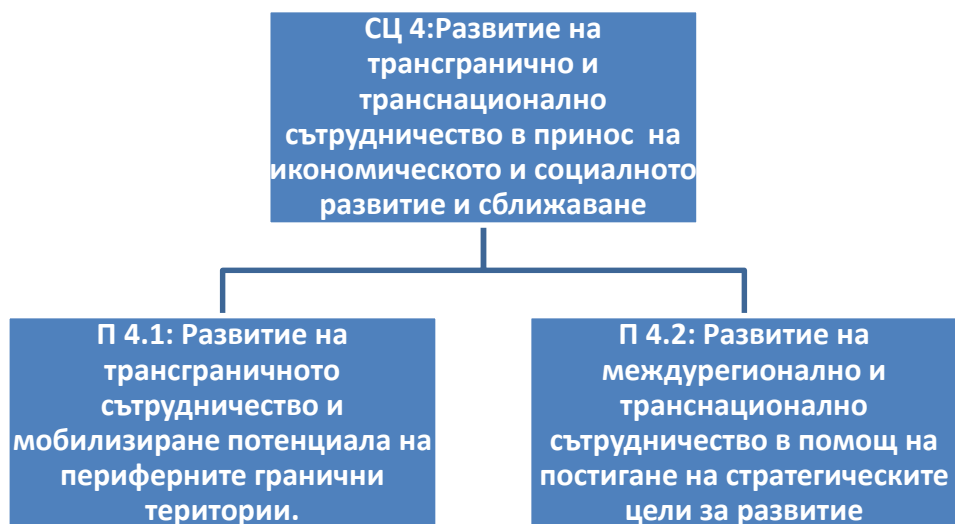
Стратегическа цел 4

Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество в принос на икономическото и социалното развитие и сближаване.

Стратегическа цел 4 се отнася до широкото използване и развитието на предимствата на териториалното сътрудничество, особено в изостаналите територии на областта с цел усвояване на добрите практики на други райони, области и общини. Стратегическата цел се изпълнява посредством следните приоритети:

Приоритет 4.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.

Приоритет 4.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество в помощ на постигане на стратегическите цели за развитие

Приоритет 4.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии

Специфична цел 4.1.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.

Трансграничното сътрудничество е възможност за подобряване развитието на граничните и периферни райони и за разрешаване на специфичните им проблеми. Сътрудничеството между граничните райони като средство за насърчаване на инвестициите, за развитието на бизнеса и туризма, за опазването на природните ресурси, съдейства за повишаване привлекателността им за хората, които живеят и работят там, както и за засилване на интереса на стратегическите инвеститори към тези райони.

Областите на въздействие, които подкрепя специфичната цел обхващат разработване и изпълнение на съвместни проекти и инициативи между периферните гранични райони, насочени към: подобряване качеството на живот и работната среда; подобряване достъпа до основните публични услуги; създаването на възможности за повишена регионална конкурентоспособност и устойчиво развитие; подобряване на ключови инфраструктурни връзки – пътна и железопътна мрежа; развитие на съвместни туристически и културни инициативи; съвместно управление на природните ресурси и особено създаването на трансгранични защитени природни територии, преодоляване на рисковете и опазване на околната среда; сътрудничество в областта на здравеопазването и социалните услуги; сътрудничество между научно-изследователски, технологични и академични институции и бизнес организации и др.

Приоритет 4.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество в помощ на постигане на стратегическите цели за развитие

Специфична цел 4.2.1. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество в помощ на постигане на стратегическите цели за развитие

Междурегионалното и транснационалното сътрудничество стимулира трансфера на опит и добри практики между публични институции, фирми и неправителствени организации, чрез реализирането на проекти от общ интерес и създаването на транснационални мрежи в областта на околната среда, транспорта, комуникациите, информационните технологии. Основна цел е постигането на икономически растеж и устойчивост чрез насърчаване на икономическия, културния и социалния обмен.

Интервенциите по приоритета подкрепят проекти за обмен на опит и знания между представители на местните и регионални власти, трансфер на добри практики в устойчивото развитие на селските и градските райони, както и партньорства и съвместни действия по въпроси от стратегическо значение - насърчаване на иновациите и предприемачеството, опазване и подобряване на околната среда, повишаване на достъпността с цел повишаване качеството на процесите на териториална, икономическа и социална интеграция.

Стратегическа цел 5

Запазване и подобряване качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура

Бъдещото икономическо развитие на област Хасково задължително трябва да се осъществява в синхрон с приоритета за намаляване негативните въздействия върху околната среда и по-ефективно използване на ресурсите, заложен в Стратегия „Европа 2020” на ЕС и в редица други европейски стратегически документи. Новите акценти в планирането до 2020 г. изисват отчитане на глобалните екологични цели в процеса на стратегическо планиране, включване на мерки, насочени към адаптирането на районите към климатичните промени и ориентация към нисковъглеродна икономика във всички сектори на развитие.

Резултатите от социално-икономическия анализ на ОСР показват наличие на определени дефицити в тази сфера. Областта е в потенциален риск от последиците от

климатичните промени. Канализационната мрежа е недостатъчно добре изградена. Делът на населението, обслужвано от ПСОВ е нисък. Изградената водоснабдителна инфраструктура е амортизирана и води до големи загуби на вода. Биологичното разнообразие е високо и това поставя изисквания към неговото съхраняване.

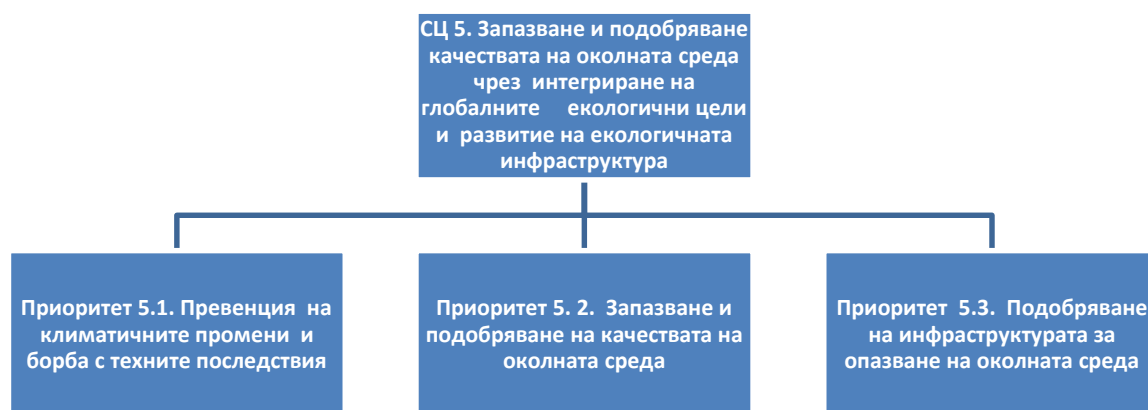
В този аспект настоящият приоритет е насочен към доизграждането и модернизацията на инфраструктурата за опазване на околната среда, включително ВиК мрежи, пречистването на отпадъчните води и подобряването на системата за управление на битовите отпадъци, опазване на компонентите на околната среда, биологичното разнообразие, както и към предприемането на мерки за подобряване на енергийната ефективност и за превенция от рискове породени от неблагоприятни природни процеси и явления.

Стратегическата цел се изпълнява посредством следните приоритети:

Приоритет 5.1: Превенция на климатичните промени и борба с техните последствия

Приоритет 5.2: Запазване и подобряване на качествата на околната среда

Приоритет 5.3: Подобряване на инфраструктурата за опазване на околната среда

Приоритет 5. 1. Превенция на климатичните промени и борба с техните последствия

Борбата с природните процеси и явления, резултат от климатичните промени които въздействат негативно на икономиката и застрашават здравето и живота на хората е важна приоритетна област. Съответно, най-засегнатите от това дейности вероятно ще бъдат земеделието, горското стопанство, рибарството, енергетиката и туризма. Неутрализирането на тези въздействия може да се води по две линии – чрез превенция с

която се цели ограничаване на по-нататъшното развитие на климатичните промени и чрез борба с техните последици. Това са и ключови приоритети в ЕС. Климатичните промени предизвикват покачване на температурите на въздуха, увеличаване на засушаванията, влошаване на условията на вегетация на повечето традиционни култури в областта, увеличаване честотата и разрушителната сила на наводненията и градушките, активизация на свлачищата, влошаване на туристическият климат. За ограничаване на размера на климатичните промени най-важно действие е намаляване на емисиите на парникови газове чрез преминаване към нисковъглеродна икономика. Другата линия на противодействие изисква планирането и прилагането на мерки за ограничаване на вредното влияние на негативните процеси и явления предизвикани от климатичните промени.

Специфична цел 5.1.1. Превенция на климатичните промени чрез подкрепа за преминаване към нисковъглеродна икономика и интелигентна мобилност

За да успее да премине към нисковъглеродна, ефективно използваща ресурсите икономика, икономическото развитие на областта трябва да е насочено намаляване на емисиите на въглероден диоксид, постигане на структурна промяна към по-малко ресурсоемки продукти и услуги, за спестяване на енергия в сградите и електрическите мрежи, както и за нискоенергийни и по-ефективни транспортни системи.

Потенциалът на региона по отношение на възобновяемите източници на енергия е много голям – най-вече за използване енергията на слънцето и вятъра. В това отношение е налице значителен резерв за усвояване.

Енергийната ефективност може да намали емисиите парникови газове с повече от една четвърт. Част от дейностите са насочени към повишаване на енергийната ефективност в обществения сектор и жилищния сектор и включват подобряване на енергийната ефективност, включително използване на възобновяема енергия и компоненти и системи (напр. интелигентно замерване, интелигентно осветление, силова електроника, микрогенериране на енергия и др.) което може да допринесе директно върху намаляването на загубите и използването на енергия в обществени (училища, болници, административни офиси) и жилищни сгради.

Сред приоритетите на ЕФРР за периода 2014 – 2020 г. е и разработване на екологосъобразни и нисковъглеродни транспортни системи и насърчаване на устойчиво

развита градска мобилност и използване на метанови превозни средства, електромобили. Подкрепата за електрификацията на градската мобилност и градския транспорт, чрез въвеждане на местни преференции и изграждане на зарядна инфраструктура за електромобили би допринесло за изпълнение на специфичната цел. В селско стопанското производство трябва да се вземат мерки за производство на енергия от земеделска биомаса, за устойчиво управление на горите и залесяване на неземеделски територии. При управлението на отпадъци важна задача е намаляване на метановите емисии от депата и оползотворяване на енергията от биогаз.

Специфична цел 5.1.2. Адаптация към последиците от климатичните промени

Адаптацията включва всички дейности насочени към подготовка за справяне с неизбежните въздействия от климатичните промени. Областта е сред най- рисковите региони в Европа по риск от уязвимост от наводнения вследствие на климатичните промени. За да се осигури икономическа и социална стабилност и развитие на област Хасково в дългосрочен план е необходимо да се планират дейности, осигуряващи адаптирането на района към климатичните промени и редуциране на природните рискове до допустими нива, както и да се стимулират научните изследвания за прогнозиране на регионалното и местно въздействие на климатичните промени.

Дейностите, които се предвижда да бъдат реализирани, са насочени към създаване и непрекъсната актуализация на база данни за рискови зони, изграждане на системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони, почистване на корита на реки и изграждане на защитни съоръжения, изследване на последиците от промените в климата, изграждане на съоръжения за борба с ерозията, залесяване на обезлесени участъци, устойчиво използване на земите и др.

Важно място следва да се отреди на мерките, свързани с възстановяването на хидромелиоративните системи и провеждане на противоерозионни мероприятия, в т.ч. създаване на горските масиви чрез залесяване и повишаване качествата на горските култури, като фактори за противодействие на наводненията и вредното въздействие на климатичните промени.

Приоритет 5.2. Запазване и подобряване на качествата на околната среда

Хасковска област се характеризира със сравнително добре запазена околна среда, но и с наличие на определени средно интензивни проблеми. Запазване на качествата на околната среда и най-вече на високото биологично разнообразие е важна задача, целяща резервация и за следващите поколения на природните ценности и възможност за тяхното екологосъобразно използване. Решаване на по-значимите проблеми свързани със замърсяването на околната среда ще доведат и да повишаване качеството на живот в областта – изискване включено във формулираната визия за развитие.

Специфична цел 5.2.1. Ограничаване на последиците от индустриални и битови замърсявания

Въпреки, че по-голяма част от територията на областта е с добри и много добри качества на атмосферния въздух в общините с най-голям брой население са формирани зони в които ГОП са превишени – общини Хасково и Димитровград. Те се числят към Югоизточен РОУКАВ. С влошени качества на атмосферния въздух са и отделни части от общините Симеоновград и Харманли, които попадат под негативното въздействие на дейността на енергиен комплекс ”Марица – изток”. Определени проблеми съществуват и при качеството на природните води замърсени от индустриални и битови замърсители, както и при почвената покривка подложена на ерозийни процеси и замърсяване.

В тази насока дейностите по тази специфична цел ще са насочени към намаляване на общите годишни емисии на серен диоксид, към разработване и изпълнение на (общински) програми за управление на качеството на въздуха в районите с нарушено качество на въздуха, към повишаване употребата и насърчаване на производството на екологично чисти горива, ликвидиране на замърсяванията на земите и тяхната рекултивация и др.

Като цяло реализацията на дейностите ще доведе до превръщането на околната среда в по-здравословна за хората, които живеят и се трудят в районите с нарушено качество на въздуха в района.

Специфична цел 5.2. 2. Опазване и поддържане на биологичното разнообразие

Дейностите по тази цел ще включват разработване и актуализиране на планове за управление на защитени територии и на защитени зони по Натура 2000. Важен елемент от цялостната дейност е картирането на природни местообитания и видове, предмет на опазване в зоните по Натура 2000, поддържане на благоприятно природозащитно състояние на природните местообитания, осъществяване на мониторинг за установяване на промени, с оглед инициране на природозащитни мерки.

Друга дейност, която ще получи подкрепа, е разработването на планове за действие за застрашени животински и растителни видове, както и опазването, поддържането и възстановяването на местообитания и видове в района.

Биоразнообразието е не само природно богатство, но и потенциал за бъдещото развитие на област Хасково. Защитените видове на флората и фауната ще се популяризират като символи на района, които да засилват интереса към него. Създаването на подходящи условия за наблюдение на редки и застрашени видове и привличането на лимитиран брой туристи, ще създаде поминък за местното население и ще изгради позитивно отношение към опазването и доброто управление на защитената зона.

Приоритет 5.3. Подобряване на инфраструктурата за опазване на околната среда

От извършения анализ е видно ,че недостатъчно е развита инфраструктурата целяща опазване на околната среда. В това отношение с най- сериозни дефицити се очертават изградеността на водопроводната и канализационна мрежа, амортизираното състояние на съоръженията, недостатъчната изграденост на пречиствателни станции за отпадни води и необходимостта от съвременна система за управление на отпадъците и рекултивация на нарушените от тази дейност терени.

Специфична цел 5.3.1. Реконструкция и доизграждане на ВИК мрежата и на пречиствателните станции за питейни и отпадни води

Водоснабдителната мрежа в голям брой от по- малките населени места е силно амортизирана и има належаща нужда от цялостна модернизация. През топлото полугодие в отделни селища е налице и режим на водоподаването. Като добавим към това и необходимостта от подобряване на качеството на подаваната вода в редица населени

места, проблемът става още по-остър. Дейностите по тази специфична цел са насочени към изпълнение на мерките, залегнали в Стратегията за ВИК инфраструктурата за изграждане на нови и реконструкция на съществуващи водоснабдителни мрежи, като в резултат от осъществяването им ще се подобри качеството на средата за живот в района. Мерките включват изграждане на водоснабдяване в неводоснабдените селища, в районите с туристически потенциал, в зоните за развитие на бизнес, рехабилитация на съществуващите мрежи, изграждане на пречиствателни станции за питейна вода и изграждане на нови водохващания.

Канализационната мрежа е недостатъчно изградена в областта. Подобна е изградеността на ПСОВ. Насочването към проблемите свързани с канализационната мрежа е пряко следствие от необходимостта за областта и от целите на Стратегията „Европа 2020” за подобряване управлението на водния цикъл и е в съответствие със Стратегията за изграждане на канализационни системи и пречиствателни станции за отпадъчни води в населените места над 2000 е.ж. Дейностите ще включат и изграждане на биологично стъпало на пречиствателни станции за отпадъчни води за всички агломерации с над 2000 еквивалентни жители и на стъпало за отстраняване на биогенни елементи (азот и фосфор), на пречиствателни станции за отпадъчни води за агломерации над 10 000 е.ж., които заустват пречистените отпадъчни води в чувствителни зони. Предвижда се изграждане на регионални центрове за третиране/компостиране на утайки генерирани от ПСОВ. Посочените дейности са свързани с изпълнение на националните ангажменти по осигуряване на прилагането на европейското законодателство в областта на околната среда. Работата в насока изграждане на ПСОВ е свързано с намаляване на емисиите и количеството на непречистени води, зауствани във водни обекти и като следствие от това за в бъдещи периоди подобряване състоянието на водите във водните обекти.

Специфична цел 5.3. 2. Оптимизация на системата за управление на отпадъците

Дейностите са насочени към комплексното решаване на проблемите, свързани с отпадъците в областта. Целта е да се ограничи вредното им въздействие върху здравето на хората и околната среда и същевременно да се премине към повторната им употреба, с което ще се намали ползването на първични природни ресурси. Предвижда се разработване на програми, чрез които да се намали драстично количеството на отпадъците и въвеждане на модерни схеми на управлението им, което от своя страна ще допринесе за

намаляване на емисиите на парникови газове в района. Битовите и строителните отпадъци ще бъдат сепарирани, рециклирани и използвани отново.

Системата за сметосъбиране работи относително добре в градовете в района, но в голяма част от селските райони тя не функционира ефективно и това води до поява на нерегламентирани сметища и увреждане на околната среда.

Към момента на територията на района са построени в съответствие с изискванията на Директива 1999/31/ЕС и се експлоатират общо 2 броя регионални депа – в Харманли и Хасково.

Подобряването на системата за сметосъбиране и въвеждане на по-ефективна система за управление на отпадъците е важна задача в областта. Подобряването на управлението на отпадъците ще се отрази изключително благоприятно на развитието на туризма и ще допринесе за подобряване качеството на средата в малките населени места.

2. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на ОСР

Областната стратегия управлява развитието на териториалната общност, но не управлява пряко ресурси. Целите на стратегията ще се реализират от съвкупността на ресурсите, инвестирани в област Хасково по линия на национални секторни проекти, общински планове и частни инвестиции. На този етап се прави прогнозен разчет за общата финансова рамка, обхващаща обема на необходимите финансови средства, за да се постигнат заложените цели. Тази рамка визира средствата за целия програмен период 2014-2020 г. Те са разпределени по приоритети и по години.

Определените индикативни стойности посочват само необходимите нива на финансиране за постигане на стратегическите цели и изпълнение на приоритетите на стратегията, без да имат пряко отношение към реалното разпределение на ресурсите в областта на регионалната политика по оперативни програми и фондове.

Основните източници за публично финансиране на регионалното развитие са:

- Фондове на ЕС (ЕФРР, ЕСФ и кохезионния фонд);
- Национално финансиране (републикански, общински бюджети, както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, държавни и общински предприятия, фондации, асоциации, сдружения и др.);

- Частни инвестиции (включени са само като прогнозируем обем в ПЧП)
- Средства от международни финансови институции;

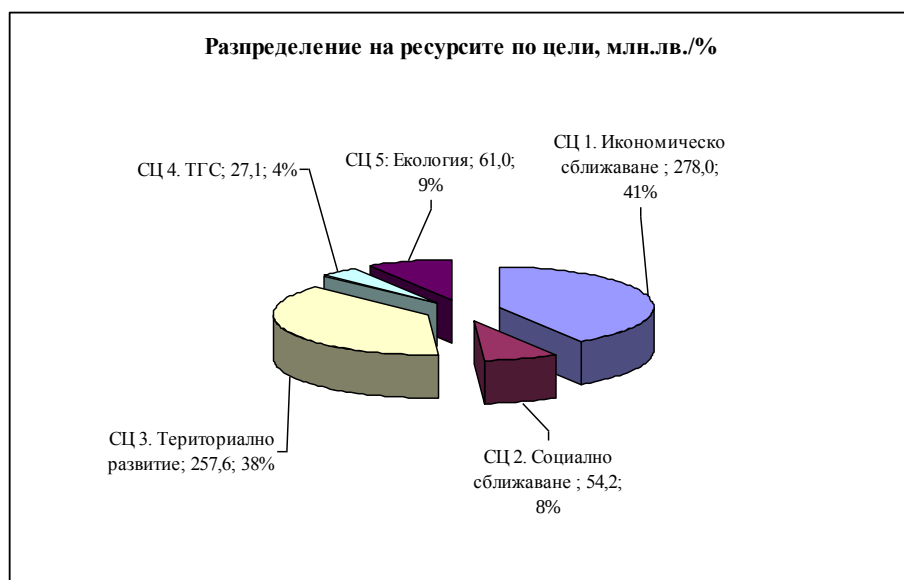
Основната маса от финансови средства се формира от първите два източника – средства от фондове на ЕС и национално публично финансиране. Средствата от международни финансови институции, имащи предимно характер на заемни средства, са в допълнение на първите два източника. Финансовите разчети са съобразени и с прогнозируемите параметри на държавния бюджет за съответната година и на определените разходни тавани по тригодишната бюджетна прогноза. Средствата от други национални публични фондове и предприятия (като ФЛАГ и ПУДООС) са представени, като е използван досегашния им опит за предоставяне на средства за преки инвестиции в проекти за развитие или под формата на кредити и мостово финансиране с краткосрочен характер. Подобен подход е използван и за прогнозиране на ресурсите, които могат да бъдат предоставени по линия на международни финансови институции (ЕИБ, ЕБРР) в средносрочен до дългосрочен план, включително чрез специализирани инструменти за финансов инженеринг в рамките на ЕС по примера на JASPERS, JEREMIE, JESSICA. Прогнозираният принос на последните е 2-3% от общите индикативни ресурси.

Общата оценка на необходимите ресурси за изпълнение на ОСР Хасково 2014-2020 г. е изготвена в контекста на финансовата рамка, зададена в РПР на ЮЦР (чиито параметри, от своя страна, са съобразени с рамката на НСРР 2012-2022).

Таблиците по-долу представят така изчисленото разпределение на ресурсите по стратегически цели и приоритети на ОСР Хасково 2014-2020. Прилагайки принципа на разпределение от висшестоящи планови документи (НСРР и РПР на ЮЦР), брутният разполагаем ресурс на област Хасково за следващия планов период ще бъде около 678 млн.лв. Вътрешното разпределение по стратегически цели и приоритети следва новата стратегическа линия за прехвърляне на акцента от инфраструктурите (невъзпроизвеждащи принадлежна стойност и заетост), към стимули за иновации, бизнес инфраструктура и работни места. Това мотивира насочването на най-големия дял (41%) към стратегическото направление „икономика”(фиг.10). Следващият по големина дял (38%) е насочен в направление „Балансирано и устойчиво териториално развитие”, третиращо равностойно развитието както на градските, така и на селските си райони. Социалното направление, което няма пряка принадлежна стойност, получава сравнително малък, но достатъчен дял за постигане на качествени подобрения в социалния сервиз, административния капацитет и

борбата с бедността – 8%. Малко по-голям дял (9%) е заделен за опазване и подобряване на околната среда, включително превенция на риска от климатичните промени. Най-малък е дялът за трансгранично и транснационално сътрудничество – 4%.

Фиг. 10: Разпределение на ресурсите

Източник: Разчети на НЦТР

Подробното разпределение по приоритети е представено в долната таблица(табл.49):

Табл. 49: Разпределение на финансовите ресурси по приоритети

Разпределение на финансовите ресурси по приоритети	%	млн. лв.
Ц 1. Икономическо сближаване чрез използване на собствения потенциал	41,00%	278
П 1.1. Конкурентоспособна икономика и подкрепа за МСП	22,00%	149,2
П 1.2. Развитие на устойчиво земеделие и туризъм	19,00%	128,8
Ц 2. Социално сближаване чрез инвестиции в човешкия капитал и социалната инфраструктура	8,00%	54,2
П 2.1: Образователни, здравни, социални, културни услуги, спорт	6,20%	42
П 2.2: Административен капацитет, човешки ресурси	1,80%	12,2
Ц 3. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността и качеството на селищната среда	38,00%	257,6
П 3.1. Интегрирано развитие на градовете, качество на градската среда.	13,00%	88,1
П 3.2. Подобряване свързаността на областта	17,00%	115,3
П 3.3. Подобряване качеството на живот в селските райони	8,00%	54,2
Ц 4. Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество	4,00%	27,1
П 4.1. Трансгранично сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.	3,00%	20,3
П 4.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество	1,00%	6,8
Ц 5: Запазване и подобряване на качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура	9,00%	61
П 5.1: Превенция на климатичните промени и борба с техните последствия	2,00%	13,6
П 5.2: Запазване и подобряване на качествата на околната среда	2,00%	13,6
П 5.3: Подобряване на инфраструктурата за опазване на околната среда	5,00%	33,9
ОБЩО	100,00%	678

Източник: Разчети на НЦТР

Табл. 50: Разпределение на ресурсите по източници на финансиране.

Индикативно разпределение на необходимите ресурси по източници на финансиране - млн. лв.							
ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ	ОБЩО	Обществен сектор				ЧАСТНИ	ДРУГИ*
		ОТ ЕС	ЕФРР	ДРУГИ Ф. НА ЕС	ОТ БГ		
СЦ 1. Икономическо сближаване чрез използване на собствения потенциал	278,0	202,0	202,0	0,0	55,6	20,3	0,0
<i>П 1.1. Конкурентоспособна икономика и подкрепа за МСП</i>	149,2	111,9	111,9	0,0	29,8	7,5	0,0
<i>П 1.2. Развитие на устойчиво земеделие и туризъм</i>	128,8	90,2	90,2	0,0	25,8	12,9	0,0
СЦ 2. Социално сближаване чрез инвестиции в човешкия капитал и социалната инфраструктура	54,2	41,3	41,3	0,0	10,8	2,1	0,0
<i>П 2.1: Образователни, здравни, социални, културни услуги, спорт</i>	42,0	31,5	31,5	0,0	8,4	2,1	0,0
<i>П 2.2: Административен капацитет, човешки ресурси</i>	12,2	9,8	9,8	0,0	2,4	0,0	0,0
СЦ 3. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността и качеството на селищната среда	257,6	186,5	89,0	97,4	43,1	28,1	0,0
<i>П 3.1. Интегрирано развитие на градовете, качество на градската среда.</i>	88,1	61,7	58,6	3,1	17,6	8,8	0,0
<i>П 3.2. Подобряване свързаността на областта</i>	115,3	92,2	30,4	61,8	17,3	5,8	0,0
<i>П 3.3. Подобряване качеството на живот в селските райони</i>	54,2	32,5	0,0	32,5	8,1	13,6	0,0
СЦ 4. Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество	27,1	20,7	20,7	0,0	5,4	1,0	0,0
<i>П 4.1. Трансгранично сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.</i>	20,3	15,3	15,3	0,0	4,1	1,0	0,0
<i>П 4.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество</i>	6,8	5,4	5,4	0,0	1,4	0,0	0,0
СЦ 5: Запазване и подобряване на качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура	61,0	48,8	16,1	32,7	12,2	0,0	0,0
<i>П 5.1: Превенция на климатичните промени и борба с техните последици</i>	13,6	10,8	3,6	7,3	2,7	0,0	0,0
<i>П 5.2: Запазване и подобряване на качествата на околната среда</i>	13,6	10,8	3,6	7,3	2,7	0,0	0,0
<i>П 5.3: Подобряване на инфраструктурата за опазване на околната среда</i>	33,9	27,1	8,9	18,2	6,8	0,0	0,0
	678,0	499,3	369,2	130,1	127,1	51,6	

Източник: Разчети на НЦТР

Забележка: "Други" са средства от ЕИБ, ВБВР, Jessica, Jeremie, Jaspers - очаква се да възлязат общо на 2-3 % от общите ресурси

Разпределението по източници е съобразено със сегашните нива на финансиране (обобщено, 70-75% от фондове на ЕС, 15-20% национално съфинансиране и 5-10% - частно). Очакваните 2-3% (от общите ресурси) по линия на инженеринговите инструменти Jessica, Jeremie и Jaspers не са включени в горните разчети(табл. 49).

При разпределението на необходимите ресурси за целите на ОСР Хасково по години, е използван вече постигнатия темп на усвояване по сегашните оперативни програми – «бавен старт» с прогресивно ускорение до края на периода. Тези темпове са интерполирани и за новия период 2014-2020 г. Прогнозираните финансови средства за всяка от годините през визирания период са представени с натрупване, както следва(табл.51):

Табл. 51: Разпределение на ресурсите по години

Разпределение на индикативните ресурси по години с натрупване - млн.лв.							
ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.
	5%	15%	30%	45%	60%	80%	100%
СЦ 1. Икономическо сближаване чрез използване на собствения потенциал	13,9	41,7	83,4	125,1	166,8	222,4	278,0
<i>П 1.1. Конкурентоспособна икономика и подкрепа за МСП</i>	7,5	22,4	44,7	67,1	89,5	119,3	149,2
<i>П 1.2. Развитие на устойчиво земеделие и туризъм</i>	6,4	19,3	38,6	58,0	77,3	103,1	128,8
СЦ 2. Социално сближаване чрез инвестиции в човешкия капитал и социалната инфраструктура	2,7	8,1	16,3	24,4	32,5	43,4	54,2
<i>П 2.1: Образователни, здравни, социални, културни услуги, спорт</i>	2,1	6,3	12,6	18,9	25,2	33,6	42,0
<i>П 2.2: Административен капацитет, човешки ресурси</i>	0,6	1,8	3,7	5,5	7,3	9,8	12,2
СЦ 3. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността и качеството на селищната среда	12,9	38,6	77,3	115,9	154,6	206,1	257,6
<i>П 3.1. Интегрирано развитие на градовете, качество на градската среда.</i>	4,4	13,2	26,4	39,7	52,9	70,5	88,1
<i>П 3.2. Подобряване свързаността на областта</i>	5,8	17,3	34,6	51,9	69,2	92,2	115,3
<i>П 3.3. Подобряване качеството на живот в селските райони</i>	2,7	8,1	16,3	24,4	32,5	43,4	54,2
СЦ 4. Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество	1,4	4,1	8,1	12,2	16,3	21,7	27,1
<i>П 4.1. Трансгранично сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.</i>	1,0	3,1	6,1	9,2	12,2	16,3	20,3
<i>П 4.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество</i>	0,3	1,0	2,0	3,1	4,1	5,4	6,8
СЦ 5: Запазване и подобряване на качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура	3,1	9,2	18,3	27,5	36,6	48,8	61,0
<i>П 5.1: Превенция на климатичните промени и борба с техните последици</i>	0,7	2,0	4,1	6,1	8,1	10,8	13,6
<i>П 5.2: Запазване и подобряване на качествата на околната среда</i>	0,7	2,0	4,1	6,1	8,1	10,8	13,6
<i>П 5.3: Подобряване на инфраструктурата за опазване на околната среда</i>	1,7	5,1	10,2	15,3	20,3	27,1	33,9

Източник: Разчети на НЦТР

Отчитайки факта, че средното национално съфинансиране през настоящия планов период е около 17%, фискалната тежест по изпълнение на новата областна стратегия по години за периода 2014-2020, е както следва(фиг.11):

Фиг. 11: Фискална тежест за съфинансиране по години

Източник: Разчети на НЦТР

3. Райони за целенасочена подкрепа, Област Хасково, 2011 г.

Законът за регионално развитие дефинира „райони за целенасочена подкрепа“, които показват общини с влошено социално-икономическо състояние. Тези общини се определят въз основа на 8 показателя, посочени в чл. 6 от закона:

1. Нетни приходи от продажби на един жител под 70 на сто от средната стойност за страната за последните три години. През 2011 година на този показател отговарят и единадесетте общини в област Хасково – Хасково, Минерални Бани, Димитровград, Симеоновград, Харманли, Тополовград, Свиленград, Любимец, Стамболово, Маджарово, Ивайловград;

Табл. 52. Нетни приходи от продажби на един жител под 70 на сто от средната стойност за страната за последните три години в хил. лева

Община	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2009-11 г.
	Хил. лв.			
Димитровград	13,52	14,15	19,07	15,58
Ивайловград	2,89	2,66	3,92	3,15
Любимец	5,22	5,77	5,03	5,34
Маджарово	0,99	1,01	1,22	1,07
Минерални бани	2,44	2,21	4,58	3,08
Свиленград	9,5	11,56	13,61	11,55
Симеоновград	1,48	1,32	1,67	1,49
Стамболово	4,18	4,71	4,85	4,58
Тополовград	2,13	2,14	2,63	2,3
Харманли	7,63	6,97	8,62	7,74
Хасково	13,82	12,74	14,3	13,62
Република България	24,22	25,11	28,46	25,93

Източник: НСИ, 2011 г.

2. Равнище на средната работна заплата, по-ниско от средната стойност за страната за последните три години. През 2011 година на този показател отговарят и единадесетте общини в област Хасково – Хасково, Минерални Бани, Димитровград, Симеоновград, Харманли, Тополовград, Свиленград, Любимец, Стамболово, Маджарово, Ивайловград;

Табл. 53. Равнище на средната работна заплата, по-ниско от средната стойност за страната за последните три години в лева.

Община	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2009-11 г.
	Хил. лв.			
Димитровград	5665	5936	6606	6069
Ивайловград	4842	4907	5110	4953
Любимец	5668	6116	5545	5776
Маджарово	5717	5212	4995	5308
Минерални бани	4352	4424	4542	4439
Свиленград	5603	5817	6017	5812
Симеоновград	5157	5363	5508	5343
Стамболово	4841	5214	5496	5184
Тополовград	5089	5468	5804	5454
Харманли	4931	5002	5196	5043
Хасково	5460	5618	5962	5680
Република България	7309	7777	8230	7772

Източник на информация: НСИ, 2011 г.

3. Средно равнище на безработица над 105 на сто от средната стойност за страната за последните три години. През 2011 година на този показател отговарят общините Симеоновград, Тополовград, Харманли, Любимец, Стамболово, Маджарово, Ивайловград.

Табл. 54. Средно равнище на безработица над 105 на сто от средната стойност за страната за последните три години в процент

Община	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2009-11 г.
	%			
Димитровград	7,9	7,7	9,4	8,3
Ивайловград	10,6	11,4	20,1	14
Любимец	11,7	9,7	13,1	11,5
Маджарово	15,5	16,1	25	18,9
Минерални бани	8,1	7,5	12,8	9,5
Свиленград	9	7,8	8	8,3
Симеоновград	11	13,8	24,9	16,6
Стамболово	13,2	13,7	15,7	14,2
Тополовград	10,3	11,5	18,3	13,4
Харманли	9,4	8,7	12,4	10,2
Хасково	9,5	8,9	10	9,5
Република България	9,1	9,2	10,4	9,6

Източник на информация: НСИ, 2011 г.

4. Коефициент на възрастова зависимост над 120 на сто от средната стойност за страната за последните три години. През 2011 година на този показател отговарят Любимец, Маджарово, Симеоновград и Тополовград.

Табл. 55. Коефициент на възрастова зависимост ((0-14 г.)+(65+ г.))/(15-64 г.) над 120 на сто от средната стойност за страната за последните три години в процент.

Община	2009	2010	2011	2009-11 г.
	%			
Димитровград	47,26	47,72	51,35	48,78
Ивайловград	49,38	50,43	51,82	50,54
Любимец	64,45	64,5	62,98	63,98
Маджарово	67,44	64,37	60,56	64,12
Минерални бани	50,29	50,99	51,01	50,76
Свиленград	46,05	47,02	48,53	47,2
Симеоновград	59,05	59,89	62,01	60,32
Стамболово	54,95	53,41	54,53	54,3
Тополовград	65,46	65,68	66,03	65,73
Харманли	52,06	52,26	53,05	52,46
Хасково	43,07	43,94	46,32	44,44
Република България	45,13	45,98	47,54	46,22

Източник на информация: НСИ, 2011 г.

5. *Гъстота на населението под 70 души на един квадратен километър.* През 2011 година на този показател отговарят всички общини в областта без Хасково и Димитровград.

6. *Общини в които над 30 на сто от населените места нямат изградена пътна връзка с асфалтово покритие помежду си или с общинския център.* На този показател отговарят четири общини в цяла България, една от които в югозападен район, три в Смолянска и Пазарджишка област. Няма такива общини в Хасковска област.

7. *Общини, в които над 30 на сто от населените места са без изградена канализационна мрежа.* На този показател отговарят всички общини в областта.

8. *Общини, в които над 30 на сто от населените места ползват питейна вода с отклонение от качеството, прието като стандарт за страната, или имат режим във водоснабдяването за последните три години.* На този показател отговарят едва 6 общини от цялата страна, нито една от които не е в Хасковска област.

Дефинирани по този начин последните три от критериите в Закона за регионално развитие покриват почти цялата територия на страната и не отразяват обективно състоянието на общините. Влияние оказват първите пет показателя, които отразяват социално-икономическото състояние в общините. Първите четири са достатъчни, за да се определят общините с влошено състояние³. През 2007 година 227 общини отговарят на тези критерии, като до 2009 година те са намалели със 100 общини, а през 2011 – 80 общини в цялата страна⁴. В южен централен район промяната се състои в драстично намаляване на общините за целенасочена подкрепа, но също така и влошаване на състоянието на две общини в област Смолян и Кърджали.

Интересна е съпоставката за област Хасково през годините. През 2007-ма и осем общини – Ивайловград, Маджарово, Стамболово, Минерални бани, Симеоновград, Харманли, Любимец и Тополовград отговарят на 5 и повече показатели. През 2009 година състоянието на общините Минерални бани и Харманли се подобряват. Тази промяна в

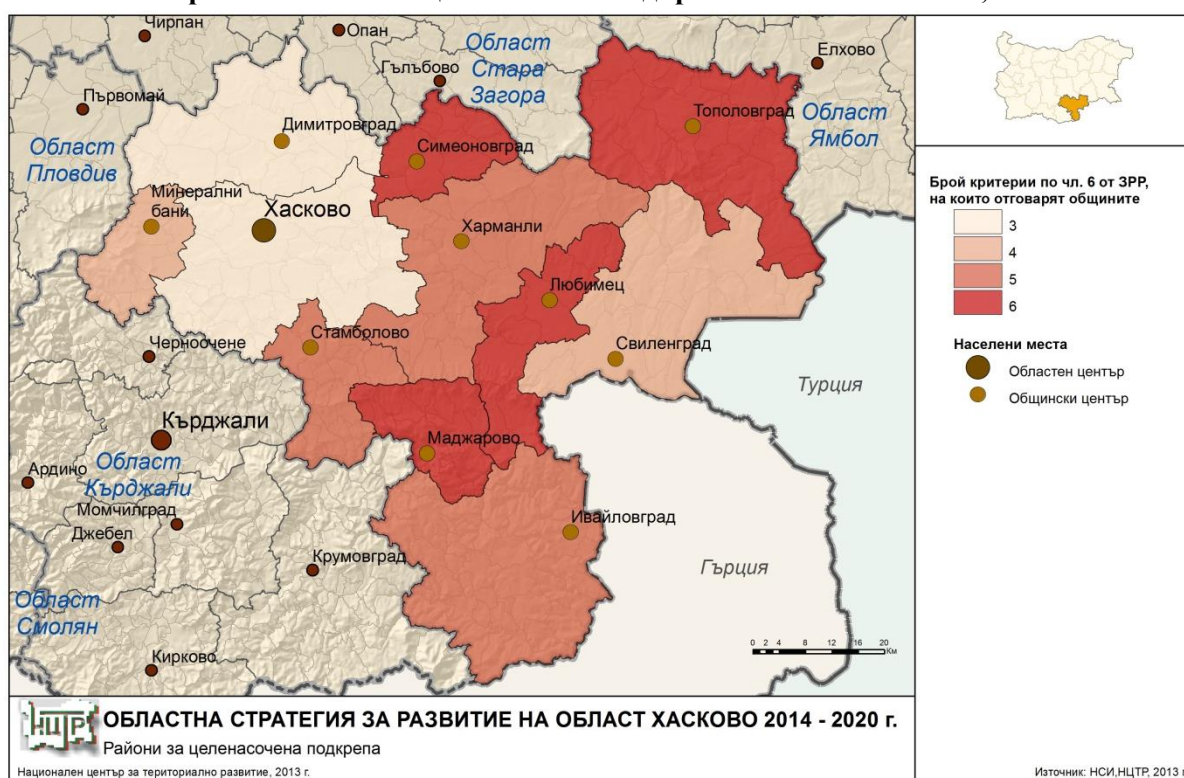
³Национална стратегия за регионално развитие на Р. България за периода 2012-2022 г.

⁴НСИ, 2011 г.

областта, както и в целия Южен централен район от ниво 2 се дължи на икономическия подем в страната. През 2011 състоянието на общините се запазва и остава същото като през 2009 г.

Като цяло в област Хасково развитието на две групи общини е стабилно – т.н. Хасковска агломерация⁵ (Хасково, Димитровград, Минерални бани) и граничните общини Свиленград и Ивайловград. Община Харманли е с променливи показатели и не може вече да се причисли трайно към първата група.

Карта 13. Райони за целенасочена подкрепа в Област Хасково, 2011 г.

4. Наблюдение, оценка и контрол на изпълнението на ОСР. Критерии за оценка.

Ключова фаза на стратегическото планиране е **мониторингът**, който включва наблюдението, оценката и контрола на реализацията на заложените цели и изпълнението на планираните дейности в Стратегията за развитие на област Хасково за периода 2014-2020 г.

⁵Национална стратегия за регионално развитие на Р. България за периода 2005-2015 г.

Наблюдението е важен инструмент за провеждането на ефективна регионална политика, тъй като неговата **основна функция** е да дава обратна информация за степента на реализация на целите и приоритетите, и за евентуално предотвратяване на рисковете пред изпълнението на предвидените дейности.

Обект на наблюдението са напредъкът, промените и последиците от предприеманите действия. То може да се разглежда и като непрекъснат процес на събиране, анализ и оценка на информация, необходима за управлението и вземането на решения при изпълнение на стратегията, както и за нейна бъдеща актуализация. Наблюдението и оценката на изпълнението на ОСР се осъществява на база на информацията в Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на Общинските планове за развитие.

Органът, който координира и контролира изпълнението на областната стратегия за развитие е *Регионалният съвет за развитие*. Той обсъжда и съгласува Областната стратегия.

Областният управител, подпомаган от областната администрация организира изработването, обсъждането, съгласуването и актуализирането на документа, като осъществява координация и контрол върху процеса на разработването му. Той осигурява публичност и прозрачност на планирането и програмирането на регионалното развитие, следи за реализацията на ОСР и подпомага разработването на общинските планове за развитие. Областният управител внася проекта на ОСР за обсъждане и съгласуване в Регионалния съвет за развитие на Южен централен район и в Областния съвет за развитие - за приемане.

Областният съвет за развитие обсъжда и приема ОСР след съгласуване с Регионалния съвет за развитие, както и обсъжда и съгласува инициативите на общините; обсъжда и предлага инициативи и схеми за ресурсно осигуряване при изпълнението на ОСР, /включително за финансиране на общински проекти/ и съдейства за осигуряване на информация за изпълнението и оценката на ОСР. ОСР се приема в шестмесечен срок преди началото на периода на нейното действие.

Местните власти участват в изпълнението на ОСР чрез приемането на Общински планове за развитие и програми за реализация. Те мобилизират местните финансови,

човешки и организационни ресурси, включително частния и неправителствен сектор, за развитие и прилагане на инициативи с местно и надобщинско значение.

Отговорните органи са подпомагани в дейностите по реализация на ОСР чрез активно участие в процеса на вземане на решения, и чрез създаване на партньорства с *регионалните и местните организации на бизнеса, образователни, здравни, социални и културни организации, инфраструктурните предприятия и експлоатационни дружества, неправителствените организации, граждански сдружения и други.*

Координацията и взаимодействието между заинтересованите страни се извършва както по вертикала – между Министъра на РРБ, Регионалния съвет за развитие на Южен централен район, Областния съвет за развитие и общините, така и по хоризонтала - между различните звена, ведомства и партньори на областно ниво.

Степента на реализация на ОСР, както и ефектите от нейното прилагането, се оценяват чрез провеждането на следните **оценки**:

- *Междинна оценка* – извършва се не по-късно от 4 години от началото на периода на действие на ОСР и включва: оценка на първоначалните резултати от изпълнението; оценка на степента на постигане на съответните цели; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; както и изводи и препоръки за бъдеща актуализация на документа⁶;
- *Последваща оценка* – извършва се не по-късно от една година след изтичането на периода на действие на ОСР и включва: оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите; оценка на общото въздействие; оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси; както и изводи и препоръки относно провеждането на политиката за регионално и местно развитие⁷;
- През периода на действие на ОСР могат да се извършват *допълнителни тематични оценки* и оценки за специфични случаи при преценка на органите за управление на регионалното развитие.

⁶ Чл. 33, ал. 1, 2 от ЗРР

⁷ Чл. 34, ал. 1, 2 от ЗРР

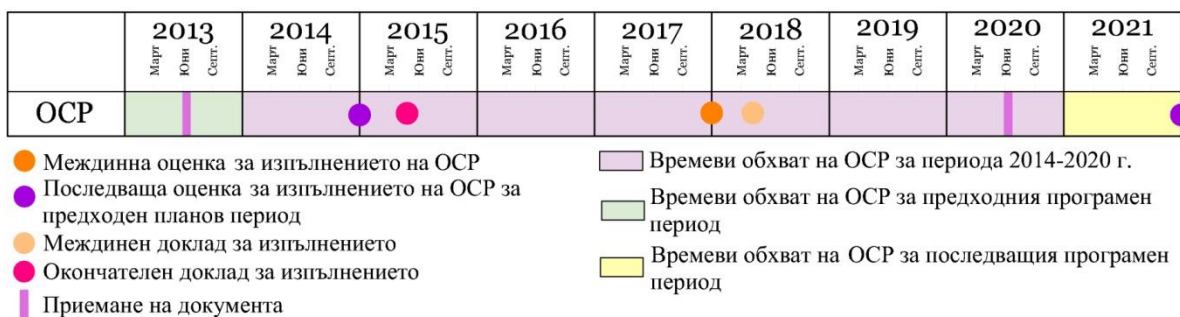
За отчитане на резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението й, се изготвят **Междинен и Окончателен доклад**.

Областната стратегия подлежи на **актуализация**:

- когато настъпят съществени промени в икономическите и социалните условия в областта;
- при актуализация на регионалния план за развитие на Южен централен район;
- в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
- при съществени промени в секторните стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на областната стратегия;
- вследствие, резултатите от междинната или последващата оценка.

При настъпване на някое от тези условия, се разработва актуализиран документ за изпълнение /АДИ/ за остатъка от периода на действието на ОСР. Изработването и приемането на АДИ се провежда по установения за ОСР законов ред.

Фиг. 12: План, систематизиращ действията по наблюдение и оценка на ОСР, документите и сроковете им за изработване.

За отчитане на напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на областта, както и за упражняване на контрол върху изпълнението на ОСР, са дефинирани **критерии за оценка - система от качествени и количествени индикатори**. При тяхното формулиране са спазени следните изисквания:

- Индикаторите са *адекватни на нуждите от развитие, и са в съответствие с политиката за регионално развитие* на национално и европейско ниво. Съобразени са с индикаторите, заложи в НСРР на Република България за периода 2012-2022 г. и в Регионалния план за развитие на Южен централен район за периода 2014-2020 г. Те са в съответствие и с показателите на

Националната програма за реформи, на които се базира системата за наблюдение и оценка в областта на регионалната политика и развитието на регионите в ЕС през следващия планов и програмен период, и отразяват постигането на целите на Стратегия “Европа 2020”;

- Индикаторите са *реалистични и приложими* по отношение на състоянието и очакваните промени в социално-икономическото развитие на област Хасково. Те отразяват всички основни аспекти в социално-икономическото и развитие – текущи и прогнозирани. Съобразени са и нейните специфики и характерни процеси.
- Индикаторите отговарят на условията за *ефективност и ефикасност*. Отчитат и устойчивостта на ефекта от изпълнението на целите и приоритетите.

Качествените критерии се отнасят до нормите и стандартите, които характеризират качеството на изпълнение на целите и приоритетите във важните за област Хасково тематични рамки на икономическите, социалните, териториалните, политическите и екологическите условия и изисквания:

- Мобилизиране на конкурентните предимства на област Хасково и ефективно използване на собствения ѝ потенциал за развитие за постигане на икономически растеж;
- Намаление на диспропорциите в социалната сфера чрез развитие и реализация на човешкия капитал;
- Укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в областта и качеството на средата в населените места за постигане на балансирано териториално развитие;
- Политическа ангажираност и административен капацитет на институциите на местно ниво и партньорите, за провеждане на регионалната и местна политика и управление на процесите на планиране, програмиране, информационно осигуряване контрол и координация.

Тези качествени критерии са пряко свързани и с отчитането на *количествени индикатори*, които са разделени на:

- *обща количествени индикатори* (синтезиран пакет от макроикономически критерии и индикаторите към Стратегия “Европа 2020”), върху които се базира системата за наблюдение и оценка в областта на регионалната политика и

развитието на регионите в ЕС през следващия планов и програмен период, и които отразяват постигането на целите на Стратегия “Европа 2020” (табл.56).

Табл. 56: Общи количествени макроикономически показатели.

ОБЩИ КОЛИЧЕСТВЕНИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ	БГ	Хасково
1. БВП/човек – лева /2010 г./	9 359	5 034
2. БВП , млн.лева /2010 г./	70 511.2	1 274.4
3. Коефициент на безработица - 2011г.	11,30%	16.0%
4. Коефициент на икономическа активност на населението на 15 - 64 навършени години (%) - 2011 г.	66.0%	63.3%
5. Общ доход средно на лице в лв. - 2010 г.	3812	3634

Източник:НСИ

За област Хасково, индикаторите, които ще измерват приноса за постигането на целите на Европа 2020, са адаптирани по подходящ начин - при съобразяване със социално-икономическите условия в областта, и в съответствие с целевата стойност към 2020 г., заложена в НСРР за Южен централен район(табл. 57).

Табл. 57: Общи количествени индикатори - принос към стратегия Европа 2020

ПРИНОС ЗА СТРАТЕГИЯ	ЕС	БГ	ЮЦР	Област Хасково	Област Хасково	Област Хасково
ЕВРОПА 2020	2020	2020	2020	2020	2017	2013⁸
Заетост на населението на възраст 20-64 г.	Мин. 75%	76%	77%	76%	70.50%	65.0%
Инвестиции в НИРД - % от БВП	3.0%	1.5%	1.8%	1.5%	0.85%	0.2%
Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:						
-съкращаване на емисиите на CO2	20%/30%	-	20.00%	20.0%	10%	-
-дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	20.0%	16.0%	21.00%	21.0%	12.0%	3.0%
-повишаване на енергийната ефективност	20.0%	25.0%	30.00%	28.0%	12.5%	3.0%
Дял на преждевременно напусналите училище	10.0%	11.0%	10.50%	10.0%	13.25%	16.5%
Дял на висшистите на 30-34 г.	40.0%	36.0%	29.00%	29.0%	24.0%	19.0%
Намаляване на хората под националните прагове на бедност с:	С 25% 20 млн.	с 16% (260 хил.)	18.00%	17.0%	10.5%	3.0%

Източник:НСИ

⁸ Целеви стойности към 12.2013 година

- В стратегическата част на документа са изведени *специфични количествени индикатори*, проследяващи изпълнението на приоритетите и специфични цели на ОСР на Хасково(табл.57). Сред тях са интегрирани и онези глобални екологични индикатори, за които има измерими стойности на областно ниво.

Табл. 58: Специфични количествени показатели

СПЕЦИФИЧНИ КОЛИЧЕСТВЕНИ ИНДИКАТОРИ	Исходна стойност ⁹	Междинна стойност 2017г.	Целева стойност 2020 г.
Приоритет 1.1. Повишаване конкурентоспособността на регионалната икономика и подкрепа за малкия и средния бизнес			
Увеличаване на приходите от дейността на МСП в % /Базова година 2011г. – 2.791 млн. лв./	-	20%	40%
Увеличаване на чуждестранните преки инвестиции от нефинансовия сектор. /Базова година 2011 г. с 103049,9 хил. евро/	-	15%	25%
Персонал, зает с НИРД /2011 г./	12	100	200
Увеличаване на разходи за НИРД в % /Базова година 2011г. - 408 хил. лева/	-	12,50%	25%
Увеличаване на броя на стартиращи иновативни центрове в МСП	0	3	6
Брой новосъздадени ПЧП	0	4	8
Приоритет 1.2. Развитие на устойчиво земеделие и туризъм			
Увеличаване на броя на реализираните нощувки. /Базова година 2011 г. с 96120 броя/	-	15%	30%
Брой туристически атракции създадени/подобвени (бр.)	-	3	6
Създадени и популяризирани туристически дестинации на база културно - историческо наследство (бр.)	-	1	2
Брой реализирани проекти за възстановяването на съществуващи, и направата на нови напоителни съоръжения и системи	-	5	10
Приоритет 2.1: Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални, културни услуги и развитие на спортната инфраструктура			

⁹ Годишната на изходната стойност е указана в колона 1, и тя е 2010г. или 2011 г., в зависимост от актуалността на изходните данни

Брой нови / рехабилитирани здравни и образователни заведения (бр.)	-	6	12
Брой модернизирани и реконструирани сгради и обекти на културата (бр.)	-	2	4
Брой изградени и реконструирани обекти и инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време (бр.)	-	1	3
Брой подобрени обекти на социалната инфраструктура	-	2	4
Брой създадени партньорства между учебните заведения, НИИ и бизнеса	-	2	4
Приоритет 3.1. Подкрепа за интегрирано развитие на градовете и подобряване качеството на градската среда.			
Население, живеещо на територия с реализирани планове за интегрирано градско развитие /Брой/	0	76397	136989
Обновен жилищен фонд (%)	-	15%	35%
Създадени/обновени градски зелени площи /% от зелените площи/	-	10%	20%
Приоритет 3.2. Подобряване свързаността на областта във вътрешен, национален и международен план.			
Рехабилитирана/реконструирана пътна мрежа с регионално и местно значение в км	0	100	200
Население с подобрен транспортен достъп (%)	-	10%	20%
Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната в % /2011г./	41,30%	55,60%	70%
Приоритет 3.3. Подобряване качеството на живот в селските райони.			
Брой проекти за подобряване качеството на средата и живота в селските райони.	-	10	20
Брой нови фирми, започнали своята дейност в малките градове в периферните селски райони	-	10	20
Приоритет 4.1. Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.			
Брой проекти / инициативи за трансгранично сътрудничество	-	2	4
Брой на интегрирани стратегически планови документи за управление и развитие на граничните територии	-	1	2
Приоритет 4.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество в помощ на постигане на стратегическите цели за развитие			

Брой проекти за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и културния обмен между регионите на България и Европа.	-	2	5
Приоритет 5.1: Превенция и борба с неблагоприятните природни процеси и явления			
Брой изградени системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони (бр.)	-	1	2
Приоритет 5.2: Запазване и подобряване на качествата на околната среда			
Увеличение на наличните дълготрайните материални активи с екологично предназначение /Базова година 2011 г.- 137625 хил.лева/	-	10%	20%
Увеличаване на разходи за опазване и възстановяване на околната среда /Базова година 2011 г. с 21275 хил.лева/	-	12,50%	25%
Приоритет 5.3: Подобряване на инфраструктурата за опазване на околната среда			
Относителен дял на населението, обслужвано от СПСОВ в % /2011 г./	41,20%	50,60%	60%
Относителен дял на населението, обхванато с общ. канализация в % /2011 г./	71,30%	78,00%	85,00%
Реконструирана ВиК мрежа в км	-	40	80
Инсталирани мощности от ВЕИ (мвт)	187,16	390	590

Източници: НСИ, МОСВ, ВиК дружества, ИСУН, МК, МФВС, МЗ, ДФЗ, МТСП, АПИ, МОИМ, областни администрации, общини и експертни проучвания

Така формулираните критерии са ясни за разбиране и лесни за събиране и обобщаване. За тях има налично и достъпно информационно осигуряване от надеждни източници с необходимата периодичност, качество и точност.

5. Стратегически насоки за разработване на целите и приоритетите на общинските планове за развитие

Тази тема е новост за второто поколение на областните стратегии. Без да нарушава принципите на местното самоуправление, областната стратегия адресира препоръки и стратегически насоки към новите планове на съставните общини, за да се постигне:

- Съответствие с областната стратегия (тя е „посредникът” между ОПР и по-високите нива – РПР и НСРР);

- Съответствие с общите проблеми, потребности и потенциали на областта – сфери за междуобщински партньорства;
- Съответствие с новите оперативни програми (финансируемите им мерки);

Отправна база за формулиране на заявените препоръки и стратегически насоки са действащите до 2013 общински планове и новата стратегия на областта:

ОСР ХАСКОВО 2014-2020

СЦ 1. Икономическо сближаване чрез използване на собствения потенциал

П 1.1. Конкурентоспособна икономика и подкрепа за МСП

П 1.2. Развитие на устойчиво земеделие и туризъм

СЦ 2. Социално сближаване чрез инвестиции в човешкия капитал и социалната инфраструктура

П 2.1: Образователни, здравни, социални, културни услуги, спорт

П 2.2: Административен капацитет, човешки ресурси

СЦ 3. Балансирано териториално развитие чрез укрепване на градовете-центрове, подобряване свързаността и качеството на селищната среда

П 3.1. Интегрирано развитие на градовете, качество на градската среда.

П 3.2. Подобряване свързаността на областта

П 3.3. Подобряване качеството на живот в селските райони

СЦ 4. Развитие на трансгранично и транснационално сътрудничество

П 4.1. Трансгранично сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.

П 4.2. Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество

СЦ 5: Запазване и подобряване на качествата на околната среда чрез интегриране на глобалните екологични цели и развитие на екологичната инфраструктура

П 5.1: Превенция на климатичните промени и борба с техните последствия

П 5.2: Запазване и подобряване на качествата на околната среда

П 5.3: Подобряване на инфраструктурата за опазване на околната среда

Препоръки към общинските планове

Анализирайки действащите към 2013 г. общински планове на съставните общини на област Хасково се установява, че те са адекватни на обектите си и съдържат смислово покритие на целите и приоритетите на старата (все още действаща) областна стратегия.

В новите версии на общинските планове следва да се постигне подобна висока степен на съответствие. Новата областна стратегия е продукт на еволюционно развитие и надстрояване на старата. Подобни еволюционни промени следва да продължат във вече утвърдените приоритетни насоки и на общинските планове – икономика, инфраструктури, качество на живот, социален сервиз, институционален капацитет.

И така, в резултат на съгласувателния диалог между областта и съставните ѝ общини през настоящия планов период, актуалните общински планове съдържат смислови интерпретации на областната стратегия. Затова новите общински планове следва да продължат процеса на еволюционното си развитие чрез надграждане, без да се стремят към радикални структурни промени.

Това, което липсва в досегашните общински планове, е ясно означените сфери за междуобщинско сътрудничество и съответните мерки за реализация. Посланието на настоящата областна стратегия е, че потенциалът на общността, останал неоползотворен в най-висока степен, е *туристическият*. Общините не могат да го реализират поотделно. Необходими са партньорства за създаването, маркетингането и реализацията на регионални туристически продукти. Подобно послание се отправя и в сферата на *биологичното земеделие и животновъдството*. Самостоятелното опериране на отделни стопанства се доказва като губещо в пазарна среда с увеличаваща се конкуренция и рискове.

Това са само две от сферите с потенциал за осезателно развитие и принос към намаляване на вътрешно-областните неравенства. Друга сфера за партньорство (между областния център и малките общини) е обединяване на усилията за по-широк достъп до средства от новите оперативни програми и други финансови източници. Затова по приоритет/цел „административен капацитет” следва да продължат усилията за повишаването му, както и за формиране на *партньорства*. Подобни сътрудничества ще осигурят повече привлечени ресурси за генериране на проектни идеи, за инвестиционно проектиране, за създаване на конкурентни приложения и като краен резултат – по-висока успеваемост в реализацията на новото поколение общински планове.

От края на 2012 г. е приета *Национална концепция за пространствено развитие*. Най-общо, тя задава модел за полицентрично развитие на селищната мрежа и платформата за пространствената координация на секторните политики. Всяка от общините следва да интерпретира и доразвие на свое ниво насоките за развитие на селищната си мрежа, на проблемите за достъпността на населените места, идентифициране на локализациите за растеж и генериране на заетост.

България поема своите ангажименти по реализиране на целите на стратегията „Европа 2020“. Националните ангажименти вече получиха съответни параметри на регионално и областно ниво. В зависимост от спецификата и потенциала си, всяка от съставните общини на област Хасково следва да самоопредели конкретни целеви величини по петте цели на „Европа 2020“.

Обща политическа рамка, която следва да се интерпретира на местно ниво, е подходът към *глобалните екологични проблеми*. Посланието за развитие на нисковъглеродна местна икономика, енергийна ефективност, разнообразяване на енергийните източници, намаляването на климатичната уязвимост (рисковете от наводнения, засушавания, бури и др. природни бедствия), също следва да намерят отражение в новите общински планове.

Развитието ИКТ и електронното управление е цел и в много от сегашни общински планове (без тези на малките общини). Освен като елемент на жизнения стандарт на населението, модерните и акуратни публични услуги са фактор и за развитие на бизнеса и привличането на желани инвестиции. Ключовата роля на информационния фактор се пренася в новия планов период с още по-голяма тежест.

Подробни общи указания по съдържанието на новите общински планове са дадени в Методическите указания на МРРБ:

- Целите и приоритетите на ОПР могат да обхващат само тези цели и приоритети от ОСР, които имат пряко отношение към развитието на общината и кореспондират с местната специфика и идентифицирани потребности. Възможно е няколко цели/приоритети от ОПР да бъдат адресирани към една цел/приоритет на ОСР.

- ОНР следва да бъдат разработени в съответствие със стратегическите документи в ЕС¹⁰, както и с предвижданията на националните документи – Национална стратегия за регионално развитие, Национална концепция за пространствено развитие, Национална програма за развитие на България, Договор за партньорство 2014-2020 (все още в проект), секторни планови документи. Акцентът трябва да се постави върху специфичните предимства на съответната община и целите, по които тя може да осигури осезателен принос;
- Развитието на информационното общество е хоризонтален приоритет за България. Процесът на децентрализация на управлението поставя нови предизвикателства, свързани с използване на информационните технологии за повишаване конкурентоспособността на общините в т.ч. и по отношение предоставянето на административни услуги. Уместно е да се предвидят мерки и дейности, свързани с развитието на електронното съдържание – интегрирани електронни административни услуги за гражданите и бизнеса, уеб-базирани форуми за обществени обсъждания и др. В ОНР е необходимо да се идентифицират нуждите и възможностите за реализиране на ИКТ мерки и проекти, включително свързаните с придобиване и повишаване на ИТ уменията и електронното участие, изграждане на инфраструктура за високоскоростен интернет, изграждане на системи за видео наблюдение, използване на системи за контрол и управление на трафика и др.
- Устойчивото развитие също е хоризонтален приоритет на европейско ниво, като акцент е интегрирането на глобалните екологични проблеми в процеса на стратегическо планиране на местното развитие – последици от промените в климата, опазване на биоразнообразието, борба с ерозията на почвите и устойчивото използване на земите, запазване и укрепване на предимствата на ландшафта, насърчаване разработването и използването на „чиста енергия” и др.;
- Ключов момент, който също трябва да се има в предвид при разработването на ОНР са мерките, свързани със стимулиране на енергийната ефективност,

¹⁰ Като Териториален дневен ред на ЕС, Стратегия „Европа 2020”, Зелена книга на териториалното сближаване и др.

гарантиране на енергопотреблението и диверсифициране на енергийните източници на местно ниво;

- Съвременните проблеми на развитието като равните възможности, проблемите на околната среда и свързаните с тях климатични промени, загубите на биоразнообразие, замърсяването, не спазват административни граници и изискват сътрудничество за постигане на ефективни решения. Местната политика за развитие трябва да отчете тези реалности и в този контекст да се търси развитие на сътрудничество между съседни общини. Така ще бъдат идентифицирани проблеми за разработване на междуобщински екологични проекти;
- Финансовите ресурси следва да бъдат обвързани с най-важните потребности на общината, така че да доведат до значителен ефект. Освен традиционните източници на финансиране – бюджет, оперативни програми, международни донори, трябва да се търсят възможности за реализация на проекти чрез публично-частно партньорства. Този начин на финансиране позволява да бъде използван и опита на квалифицирани експерти от частния бизнес и НПО.

Изброените аспекти следва да намерят специфична интерпретация във второто поколение на общинските планове.

6. Партньорство, информация, публичност

При разработването на областната стратегия за развитие, както и в процеса на нейното изпълнение, трябва да бъдат осигурени предпоставки за прилагане на принципа за партньорство, публичност и прозрачност на всички етапи при провеждане на политиката за регионално развитие.

Формите за осигуряване на публична информация относно цялостния процес на изготвяне, съгласуване, приемане, изпълнение, наблюдение, оценка и актуализиране на областната стратегия за развитие, както и информация за потенциалните ползи, резултатите и въздействието от прилагането на областната стратегия за развитие, биха могли да бъдат:

- Разпространяване на информация с помощта на медиите – местни вестници, телевизионни и радио канали и новинарски сайтове;
- Интернет-страницата на Областна администрация Хасково;
- Провеждане на обществени обсъждания на различни етапи от разработването на стратегията.

Създаденият регионален информационен център ще даде лесен достъп до информацията за европрограмите и еврофондовете за България. Той е реализиран по Оперативна програма “Техническа помощ” по процедура “Изграждане и функциониране на областни информационни центрове”. Чрез него заинтересовани лица и производители ще могат да получават директно отговори на своите въпроси свързани с проекти и видове субсидии.

Изпълнение на отговорностите и необходимото институционално взаимодействие.

Областният управител и местната власт са основните участници и партньори в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Техните функции в управлението, наблюдението, оценката и контрола на регионалното развитие са определени със Закона за регионално развитие. Те са включени в процеса на определяне на регионалната политика, като са задължени да разработват стратегически планови документи за съответните нива. Участват в състава на органите, създадени със ЗРР за целите на управлението и наблюдението на регионалното развитие - областни съвети за развитие и регионални съвети за развитие.

Регионален съвет за развитие на Южен централен район за планиране

- Обсъжда и съгласува всички проекти на Областните стратегии за развитие от съответния район за планиране с цел координирането им;
- Осигурява широко и ефективно участие на всички партньори в процеса на планиране, финансиране, наблюдение и оценяване на мерките за регионално развитие в района за планиране;

В състава на Съвета се включват представители на централните власти, Областните управители от ЮЦРП, представители на общините от областите в района и по един

представител на представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище.

Областни управители, специализирани структури към областните администрации и областни съвети за регионално развитие

- Участват в изпълнението на ОСР чрез изработването, общественото обсъждане и изпълнението на Областната стратегия за развитие;
- Подпомагат подготовката и реализирането на общинските планове за развитие;
- Участват във формирането на регионални и местни партньорства при подготовката, финансирането и изпълнението на проекти, реализиращи плановите документи на регионално и местно ниво.

Изпълнението на областната стратегия в оперативен план ще се подпомага и координира основно от Отдел “Регионално развитие и държавна собственост” и Отдел „Административен контрол и устройство на територията” към Дирекция „Административен контрол, регионално развитие и държавна собственост” в Областна администрация Хасково.

Контрол по изпълнението на ОСР ще бъде осъществяван от Областния съвет за развитие и Областния управител, който отговаря пряко за изпълнението на стратегията.

Местни власти

- Приемат общински планове за развитие и програми за реализация;
- Мобилизират местните финансови, човешки и организационни ресурси, включително на частния и неправителствения сектор;
- Осигуряват информация и публичност на действията за местно развитие.

Участието на **социално-икономическите партньори** в политиката на регионалното развитие в рамките на ОСР ще бъде широко застъпено. В процеса на работа по стратегията те обогатяват централните, регионалните и местните органи с нови идеи на база на техния практически опит и подпомагат утвърждаването на решения с по-голям обществен консенсус, участват в реализирането на партньорства на местно и регионално ниво, допринасят със собствени средства за реализиране на дейности по целите и приоритетите на Стратегията

Бизнесът в региона е представен основно от по-големите фирми, бизнес-асоциациите, работодателските организации, търговско-промишлената палата и други. Решаващото значение за перспективите за регионално развитие на областта е свързано със значителните му възможности за подпомагане на информационни, образователни, квалификационни, посреднически и др. компоненти на действията по реализацията на ОСР. Бизнесът е генератор на нови идеи и е мотивиран за влагане на средства в съвместни публично-частни инициативи.

Синдикалните организации са основен партньор на властите на областно и местно ниво в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Участват като членове в Областните съвети за развитие.

Неправителствените организации имат функцията на полезен коректив по отношение подготовката на Стратегията и на реален участник в нейното изпълнение. Те имат широки възможности за подпомагане на информационни, образователни и квалификационни, маркетингови и други компоненти на действията по реализацията на Стратегията. Голяма част от тях пряко ще участват в реализацията на проекти и действия за регионално развитие, финансирани от европейски и национални фондове. Фактор за успешното им включване в реализацията на Стратегията е усъвършенстване на механизмите и процедурите за партньорство.

Мерки за сътрудничество и активно участие на партньорите и гражданите в хода на изпълнение на стратегията:

- Споразумения за съвместна работа за изпълнение на общи дейности;
- Обществени съвети с постоянно действие;
- Обществени форуми;
- Конференции;
- Отворени работни групи с участие на всички заинтересовани страни;
- Фокус групи с участие на експерти в различни професионални сфери;
- Провеждане на ежегодни срещи и обменни посещения между съседни общини за обмен на информация.

Като цяло прилагането на принципа на партньорство и прозрачност подобрява качеството на областната стратегия за развитие и ефективността на нейното изпълнение. Освен това въвеждането и спазването на този принцип създава обективни предпоставки и

условия за привличане и ефективно усвояване на повече европейски средства за развитие на областта.

Ключова роля за осигуряването на публичност и прозрачност на стратегическото планиране на регионалното развитие на територията на областта има областният управител и ръководената от него областна администрация. Областният съвет за развитие също така трябва да гарантира прилагането на принципа на партньорство, публичност и прозрачност във връзка с изпълнението на стратегията и да съдейства за мобилизиране и ефективна координация на усилията на местно ниво.

Приложения:**Приложение 1: Перспективи за развитие и проекти 2013 и 2014 - 2020 г.**

Обекти	Програма
Рехабилитация и реконструкция	
ЛОТ 29 по ОПРР - Рехабилитация на участъци от път III-806 Хасково - Минерални бани от км 8+600 до км 21+000 и път II-59 Ивайловград - Славеево от км 87+995 до км 92+316	Оперативна програма "Регионално развитие"
Рехабилитация на участъци от път I-5 в гр. Димитровград от км 275+372 до км 278+720	Ремонтна програма
Реконструкция на път II-76 Българин - Харманли от км 57+727 до км 60+806	Ремонтна програма
ЛОТ 3 TRPV Път III-554 Гълъбово - Симеоновград - Харманли от км 47+450 до км 73+847	Оперативна програма "Транспорт"
Път III-807 Върбица - Скобелево от км 0+000 до км 11+536	Ремонтна програма
Рехабилитация на участъци от път I-5 Стара Загора -Димитровград от км 278+411 до км 282+719, вкл. пътен надлез в регулацията на Димитровград	Транзитни пътища IV-фаза II
Път I-5 Димитровград - Хасково от км 286+200 до км 288+619 ляво платно	Транзитни пътища IV-фаза II
Път I-5 Димитровград - Хасково от км 282+300 до км 288+619 дясно платно	Транзитни пътища IV-фаза II
Път I-5 Узунджовска детелина - югоизточен обход Хасково от км 293+450 до км 299+970	Транзитни пътища IV-фаза II
Път I-8 Първомай - Хасково от км 277+600 до км 293+587, включително мост над р. Бисерска в с. Върбица	Транзитни пътища IV-фаза II
Път I-8 Хасково - Харманли от км 301+100 до км 326+000	Транзитни пътища IV-фаза II
Мост над р. Устремска при км 14+167 на път III-761 Княжево - Устрем - Радовец - Маточина	Ремонтна програма
Стоманен мост над р. Арда при км 18+075 на път III-593 Падало - Долно Черковище - Долно Ботево	Ремонтна програма
Път III-559 Светлина - Тополовград - разклон Устрем от км 4+500 до км 23+520	Ремонтна програма
Рехабилитация на участъци от път I-5 Стара Загора -Димитровград от км 266+572 до км 275+264, вкл. моста над р. Марица	Транзитни пътища IV-фаза II
Път II-76 Княжево - Тополовград - Харманли от км 24+380 до км 60+524 и от км 63+573 до км 65+849	ОПРР
Път III- 505 Манастир - Малево - Тънково - Върбово - Малко Градище - Сива река от км 3+ 969 до км 30+661 и от км 35+161 до км 62+910	ОПРР
Път III-663 Чирпан - Димитровград - Брод - Симеоновград от км 15+500 до км 29+000 и от км 31+741 до км 33+400 и от км 34+600 до км 54+908	ОПРР
Път II-59 Крумовград - Ивайловград - Славеево от км 49+500 до км 87+995	ОПРР
Път III-808 Харманли -Иваново - Долни Главанак Ръженово - Силен от км 0+000 до км 44+400	ОПРР

Път III-8007 Хасково - Узунджово - Александрово - Симеоновград от км 0+000 до км 25+080	ОПРР
Път III-7602 Тополовград - Голям Манастир - Генерал Инзово - Роза от км 0+000 до км 8+600	ОПРР
Път III-7604 Богомил - Овчарово - Свирково - Симеоновград от км 0+000 до км 16+590	ОПРР
Път III-8081 Долни Главанак - Маджарово - Бориславци - Малки Воден - р-н Дъбовец от км 0+000 до км 25+840	ОПРР
Път III-5507 Левка - Студена - Радовец от км 0+000 до км 26+600	ОПРР
Път III-5509 Свиленград - Райкова могила - Сладун - Маточина от км 0+000 до км 36+840	ОПРР
Път III-5072 Сестринско - Поповец - Зимовина - Лясковец от км 16+600 до км 23+200	ОПРР
Път III-761 Княжево - Устрем - Радовец - Маточина от км 0+000 до км 13+528	ОПРР
Ново строителство	
Изграждане на АМ "Марица" ЛОТ 1 от км 5+000 до км 36+400	Оперативна програма "Транспорт"
Изграждане на АМ "Марица" ЛОТ 2 от км 36+400 до км 70+620	Оперативна програма "Транспорт"
Изграждане на АМ "Марица" от км 114+000 до км 117+000	Оперативна програма "Транспорт"
Изграждане на АМ "Марица" от км 99+820 до км 108+510- дясно платно	Оперативна програма "Транспорт"
Изграждане мост над р. Олу дере при км 19 + 190 на път III-8081 Малки Воден - Бориславци	Аварийно - ремонтна програма
Изграждане мост на път III-808 Харманли - Иваново при км 8+200	Аварийно - ремонтна програма
Проектиране	
Мост над р. Марица при км 0+525 на път III-809 Любимец - Иерусалимово	Ремонтна програма
Мост над р. Лозенска при км 50+427 на път III-597 Ивайловград - Дъбовец - Малко Градище - Любимец	Ремонтна програма
Мост над р. Устремска при км 14+167 на път III-761 Княжево - Устрем - Радовец	Ремонтна програма
Път II-76 Княжево - Тополовград - Харманли от км 24+380 до км 60+524 и от км 63+573 до км 65+849	Ремонтна програма
Път III- 505 Манастир - Малево - Тънково - Върбово - Малко Градище - Сива река от км 3+ 969 до км 30+661 и от км 35+161 до км 62+910	Ремонтна програма
Път III-663 Чирпан - Димитровград - Брод - Симеоновград от км 15+500 до км 29+000 и от км 31+741 до км 33+400 и от км 34+600 до км 54+908	Ремонтна програма
Път II-59 Крумовград - Ивайловград - Славеево от км 49+500 до км 87+995	Ремонтна програма
Път III-808 Харманли -Иваново - Долни Главанак Ръженово - Силен от км 0+000 до км 44+400	Ремонтна програма

Път III-8007 Хасково - Узунджово - Александрово - Симеоновград от км 0+000 до км 25+080	Ремонтна програма
Път III-7602 Тополовград - Голям Манастир - Генерал Инзово - Роза от км 0+000 до км 8+600	Ремонтна програма
Път II-7604 Богомил - Овчарово - Свирково - Симеоновград от км 0+000 до км 16+590	Ремонтна програма
Път III-8081 Долни Главанак - Маджарово - Бориславци - Малки Воден - р-н Дъбовец от км 0+000 до км 25+840	Ремонтна програма
Път III-5507 Левка - Студена - Радовец от км 0+000 до км 26+600	Ремонтна програма
Път III-5509 Свиленград - Райкова могила - Сладун - Маточина от км 0+000 до км 36+840	Ремонтна програма
Път III-5072 Сестринско - Поповец - Зимовина - Лясковец от км 16+600 до км 23+200	Ремонтна програма
Път III-761 Княжево - Устрем - Радовец - Маточина от км 0+000 до км 13+528	Ремонтна програма

Източник: ОПУ – Хасково

Приложение 2: Анкетно проучване

Въпрос №	Анкета	Отговор и (бр.)
2	Области на осезателен напредък	
	туризъм	16
	информация и електронни услуги	14
	опазване на околната среда	14
	считам, че няма сфери на осезателно развитие	10
	пътна и ВиК инфраструктура	9
	икономика - МСП	2
	иновации и нови технологии	0
3	Най-сериозните проблеми/препятствия -	
	Благосъстояние – ниски доходи, висока бедност;	33
	ВиК - амортизация, загуби на вода, недоизграденост на ПСПВ и ПСОВ;	30
	Икономика - ниска активност, висок дял безработни;	28
	Хора - неблагоприятни демографски тенденции;	24
	Здравни услуги - ниско качество, затруднен достъп;	23
	Транспорт - състояние/поддържане на пътищата, малко магистрала;	20
	Икономика - ниска производителност на труда и ресурсна ефективност;	17
	Енергийна ефективност – ниска и в производството и в бита,	16
	Образование - остаряла инфраструктура, влошено качество;	11
	Липса на кохезия - вътрешно-регионални неравенства (град-град, град – село);	10
	Регионални предимства - неоползотворени туристически ресурси, слаб туризъм;	9
	Енергия - амортизирана инфраструктура и високи загуби на енергия;	8
	Комуникации - липса на широколентов Интернет достъп за много селища;	7
	Икономика - висока зависимост от внос на ресурси и енергия;	5
	Рискове - липса на национална политика за адаптация към изменение на климата;	4
	Икономика - ниски разходи за НИРД в икономиката;	1
	Други	0
4	Приоритетни социално-икономически области за период 2014-2020 г.:	
	Селско стопанство	23

	Здравни и социални услуги	19
	Туризм	16
	Водоснабдителна и канализационна инфраструктура	16
	Индустрия	13
	Опазване на околната среда	10
	Образование и наука	7
	Транспорт	4
	Енергетика	1
	Телекомуникации и информационни технологии	1
	Друго - Интегриране на хората с увреждания в областта, във всички сфери	1
5	Кои са трите най-важни икономически опори на област Хасково?	
	Селско стопанство	15
	Индустрия	13
	Туризм	8
	Търговски обекти	4
	Географското разположение на областта	4
	Развитие на малки и средни предприятия	3
	Образование и наука	3
	Транспорт	3
	Опазване на околната среда	2
	Добрите климатични условия	1
	Традициите в определени производства	1
	Газификация	1
	Дърводобив	1
	Строителство	1
	Здравни и социални услуги	1
	ВиК	1
	Трансгранични икономически взаимоотношения	1
	Енергийна инфраструктура	1
	Природни естествени водоизточници	1
	Развитие на културни дейности и концентрация на многобройни археологически, исторически, етнографски ценности	1
6	Основните проблеми за развитието на туризма в областта	
	Лошата транспортна достъпност към местата за туризъм	83
	Неразвитата мрежа от фирми за услуги и доставки в туризма	79
	Лошо състояние и ограничен достъп до природните обекти и КИ паметници	77
	Недобре развитият туристически продукт като цяло	73
	Недостатъчно квалифициран персонал в сферата на туристическите услуги	70
	Липса на достатъчно добри условия в СПМН	62
	Друг проблем - Сравнително важен проблем е рекламата	2
	Друг проблем - Недостатъчна проученост на региона за културно-исторически и природни дадености, дълъг период за официализирането на същите и много дълъг период за експонирането им като туристически продукт	1
	Друг проблем - Лоша пътна инфраструктура като цяло за областта	1
7	Транспортна инфраструктура - кои са приоритетите	
	Реконструкция и рехабилитация на пътища от II-ри и III-ти клас	30
	Поддържане на общинската пътна мрежа	26
	Изграждане на автомагистрална мрежа	17
	Изграждане на скоростни пътища и реконструкция на пътища от I-ви клас	16
	Развитие на железопътния транспорт	13

	Други - осигуряване необходимата пътна и др. инфраструктура.... към отделни историческо-културни и природни обекти.-изграждане и поддръжка пътища/подходи, паркинги	1
	Други - изграждане на електрифицирани скоростни линии между селищата от областта	1
8	Инвестиции за подобряване на енергийната ефективност - приоритети	
	Повишаване на енергийната ефективност в бита	26
	Въвеждане на енергоспестяващи технологии в производствения сектор	17
	Повишаване на енергийната ефективност в публичния сектор	16
	Газификация в бита	16
	Газификация в производствения сектор	14
	Генериране на енергия от възобновяеми енергийни източници	12
9	Усилията в сферата на образованието и науката - къде	
	Адаптиране на програмите в професионалното образование в съответствие с нуждите на региона	26
	Подобряване и развитие на образователната инфраструктура	20
	Обвързване на специализираните модули в учебните планове (бакалавърски и магистърски програми) с потребностите на региона	16
	Акредитиране на нови специалности във ВУЗ, които да отговарят на потребностите на региона	11
	Изграждане на партньорства между центровете за научно-изследователска и развойна дейност и висшите учебни заведения и предприятията в региона	9
	Друго - Изработване и приемане на етичен кодекс на ученика и етичен кодекс на учителя и строгото им спазване.	1
	Друго - Подобряване на МТБ в детските градини и училищата	1
	Друго - Реализиране на програми за изява на умения на учениците от професионални училища	1
	Развитие на научно-изследователска и развойна дейност във ВУ	0
	Развитие на научно-изследователска и развойна дейност в специализираните научно-изследователски центрове и научни институти	0
10	Здравеопазването - къде трябва да бъдат насочени повече ресурси?	
	Към повишаване качеството на здравните услуги	32
	Към осигуряване на равни възможности за достъп до здравни услуги	27
	Към доставка на ново по-модерно медицинско оборудване	22
	Към изграждане и поддържане на лечебни заведения	14
	Към създаване и определяне на нови центрове за спешна помощ	7
11	Социалните услуги - къде трябва да бъдат насочени повече ресурси?	
	Към повишаване качеството на социалните услуги	30
	Към осигуряване на равни възможности за достъп до социални услуги	29
	Към изграждане и поддържане на социални заведения	20
	Към изграждане на ПЧП за предоставяне на социални услуги	14
	Друго: Разширяване на социалните услуги по домовете в подкрепа на самотните, възрастните и инвалидите	1
12	ВиК - приоритетно трябва да се инвестира в:	
	Подмяна на водопроводната мрежа, с цел намаляване на загубите	33
	Изграждане и реконструкция на канализационната мрежа	21
	Изграждане на пречиствателни станции за питейни води	17
	Изграждане на селищни пречиствателни станции за отпадни води	6
13	Опазване на околната среда - приоритети	
	Подобряване качеството на водите	36
	Подобряване качеството на атмосферния въздух	23

	Опазване на биологичното разнообразие и защитените зони	23
	Намаляване емисиите на парниковите газове	9
	Друго: Закриване и рекултивация на нерегламентирани сметища	1
	Друго: Опазване на ОС в аграрния сектор	1
	Друго: Действия за обявяване на природен парк "Източни Родопи"	1
14	Управление на отпадъците - най-сериозен проблем представлява:	
	Разделното събиране, сортиране и преработка на отпадъците	28
	Изграждането на регионални депа за отпадъци	6
	Организацията по сметосъбирането и сметоизвозването	3
	Депонирането на отпадъците	1
15	Посочете три от изброените сфери, които считате за приоритетни за област Хасково през следващия планов период	
	Подобряване на свързаността между общините, предприятията и хората (пътища и комуникации)	29
	Конкурентоспособност на областта чрез силни общински икономики	27
	Оползотворяване на природните и културни ценности чрез устойчив туризъм	25
	Спомагане за полицентрично и балансирано териториално развитие	14
	Насърчаване на интегрираното развитие в градовете	5
17	Каква е ролята на областния център Хасково за областта?	
	И двете – необходим генератор на иновации и растеж с адекватни ресурси	26
	„Локомотив”, от който се възползваме всички	9
	„Магнит”, изсмукващ човешките и материални ресурси на района и страната	2

Приложение 3: Основни икономически показатели за нефинансовите предприятия в областта

Икономически дейности (A21)	Предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Нетни приходи от продажби	Разходи за дейността	Печалба	Загуба	Заети лица	Наети лица	Разходи за възнагаж.	ДМА
	Брой	Х и л я д и л е в о в е						Б р о й		Х и л я д и л е в о в е	
ОБЩО ЗА ОБЛАСТ ХАСКОВО	11 089	2 020 098	3 310 495	3 045 442	3 137 607	222 935	74 107	50 146	41 100	231 259	1 107 193
A СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	589	281 063	346 025	274 686	311 644	36 799	5 837	3 146	2 572	15 291	181 455
B ДОБИВНА ПРОМИШЛЕННОСТ	35	3 038	6 062	2 765	7 265	207	1 495	216	190	906	4 802
C ПЕРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕННОСТ	1 348	825 181	896 817	824 108	846 449	58 888	14 024	15 207	14 038	80 280	332 778
D ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	98	*	43 820	26 572	48 665	940	5 395	454	*	*	56 744
E ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	17	23 805	24 368	23 606	22 995	1 424	205	1 135	1 122	6 759	18 791
F СТРОИТЕЛСТВО	383	210 930	242 777	214 180	245 516	11 497	16 703	3 600	3 345	21 202	76 102
G ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	5 065	208 670	1 266 490	1 235 289	1 217 000	56 820	12 906	13 617	9 503	44 377	160 062
H ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	712	223 344	232 569	225 298	216 852	18 107	4 157	3 357	2 931	12 911	72 554
I ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЪОРСТВО	750	28 224	43 909	38 669	44 757	3 937	4 901	2 758	2 166	8 404	63 826
J СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪБЩЕНИЯ	96	15 105	19 446	15 342	16 533	2 911	296	567	485	5 707	8 120
L ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	273	14 354	18 723	13 352	18 301	3 697	4 899	410	233	1 864	63 987
M ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	580	19 143	27 095	18 845	16 332	10 698	706	1 179	622	3 508	7 860
N АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	142	12 103	16 001	13 502	14 435	2 030	590	868	774	3 538	27 667
P ОБРАЗОВАНИЕ	44	1 206	1 215	1 206	1 082	156	28	97	59	266	260
Q ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	363	42 006	46 643	40 864	41 714	5 960	1 364	2 387	1 997	17 259	28 350
R КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	87	71 175	72 613	71 286	63 331	7 573	475	441	389	2 399	2 712
S ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	507	4 906	5 922	5 872	4 736	1 291	126	707	277	947	1 123

Източник: ТСБ Хасково и НСИ